

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SÜLEYMAN ATEŞ'İN
BİLİMSEL TEFSİR'E YAKLAŞIMI**

**Tezi Hazırlayan
Ayşe GÜLBAY**

**Tezi Yöneten
Prof. Dr. Celal KIRCA**

**Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Şubat 2010
KAYSERİ**

Prof. Dr. Celal KIRCA danışmanlığında **Ayşe GÜLBAY** tarafından hazırlanan “**Süleyman ATEŞ’in Bilimsel Tefsir’e Yaklaşımı**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

...15 / 01 / 2010

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Celal KIRCA

.....

Üye : Prof. Dr. Erdoğan PAZARBAŞI

.....

Üye : Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 12.02.2010 tarih ve ...97..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...12 / 02 / 2010

Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Hız. Adem ile başlayan insanlığın, sayı itibarıyla milyar sınırını çoktan geçtiği günümüzde aklın, sahip olunabilecek en büyük güç haline geldiğini görmekteyiz. Zîra akıl bilgiyi, bilgi ise gücü doğurmuştur. İnsanlığa dünya ve ahiret saadetini vaad eden İslam dini de müntesiplerini akla ve bilgiye yönlendirmiştir. Bu bağlamda gerek Kur'ân-ı Kerim'den gerekse Hız. Peygamberin hadislerinden konuya işaret eden bir çok delil bulmak mümkündür. Hatta ilk dönemlerden itibaren Kur'ân'ın bütün ilimlerin kaynağı olduğu savunula gelmiştir. Zamanla "bilimsel tefsir" adı verilen, Kur'ân'ın bilimsel veriler ışığında yorumlanması hareketi ise pek çok önemli müfessirce uygulanmış bir metottur.

Bu hareketin tarihi kökenine inildiğinde, Abbasiler dönemine kadar geriye gittiği ve o dönemden 19.yy'a kadar tam olarak düzenli bir yapı oluşturmada parçalar halinde varlığını hissettirdiği görülür.

19.yy sonrası yaşanan bazı gelişmelerle İslam dünyasının akıl ve bilim karşıtı olarak gösterilmesi, İslam dünyasının geri kalmışlığının dinin özüne irca edilmesi, bilimsel tefsir hareketini İslam dini üzerindeki şüpheleri ortadan kaldırmaya yönelik savunma merkezli bir harekete dönüştürmüştür.

Bilimsel gelişmelerin baş döndürücü bir hızda geliştiği günümüzde, önemini yitirmemiş bilakis arttırmış bulunan bu hareket acaba günümüz müfessirlerinin eserlerinde nasıl varlık bulmaktadır?

Gerek lise çağlarından beri fen bilimlerine olan ilgimiz, gerekse yüksek lisans dersleri esnasında okuduğumuz, hocamız Prof. Dr. Celal Kırcı'nın kıymetli eserleri, bilimsel tefsir üzerindeki merakımızı daha da arttırdı.

Bu merak saikiyledir ki biz de bu çalışmamızda günümüz müfessirlerinden İslam dünyasının geri kalmışlığını, Kur'an ve aklı selimden ayrılma, rivayetlere boğulma gibi sebeplere bağlayan ve çağdaş problemlere getirdiği çağdaş yorumlarla tanınan, günümüzün önemli müfessirlerinden Süleyman Ateş'in bilimsel tefsire olan yaklaşımını tespit etme arzusunu duyduk.

Yapacağımız bu çalışma, içerikte verdiğimiz bilgilerle hem bilimsel tefsirin günümüzde geldiği noktayı tespit etme açısından bu akıma ilgi duyanlar için, hem de günümüzün en önemli müfessirlerinden biri olan Süleyman Ateş'in tefsirdeki metodunun bilinmesi açısından önem taşımaktadır.

Çalışmamızda ilk olarak konunun girizgahı olması ve Bilimsel Tefsir'in ne olduğu konusunun zihinde netleşmesi için Bilimsel Tefsir'in tanımı, tarihi süreci ve bu akımın lehinde ve aleyhinde olanların görüşleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra Kur'an ile Bilimsel Tefsir ilişkisi'ni Kur'an'ın içeriği ve üslubu bakımından ortaya koymaya çalışılacaktır. Asıl konumuzu teşkil eden "Süleyman ATEŞ'in Bilimsel Tefsire Yaklaşımı" nı ortaya koymadan önce Ateş'in Din - Bilim, Kur'an- Bilimsel Tefsir ilişkisine bakışını tespit ederek Ateş'in düşünce dünyasında bir ön gezinti yapılacaktır. Bunun peşinden Ateş'in Bilim Tefsir anlayışını yansıtan örnekleri tek tek başlıklar altında toplayıp değerlendirilecek, bu örnekleri değerlendirirken gerekli yerlerde Ateş'ten nakillerde bulunarak Ateş'in günümüz biliminden ne ölçüde istifade ettiği, ayetlerin yorumunda Bilimsel Tefsir'in önemli isimlerinden Razi ve Tantavi Cevheri gibi şahıslardan ayrılan bir yönünün olup olmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Örneklerle ilgili genel bir değerlendirmenin ardından çalışmamız neticesinde Ateş'in Bilimsel Tefsir'e Yaklaşımı konusunda elde edeceğimiz kanaatimiz, sonuç bölümünde ifade edilecektir.

Konunun tespitinde ve tezin hazırlanmasında hoşgörü, destek ve önerilerini hiçbir şekilde esirgemeyen muhterem hocam Prof. Dr. Celal KIRCA'ya, tezin oluşmasında emeği geçen hocamız Mustafa KARAGÖZ'e, çalışmalarım sırasında destek ve sabrını benden esirgemeyen sevgili eşim Ömer GÜLBAY'a ve maddi manevi destekleriyle her zaman yanımda olan annem Mesude KAVAK ve babam Osman KAVAK'a teşekkürlerimi arz etmeyi bir borç bilirim.

Ayşe GÜLBAY

SÜLEYMAN ATEŞ'İN BİLİMSEL TEFSİR'E YAKLAŞIMI**Ayşe GÜLBAY****ÖZET**

“Süleyman Ateş’in Bilimsel Tefsir’e Yaklaşımı” isimli çalışmamız giriş, iki ana bölüm, değerlendirme ve sonuçtan oluşmaktadır.

Girişte tezin konusu, amacı, önemi ve metodu ele alınmıştır.

Birinci bölümde, Bilimsel Tefsir tanımlanmış, beş ana başlık altında tarihi seyri incelenmiş, Bilimsel Tefsiri savunanlar ve eleştirenler delilleri ile ortaya konulmuş, Kur’an – Bilimsel Tefsir İlişkisi Kur’an’ın içeriği ve üslubu bakımından değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, öncelikle Süleyman Ateş’in Din – Bilim ilişkisine ve Kur’an – Bilimsel Tefsir ilişkisine bakışı ele alınmış, daha sonra ise Ateş’in bilimsel tefsir anlayışını yansıtan örnekler astronomi, jeoloji, fizik, biyoloji, tıp, antropoloji ve daktiloskopi olmak üzere yedi ana başlık altında maddelendirilerek tesbit edilmiştir.

Değerlendirmede ise ikinci bölümde elde edilen veriler, birinci bölümde elde edilen bilgiler ışığında değerlendirilmiştir.

Çalışmamız, değerlendirme neticesinde elde edilen bilgilerin verildiği sonuç ve kaynakça ile son bulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Süleyman ATEŞ, Tefsir, Bilimsel Tefsir, Tefsir Ekolleri.

THE APPROACH OF SÜLEYMAN ATEŞ TO SCIENTIFIC EXEGESIS

Ayşe GÜLBAY

ABSTRACT

This work whose name “The Approach of Süleyman ATEŞ to Scientific Exegesis” contain an introduction, two main part, assessment and conclusion.

Introduction is about theme of thesis, purpose and importance of it and it’s method.

In the first part, scientific exegesis is defined. It’s historical journal is analysed into five subtitle, it is shown by proofs who support or criticize scientific exegesis and the relation between Koran and scientific exegesis is analysed with content of Koran.

In the second part, firstly, the viewpoint of Süleyman ATEŞ in relation between religion and science and relation between Koran and scientific exegesis. Then, some examples that show viewpoint of Süleyman ATEŞ in scientific exegesis are determinated which have seven main topic that astronomy, geology, physic, biology, medicine, anthropology and dactyloscopy.

In the assessment part, informations which are obtained in the second part are examined by using informations which are obtained in the first part.

This study end up with conclusion which has informations that are examined, and source part.

Key Words: Süleyman ATEŞ, exegesis, scientific exegesis, important person in exegetics.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
3. Araştırmanın Metodu	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN VE BİLİMSEL TEFSİR

I. BİLİMSEL TEFSİR.....	4
1. Bilimsel Tefsir'in Tanımı.....	4
2. Bilimsel Tefsir'in Tarihi Seyri (Tarihçesi)	7
2.1. Bilgiye Yönlendirici Bir Dünya Görüşünün Oluşması	8
2.2. Bilimsel Tefsir'in Doğuşu	9
2.3. Bilimsel Tefsir'in Gelişmesi	12
2.4. Bilimsel Tefsir'in Duraklaması	17
2.5. Bilimsel Tefsir'in Yeniden Ortaya Çıkışı	20
3. Bilimsel Tefsir'i Savunanlar ve Delilleri	29
4. Bilimsel Tefsir'i Eleştirenler ve Delilleri.....	31
II. KUR'AN - BİLİMSEL TEFSİR İLİŞKİSİ	35
1. Kur'an'ın İçeriği Bakımından Kur'an – Bilimsel Tefsir İlişkisi.....	35
2. Kur'an'ın Üslubu Bakımından Kur'an – Bilimsel Tefsir İlişkisi.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

SÜLEYMAN ATEŞ VE BİLİMSEL TEFSİR

I. SÜLEYMAN ATEŞ'İN BİLİMSEL TEFSİR ANLAYIŞI.....	41
1. Din - Bilim İlişkisine Bakışı	41
2. Kur'an - Bilimsel Tefsir İlişkisine Bakışı	45
II. SÜLEYMAN ATEŞ'İN BİLİMSEL TEFSİR ANLAYIŞINI YANSITAN ÖRNEKLER	48
I. ASTRONOMİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI.....	48
1. Kainatın Yaratılışı	49
2. Gökler ve Yerin Yaratılışı.....	57
3. Dünyanın Yuvarlaklığı.....	62
4. Dünyanın Dönüşü	64
5.Çekim Kanunu	68
6. Kainatın Genişlemesi	69
7.Uzayın Fethi	70
8. Güneş, Ay ve Hareketleri	74
9. Güneş Sistemimiz ve Galaksiler	76
II. JEOLJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI	81
1. Yeryüzündeki Denge.....	81
2. Kömürün Teşekkülü.....	82
III. FİZİK İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI.....	84
1. Atomlar	84
2. Eşyanın Çift Oluşu	86
3. Hava Basıncı	87
4. Sürtünme İle Elektriklenme	88
5. İzafiyet Teorisi	89

IV. BİYOLOJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI.....	92
1. Evrim.....	92
2. Aşılama	97
3. Bal Arısı	98
V. TIP İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI.....	100
A. JİNEKOLOJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI.....	100
1.Üreme ve Üreme Organları.....	100
2. İnsanda Cinsiyetin Belirlenmesi ve Tesadüf Kanunu	105
3. Kürtaj.....	108
B. KORUYUCU HEKİMLİK İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI.....	110
1. Domuz Etinin Yasaklığı.....	110
2. Oruç ve Sağlık.....	111
C. EMBRİYOLOJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI.....	113
1. Embriyo ve Embriyonun Safhaları.....	113
VI. ANTROPOLOJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI.....	125
1. İnsanın Topraktan Yaratılışı.....	125
VII. DAKTİLOSKOPİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI	127
1. Parmak İzi	127
DEĞERLENDİRME	129
SONUÇ	132
KAYNAKÇA	134
ÖZGEÇMİŞ	139

KISALTMALAR

b.	: Bin, ibn
Bkz.	: Bakınız
h.	: Hicrî
H.z.	: Hazreti
m.	: Mîladî
r.a	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa numarası
c.	: Cilt numarası
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve selem
çev.	: Çeviren
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
yy.	: Yüzyıl
yay.	: Yayınları
İSAM	: İslami Araştırmalar Merkezi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
A.Ü.İ.F.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İ.F.A.V.	: İlahiyat Fakültesi Vakfı

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Güneş ve Uyduları	60
Şekil 2. Dünya ve Uydusu.....	60
Şekil 3. Güneşin 5. Uydusu Jüpiter.....	60
Şekil 4. Gezegenlerin Güneşe Göre Yörüngeleri	78
Şekil 5. Volkan.....	82
Şekil 6. Rüzgarın Oluşumu	97
Şekil 7. Bal Arıları	99
Şekil 8. Erkek Üreme Sistemi	102
Şekil 9. Testisler.....	103
Şekil 10. Meninin Penisten Çıkması ve Sperm Kanalının Kasıktan Girdiği Nokta.....	104
Şekil 11. Spermiler.....	106
Şekil 12. Spermiler.....	107
Şekil 13. Rahmi delmeye çalışan sperm ve İçeri girip kuyruğu dışarda kalmış sperm .	114
Şekil 14. Sperm kuyruğunun kopması	115
Şekil 15. Yumurtanın Fertilisasyonu.....	115
Şekil 16. Hücrelerin bölünmesi ile başlayan cenin yapımı	116
Şekil 17. Dölllenmiş Yumurta.....	116
Şekil 18. Yumurtanın alaka olmasına kadar geçirdiği safhalar.....	118
Şekil 19. Besleyici dış tabaka ile cenini oluşturan iç tabaka.....	119
Şekil 20. Embriyonun dışındaki zarlar.....	120
Şekil 21. Üç Karanlık.....	121
Şekil 22. Mudğa Aşaması	121
Şekil 23. İnsan Embriyosunun Çeşitli Aşamaları	122
Şekil 24. Çeşitli Ceninler	123
Şekil 25. 4 Haftalık Embriyo	124

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Allah'ın insanlara peygamberleri vasıtasıyla göndermiş olduğu kitapların sonuncusu olan Kur'an, bütün insanlık için hem bir hidayet, hem de bir bilgi kaynağıdır. Kur'an'da pek çok bilgi türü ile birlikte müşahade alanı ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır.

Kur'an'da verilen bilgiler, fizik, kimya, tıp gibi ilimlerin muhtevsından farklıdır. Çünkü Kur'an'ın muhtevası geneldir ve Kur'an'ın asıl hedefi muhatap kabul ettiğı insanları hidayete ve doğru yola iletmektir. Bu ilimlerin alanına giren konulara ise bu amacı gerçekleştirmede bir araç olarak yer yer değinilmiştir.

İşte tezimizin konusunu, Süleyman Ateş'in eserlerinde, Bilimsel Tefsir'e konu olan bu tür ayetleri nasıl yorumladığının belirlemesi ve bu yorumlardan hareket ile Ateş'in Bilimsel Tefsir'e olan yaklaşımının tespit edilip değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Asr-ı saadetden günümüze yapılan tefsirler, yöntem, amaç ve içerik açısından farklılıklar göstermektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi ise, müfessirlerin bilgi birikimlerinin, mesleklerinin, yaşadıkları çevrenin sosyal ve kültürel ortamının, Kur'an'ı anlama ve açıklama yöntemlerinde etkili olmasıdır.

Tefsirinde asrının bilimsel gelişmelerinden etkilenererek, bilimsel verileri tefsire uygulayan ilk isim Fahreddin Razi (ö.606/1209)'dir. Razi'den sonra pek çok isim eserlerinde bilimsel gelişmeleri gözeterek tefsirlerde bulunmuşlar ve bilimsel tefsir hareketini oluşturmuşlardır.

Bu hareketin Razi'den sonra en parlak ismi ise Tantavi Cevheri olmuştur. Cevheri'nin 26 ciltlik eseri tabiri caiz ise bir bilim ansiklopedisi gibidir.

Cumhuriyet döneminde de ülkemizde bilimsel tefsir hareketini benimseyen bir çok müfessir olmuştur. Bunların arasında Elmalılı Hamdi Yazır'ın önemli bir yeri vardır. Elmalılı'dan sonra tefsirde öne çıkan müfessirlerden biri de Süleyman Ateş'tir.

Pek çok konuya çağdaş bir bakış açısıyla yaklaşmış ve bir çok esere imza atmış olan Süleyman Ateş çağımızın önemli müfessirlerinden birisidir. Ateş daha çok sosyolojik tefsir hareketinin temsilcileri arasında sayılmaktadır. Fakat tefsiri çok yönlü bir tefsirdir. Zira tefsirinde tasavvufi veya günümüz ilmi gelişmelerinden de etkilendiği gözükmemektedir.

Ateş ve eserleri hakkında farklı açılardan yapılmış yüksek lisans tezleri bulunmasına rağmen Ateş'in Bilimsel Tefsir'e olan yaklaşımı derli toplu biçimde ortaya konulmamıştır.

Kur'an-ı Kerim her asra hitap eden muciz bir kelimeler olduğundan Kur'an'a muhatap olan Müslümanlar O'na her çağda kendi asırlarının ilim ışığı altında yönelmişlerdir. Ateş ise bilimsel gelişmelerin hızla yaşandığı çağımıza en yakın müfessirlerden birisi olması dolayısıyla bu noktada önem kazanmaktadır.

Biz bu tezimizde Ateş'in eserlerini ve özellikle de tefsirini tahkik ederek, bilimle ilgili ayetleri yorumlarken bilimsel tefsire olan yaklaşımını, tefsirinde çağımızın bilimsel gelişmelerinden ne ölçüde etkilendiğini, bilimsel tefsire olan katkılarını ve her biri birer yüksek lisans tezine konu olmuş, bilimsel tefsirin önde gelen isimlerinden Razi, Tantavi Cevheri gibi şahsiyetler arasındaki konumunu tespit etmeyi amaçlıyoruz.

3. Araştırmanın Metodu

Araştırmamızda uygulayacağımız yöntem, tespit etme ve değerlendirme şeklinde olacaktır.

İlk olarak, bilimsel tefsirin neliği, tarihi gelişim süreci, bilimsel tefsiri savunanlar, eleştirenler ve bunların delilleri ortaya konmak suretiyle bilimsel tefsir tasviri bir yöntem ile tanıtılmıştır.

Daha sonra Bilimsel Tefsir – Kur'an İlişkisi, Kur'an ayetleri ve Kur'an'ın üslubu bağlamında değerlendirilip yazılmıştır.

Bu ilişki belirlendikten sonra Süleyman Ateş'in eserlerine bu ilişkinin nasıl yansıdığı, eserleri taramak suretiyle tespit edilmiştir. Yer yer bilimsel tefsirin önemli isimleri ile ufak karşılaştırmalar yapılmıştır. Ateş'in Bilimsel Tefsir'e yaklaşımını belirleyecek verilerin toplanmasından sonra ise, bu veriler Bilimsel Tefsir'in ana hatları içinde yine karşılaştırmalı bir method ile değerlendirilip ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN ve BİLİMSEL TEFSİR

I. BİLİMSEL TEFSİR

1. Bilimsel Tefsir'in Tanımı

Concordisme kelimesi M. Abdullah Draz'ın Paris Üniversitesinde sunmuş olduğu doktora tezinde (1947) Kur'an-ı Kerim ayetlerini bilimin neticeleriyle mutabık kılacak şekilde tevil etmekten ibaret olan tefsir metodunu tanımlamak için kullanılırken, aynı metot Emin el-Huli ile Muhammed Hüseyin Zehebi'nin çalışmalarında "et - Tefsir'ul İlmi" şeklinde adlandırılmış ve Kur'an-ı Kerim ibarelerinde bilimsel terimleri hakim kılan ve çeşitli bilimlerle felsefi görüşleri bu ibarelerden çıkarmaya çalışan tefsir çeşidi olarak tarif edilmiştir.¹

Bilimsel Tefsir'in yapılan tek tanımı bu değildir. Çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: “Kur’ân ibarelerindeki ilmî ıstılahları açıklamaya, onlardan çeşitli ilimleri ve felsefî görüşleri çıkarmaya çalışan bir tefsir şeklidir.”², “Kur’ân’da geçen çeşitli bilim dallarıyla ilgili ayetleri, çağın ilmî icat ve gelişmeleri doğrultusunda yorumlayan bir tefsirdir.”³, “Kur’ân ayetleriyle müspet ilmin keşifleri arasında ilgi kuran ve ayetleri bu keşiflerin ışığında yorumlayan bir tefsir çeşididir.”⁴

Görüldüğü gibi bilimsel tefsirin tanımlanması konusunda ortak bir platform yakalanamamış ve bir tanımlama kargaşası oluşmuştur. Celal Kırca da Bilimsel Tefsir'in tanımlanması konusundaki sıkıntıya işaret etmekte ve tanımlama konusundaki

¹ Emin El-Huli; *Kur'an-ı Kerim Tefsirinde Yeni Bir Metod*, (Çev.:Mevlüt Güngör), Kur'an Kitaplığı, İstanbul 1995, s.41; İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, Fecr Yayınları, Ankara 1996, Cilt 2, s.369.

² İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, c.2, s.369.

³ Ali Eroğlu; *Tarihte Tefsir Hareketi ve Tefsir Anlayışları*, Ekev Yayınevi, Erzurum 2002, s.112.

⁴ M. Sait Şimşek; *Günümüz Tefsir Problemleri*, Esra Yayınları, İstanbul ts., s. 199.

karışıklığı giderecek şu tanımlı önermektedir: “ Bilimsel verilerle ayetlerin delaletleri arasındaki uyumu araştıran ve açıklamaya çalışan tefsir”⁵

Tanımlama konusunda olduğu gibi isimlendirme konusunda da sorunlar ortaya çıkmıştır. Arapça eserlerde "et-Tefsir'ul İlmi" olarak isimlendirilen Bilimsel Tefsir'in ismi ve metodu hakkında 20.yy'da çeşitli tartışmalar görülmektedir.

Ziyaüddin Serdar bu akıma Bucailleizm adını vermektedir. Çünkü bu akımı meşrulaştıran Fransız Cerrah Maurice Bucaille'e atfen kullanılan Bucailleizm tabirinin diğerlerine göre farklı bir vurguya sahip olduğu zira Bucaille'nin durduğu yerde Bucailleizm'in işi devam ettirdiğini söyleyen Serdar, bir tefsir metodundan değil daha çok bir teolojiden dem vurmaktadır.⁶

J.M.S. Baljon'ın hayali yorumlar (fantastic interpretations) olarak tasvir ettiği bu türden yaklaşımların, esas itibarıyla birbirinden farklı amillerin bir sonucu olması ve bir düzene sokulamayacak keyfilikler taşıması hiç kuşkusuz tanımlanmasını da zorlaştırmaktadır. Nitekim Ziyaüddin Serdar'ın Bucailleizm tanımlı, bu metodun gelişimini mühtedi bir cerrahın şöhretiyle izah etmekte ve yalnız tanımın kendisinden hareketle daha önceki yorumları da ele almaya imkan vermemektedir.⁷

"et-Tefsir'ul İlmi" tabirindeki "İlmi" sıfatı bazılarınca ise Türkçe eserlerde konu ile ilgili daha doğru bir karşılık aranmaksızın Arapça eserlerdeki kullanımı olan lafzi karşılığı benimsenerek İlmi Tefsir şeklinde tercüme edilmiştir.⁸

Bazıları ise "et-Tefsir'ul İlmi" tabirini Fenni Tefsir olarak çevirmektedirler. Onlara göre buradaki ilim sıfatı Fen Bilimleri ile ilişkili bir manadadır. Çünkü Avrupa'da 19.yy'da gelişen pozitivist anlayışın kurucularından A.Comte gibi bazı kişiler "science" kelimesini sadece "Tabii İlimler (Fen Bilimleri)" için kullanmışlar dini ve sosyal bilimler için ise "lettres" kelimesini kullanmışlardır. Çağdaş Araplar bu tabiri tercüme ederken "İlmi" deyip hep Fen Bilimlerini kast etmişlerdir. Nitekim Fen Fakültesine "Külliyetü'l Ulum" derler . Oysa İslam Kültüründe ilim tabii ilimlere münhasır

⁵ Celal Kırca; “Bir Anlama Sorunu Olarak Kuran Yorumlarında Rasyonalizasyon”, İlim Yayma Vakfı Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar Konulu Kur'an ve Tefsir Yaz Akademisi, İstanbul 2009, s.16.

⁶ Ziyaüddin Serdar; “Kur'an mı Bilim mi?”, *İlim ve Sanat*, Sayı 4, Kasım-Aralık 1985, s.97-98.

⁷ Düccane Cündioğlu; “Tefsir’de Helenizm, Bilimsel Tefsir Zaafları ve Eleştirisi”, *Bilgi ve Hikmet*, Sayı 4, Güz 1993, s.152.

⁸ Düccane Cündioğlu; “Tefsir’de Helenizm, Bilimsel Tefsir Zaafları ve Eleştirisi”, s.153.

değildir. Bu karışıklığı gidermek için bu kimseler Türkçe karşılık olarak "Fenni" tabirini kullanmayı seçmişlerdir.⁹

Biz ise bu ibaredeki "ilmi" kelimesinin, İngilizcedeki "scientific" kelimesinin karşılığı olduğunu, Türkçe'ye "bilim" olarak çevirdiğimiz "science" kelimesine izafeten kullanıldığı yönündeki görüşü benimsiyoruz.¹⁰ "Science" kelimesi Arapça'daki "ilm" ve ayrıca Farsça'daki " daniş" kelimeleriyle karşılanabilmektedir.

Seyit Hüseyin Nasr bu konuda "science" kelimesini Arapça veya Farsça bir kelimeye çevirmenin açıkça mümkün olmayacağı görüşündedir. Bu tür bir çeviriyi, İslam'ın her şeye rağmen modern olduğunu, Hristiyanlığın aksine bilimle çatışmadığını göstermek amacıyla taviz veren, modernizmi meşru göstermek için ifrata kaçan, adeta özür dileyici tiplerin zaafı bir tutumu olarak öngörür.¹¹

Netice olarak bilim ile ilim kelimelerinin göreceli olarak kullanılmasından kaynaklanan bu kafa karışıklığı kanaatimizce şöyle giderilebilir. Günümüz Türkçe'sinde Bilim:

- 1- "Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak yasalar çıkarmaya çalışan düzenli bilgi"
- 2- "Genel geçerlilik ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgisel ilgi"¹² olarak tanımlanmaktadır.

İlim ise: Bilim'in tanımını kapsamakla beraber ayrıca başka anlam alanlarına da sahiptir. Örneğin "Onun ilminden anlayan şöför seni istediğin yere götürür." cümlesinde de görüleceği üzere ilim bilimden daha farklı pek çok mecazi anlama da gelebilmektedir. Yani bilimin anlam alanı daha spesifiktir. İşte bu sebeple biz "et-Tefsir'ul İlmi" tabirine karşılık olarak Bilimsel Tefsir isimlendirmesini uygun görmekteyiz.

⁹ Davut Ayduz; "Fenni Tefsir ve Fethullah Gülen'in Fenni Tefsir Hakkındaki Görüşleri", Yeni Ümit, Nisan- Haziran 1998, s.33.

¹⁰ Pars Tuğlacı; *Büyük Türkçe - İngilizce Sözlük*, Pars Yayınları, İstanbul 1966; Fahir İz; *The Oxford Turkish- English Dictionary*, ABC Basımevi, İstanbul 1989.

¹¹ Seyit Hüseyin Nasr; "İslam ve Modern İlim", *İlim ve Sanat*, Sayı 2, Temmuz- Ağustos 1985, s.11-12.

¹² Hasan Eren; *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.6.

2. Bilimsel Tefsir'in Tarihi Seyri (Tarihçesi)

Kur'an-ı Kerim'in fıkıh, tefsir, hadis, kelam, tasavvuf gibi ilimlere kaynaklık etme yanında, gözlem ve deneye dayanan ilimlerle ilişkisi ve insanları onları öğrenmeye teşviki günümüzde ortaya çıkmış değildir. İslam'ın ilk devirlerinden itibaren bu konuda çeşitli eserler verilmiştir.

Bilimsel tefsir hareketinin ortaya çıkışı dirayet tefsirinin ortaya çıkışı ile başlar. Çünkü fen bilimlerine (science) yönelik ayetleri açıklamaya çalışmak bir görüş ve yorum işidir. Bu durum dirayet tefsirinin özelliklerindendir. Bilimsel tefsir müstakil bir akım haline gelinceye kadar dirayet tefsiri içinde yer almış ve gelişmesini devam ettirmiştir.¹³

Bilimsel tefsir diğer İslami ilimlerle birlikte Emeviler zamanında ortaya çıkmış, Abbasiler döneminde başlayan ilim ve tercüme hareketleri bu akımı canlandırmıştır. Bilimsel Tefsir anlayışını sistemli bir şekilde ortaya koyan kişi Ebu Hamid Muhammed el-Gazali (ö.505/1111)'dir. Tefsire ilk uygulayan müfessir Fahrüddin er-Razi (ö.606/1209)'dir. Razi'nin "Mefatihü'l Gayb" adlı tefsiri ilk bilimsel tefsir örneğidir. Razi'den sonra bu akımı Ebu'l Fadl El-Mürsi (ö.655/1257) ve daha sonra da Celaluddin es-Suyuti (ö.911/1505) devam ettirmiştir.

Suyuti'den sonra bu akım bir durgunluk devresine girmiş varlığını dirayet tefsirleri ve müstakil eserler içinde sürdürmüştür. Bilimsel tefsirin canlanması ve gelişmesi 19. asırla başlar ve müstakil bir tefsir akımı haline gelmesi ancak 20.yy'da mümkün olabilmıştır.¹⁴

Bilimsel Tefsir'in tarihi süreci araştırıldığında bu akımın beş devre içinde incelenmesini mümkün kılar.

1. Devre: Bilgiye Yönlendirici Bir Dünya Görüşünün Oluşması : İlk vahiy ile Emeviler'in kuruluşu arası.
2. Devre: Bilimsel Tefsir'in Doğuşu : Emeviler'in kuruluşu ile Gazali arası.
3. Devre: Bilimsel Tefsir'in Gelişmesi : Gazali ile Suyuti arası.
4. Devre: Bilimsel Tefsir'in Duraklaması: Suyuti ile 19.yy arası.
5. Devre: Bilimsel Tefsir'in Yeniden Ortaya Çıkışı: 19.yy'dan günümüze.

¹³ İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, c.2, s.371.

¹⁴ Celal Kırca; *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, Marifet Yayınları, İstanbul 1981, s.52; İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, c.2, s.372.

2.1. Bilgiye Yönlendirici Bir Dünya Görüşünün Oluşması

İslam düşüncesi, kültürü ve ilimlerinin sadece dış etkenlerin sebebiyle doğmuş ve oluşmuş olduğunu söylemek yanlıştır. Zira İslam medeniyetinin oluşumunu sağlayan kendi iç dinamikleri mevcuttur.

İslam medeniyetinde bilimsel sürece yol açan bilgi geleneği, vahiyle oluşmaya başlamıştır. Çünkü 610 yılında ilk vahiy geldiğinde Arap toplumu övünebileceği şiir geleneğinden başka bir değere sahip değildir. Bir toplumda mevcut dünya görüşünü kaldırıp, zihinlerde yeni bir dünya görüşü kurmak, eskisinin yavaş yavaş zihinlerden silinip yenisinin yerleştirilmesiyle mümkündür. Bu dönüşümün yolu da yeni kurulacak olan dünya görüşünün temel ilkelerini topluma öğretmekten geçmektedir.¹⁵

İşte bu amaca yönelik olarak gerek ayetlerde ve gerekse de hadislerde bilgiye çok büyük önem verilmektedir. Nitekim Kur'an "Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?"¹⁶, "Kulları içinde Allah'a en çok saygı duyan alimlerdir."¹⁷ vb. pek çok ayetle bilginin önemine işaret etmiştir. Peygamberimiz de "Rabbim, ilmimi arttır."¹⁸ diye dua etmekle emrolunmuştur.

Bilginin önemini vurgulayan hadisler de çoktur. Bir hadiste peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "İnsan öldükten sonra şu üç şeyin dışında tüm yaptıkları sona erer: Devamlı verilen sadaka, istifade edilen bilgi ve kendisine dua eden salih bir evlat"¹⁹

Ebu Davud'un Sünen'inde bu konuda özetle şu hadisler yer almaktadır: "Bilgiye giden yol, cennete giden yoldur." , "Dolunay yıldızlardan ne kadar parlak ise, alimler de gece gündüz ibadet eden zahitlerden o kadar üstündür."²⁰

Her dünya görüşünün temelini, varsa alem yapısı, yoksa alem tasavvuru oluşturur.²¹ Kur'an-ı Kerim'de insanları alemleri ve içindeki mahlukatı düşünmeye yönlendirmiştir.

¹⁵ Alparslan Açıkgenç; *İslam Medeniyetinde Bilgi ve Bilim*, İSAM, İstanbul 2006, s.38-39.

¹⁶ Zümer, 39/9.

¹⁷ Fatır, 35/28.

¹⁸ Taha, 20/114.

¹⁹ Müslim; *Sahih-i Müslim ve Tercümesi*, (Çev.: Mehmet Sofuoğlu), İrfan Yayınları, İstanbul 1969, c.5, s.183.

²⁰ Ebu Davut; *Sünen-i Ebu Davut*, Mektebetü'l Ticariyyeti'l Kübra, Mısır 1950, c.3-4, Hadis no: 3641.

²¹ Alparslan Açıkgenç; *İslam Medeniyetinde Bilgi ve Bilim* , s.39.

“Başlarının üstündeki göğe bakmadılar mı? Biz onu nasıl bina ettik ve nasıl süsledik?”²², “Gökte ve yerde olan şeylere bakın.”²³, “Onlar deveye bakmazlar mı ki, nasıl yaratılmıştır?”²⁴, “İnkâr edenler, göklerle yer bitişik halde iken, Bizim onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmediler mi? Hala inanmıyorlar mı?”²⁵, “O, birbiriyle ahenkli yedi göğü yaratandır. O Rahman’ın yaratmasında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Gözünü çevir (de bak), bir çatlak göreceksin mi? Sonra gözünü iki kere daha çevir. O göz sana, aciz ve bitkin olarak dönecektir.”²⁶ Bu ve benzeri ayetlerle insanlar hem alemleri düşünmeye yönlendirilmiş ve hem de yeni bir alem tasavvuru oluşturularak insanlar bilgi ve tefekküre sevk edilmiştir.

Özellikle Medine’ye hicretten sonra peygamberimizin Mescid-i Nebevi’de “suffe” adı verilen okulu kurmuş olması , bilgiye yönlendirici dünya yapısını oluşturması yönünde atılmış önemli bir adımdır.

Bilgi faaliyetleri Peygamber’imizin vefatından sonra da devam etmiştir. Ondan bilginin mahiyetini, önemini öğrenen sahabeler, aynı faaliyetleri sürdürmüş ve yüzlerce öğrenci yetiştirmişlerdir. Abdullah b. Mes’ud, Kufe Okulunu, İbn Abbas ise Mekke Okulunu kurmuştur. Bu gelişmeler ilk müslüman toplumda yavaş yavaş bir bilgi erbabı topluluğunun doğmasını sağlamıştır.

2.2. Bilimsel Tefsirin Doğuşu

İslam dininin zamanla gelişip yayılması, Mısır, İran, Hint, Yunan ve Mezopotamya Medeniyetleri ile etkileşime sebep olmuştur. Müslümanlar Eski Yunan’dan felsefe, tıp, hendese ve nücumu, İran’dan edebiyat, tarih ve musikiyi, Mısırlılar’dan teşrih ve kimyayı aldılar. Bu eserler ilk önce Arapça’ya tercüme ile nakledilmiş ve daha sonraları tercümenin etkisiyle telif eserler ortaya çıkmıştır. Bu medeniyetlerle ilk temaslar h.1.asırda Emeviler devriyle başlar.²⁷

²² Kaf, 50/6.

²³ Yunus, 10/101.

²⁴ Gaşîye, 88/17.

²⁵ Enbiya, 21/30.

²⁶ Mülk, 67/34.

²⁷ Hilmi Ziya Ülken; *Uyanış Devrinde Tercümenin Rolü*, Vakit Gazete Matbaa Kütüphane, İstanbul 1935, s.97.

İslam Medeniyeti ile diğer medeniyetlerin etkileşimi, İslam dünyasında fikri ve kültürel açıdan geçici ve kısmi bir karışıklığa yol açmıştır. Bu etki Kur'an'ı yorumlamada kaza-kader, Allah'ın sıfatları, Halk-ı Kur'an gibi hususların tartışılmasına yol açmış, nasih-mensuh, muhkem- müteşabih, hakikat- mecaz gibi konuların gündeme gelmesine sebep olmuştur.

Bilimsel tefsirin ilk özellikleri müslüman filozoflarda görülür. Çünkü ilk dönem filozofları felsefeyle beraber matematik, astronomi gibi deneye ve gözleme dayanan ilimleri de konu edinmişlerdir.

Gerçek manada ilk müslüman filozof olan el-Kindi (ö.260-866) “el-Felsefetü'l –Ula” adlı eserinde “yıldızlar ve ağaçlar secde ederler”²⁸ ayetini felsefi bir şekilde yorumlayarak bu varlıkların hayat ve akıl sahibi olmaları gerektiğini belirtir.²⁹ Bu yorum ileriki zamanlarda İbn Rüşd (ö.595/1198) ‘ün gökteki cisimlerin yeryüzündeki varlıkları etkileyebileceğini söylemesine sebep olacaktır.³⁰

El-Kindi ile aynı dönemlerde yaşayan Ebu Mansur el-Maturidi (ö.333/944), “Te’vilatu’l- Kur’an” adlı tefsirinin Hadid 4. ayetinin açıklamasında, “altı gün” de yer ve göğün tamamının değil, sadece esasının yaratıldığını kaydeder. Böylece düzenli oluşum ve elementlere işaret etmiş olmaktadır. Lokman 34. ayetinde geçen “beş gayb” diye ifadelendirilen şeylerden bazılarının insan tarafından bilinebileceğinin – mesela, ne zaman yağmur yağacağını, insan hastalığını önceden tahmin etmenin ve ana rahmindeki çocuğun kız mı erkek mi olduğunun – mümkün olduğunu söylemiştir.³¹

Muallim-i Sani olarak anılan el-Farabi’nin (ö.339-950) nübüvvet ve vahiy anlayışı Cebrail’i fa’al akıl olarak yorumlamasına yol açmıştır. Bu benzer yorumlar gelecekte cinlerin mikroplar, Hz. Nuh (a.s)’un gemisini vapur, Hz. Musa (a.s)’nın asasını santrafuj aleti gibi misaller olarak kendisini gösterecektir.³²

²⁸ Rahman, 55/6.

²⁹ Ebu Yusuf Yakup b. İshak El-Kindi; *Felsefi Risaleler*, (Çev.: Mahmut Kaya), İz Yayınları, İstanbul 1994, s.113-125.

³⁰ Süleyman Uludağ; *Felsefe - Din İlişkileri*, Dergah Yayınları, İstanbul 1985, s.334-335.

³¹ M. Ragıp İmamoğlu; *İmam Ebu Mansur el-Maturidi ve Te’vilatu’l- Kur’an’daki Tefsir Metodu*, D.İ.B. Yayınları, Ankara 1991, s.89-90.

³² Düccane Cündioğlu; *Tefsir’de Helenizm, Bilimsel Tefsir Zaafı ve Eleştirisi*, s.161.

İbn Sina (ö.428- 1037) da el-Kindi ve el-Farabi gibi zamanına özel değişik yorumlara sahiptir. “el-İşaret ve’t- Tenbihat” adlı eserinin üçüncü bölümünde yer alan ve günümüzde elektrik olarak yorumlanabilen Nur 37 ayetinin açıklamasında kandil yuvası “heyulan-i akıl”a, zeytin yağı “algılama ve düşünmenin simgelerine” ,cam muhafaza “bi’l- fiil akl’a , “kendisine ateş değmese de neredeyse aydınlık verecek” ibaresini “velayet makamındaki asil ruhlara” , “nur üstüne nur” ifadesini “makul şeylerin zihne yansması” na benzeterek yorumlar.³³

Meşhur sünni kelimcilerden Ebu Mansur Abdulkahir el-Bağdadi (ö.429/1037) “el-Fark Beyne’l Fırak” adlı eserinde ehl-i sünnet ve’l – cemaat’in üzerinde ittifak ettiği ve hususlarda muhalefet edenleri sapıklıkla suçladığı on beş esas içinde dünyanın durması (sükun halinde) olması şikkını da yerleştirir.³⁴

El-Bağdadi’nin çağdaşı Ebu Reyhan el-Biruni (ö.443/1051) arz merkezli kozmolojinin doğruluğuna inanmasına rağmen onu dinin esaslarından kabul etmez ve bu görüşü reddetmenin mümkün olup olmadığını görmeyen sadece fizikçiye ait olduğunu açıklar.³⁵

Bu dönemde birçok bilim adamı yetişmiş ve öğrenilen ilimleri yeni keşiflerle genişleterek geliştirmişlerdir. Astronomide el-Biruni, Matematikte el-Harezmi (ö.236/850) ve Sabit b. Karra (ö.287/ 900), fizik ve kimyada Cabir b. Hayyan (ö.159/776) ve Ebu Bekr er-Razi (ö.320/932) tıpta İbn Sina, coğrafyada el-Mes’udi (ö.310/956) ve İbn Batuta (ö.779/1377) tarihde et-Taberi (ö.310/922) gibi dünya bilim tarihine geçmiş şahsiyetler bulunmaktadır. Bu bilim adamlarının çalışmaları ve keşifleri, Kur’an ve hadislerin ilme teşviki ve yabancı medeniyetlerin birikimiyle olmuştur. Müslümanların ister istemez bilimin İslam’daki yerini tayin etme ve Kur’an’ın kevnî ayetlerinin özelliklerini bilimsel bir çerçevede sunabilmenin gayreti içinde olmaları, değişik görüşleri ortaya çıkarıp ayetlere yeni anlaşılma boyutları doğurmuştur.

³³ Düccane Cündioğlu; *Tefsir’de Helenizm, Bilimsel Tefsir Zaafları ve Eleştirisi*, s.161-162.

³⁴ Ebu Mansur Abdulkahir El-Bağdadi; *Mezhepler Arasındaki Farklar*, (Çev.: Ethem Ruhi Fırlı), T.D.V Yayınları, Ankara 1991, s.259.

³⁵ Düccane Cündioğlu; *Tefsir’de Helenizm, Bilimsel Tefsir Zaafları ve Eleştirisi*, s.158-159.

2.3. Bilimsel Tefsir'in Gelişmesi

Bilimsel Tefsir bu dönemde sistemleşmiş, fakat müstakil bir tefsir akımı haline gelememiştir. Bilimsel Tefsir anlayışını sistemli bir şekilde ele alan Gazali'dir. Gazali bazı ayetlerin tefsirinde tecrübi ilimleri kullanmayı teşvik etmiştir. "İhyau Ulumu'd Din" isimli eserinin I. cildinin sekizinci kitabının dördüncü babında Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması ve tefsiri ile ilgili bir bölüm açarak konu ile ilgili görüşlerini sunmuştur.

Gazali, "Anlayanlar için Kur'an'ın manaları geniş ve kapsayıcıdır. Hadisler ve haberler bunu açıkça ifade etmektedir" der. Hadisler ve sahabeden gelen haberlerden örnekler sunar.

Rasulullah (s.a.v) "Kur'an-ı Kerim'in zahiri, batını, hadd'i, matla'ı vardır." buyurmuştur. Hz. Ali (r.a), "İsteseydim yalnız fatiha suresinin tefsirinden yetmiş deve yükü kitap yazardım." demiştir. Ebu Derda , "Kur'an-ı Kerim'de birçok tevcihler olduğunu kabul etmeyen fakih olamaz." kaydını düşmüştür.

Bazı alimler her ayetin altmış bin manası olduğunu, açıklanmayan manaların daha çok olduğunu, diğerleri daha ileri giderek Kur'an'ın yetmiş yedi bin iki yüz ilmi ihtiva ettiğini; zira her kelimesi bir ilimdir, sonra bu dört misline yükselir; çünkü her kelimesinin zahiri, batını, hadd'i ve matla'ı vardır, derler. İbn Mesud (r.a), "Geçmiş ve geleceklerin ilimlerini murad edenler Kur'an üzerinde incelemesine devam etsin." buyurmuştur.

Gazali, İhya'daki görüşlerini şöyle hülasa eder: "Hülasa: bütün ilimler Aziz ve Celil olan Allah'ın ef'al ve sıfatına dahildir. Kur'an-ı Kerim'de O'nun zat, sıfat ve ef'alının şerhi vardır. Nihayeti olmayan bu ilimlerin hepsinde Kur'an'da işaret vardır. Yalnız zahiri tefsir yeterli değil, bunları tafsilatıyla, derinliğinde inceleyebilmek Kur'an'ı Kerim'i anlamaya bağlıdır. Bunun için Rasulullah; "Kur'an-ı Kerim'i okuyun ve ince manalarını araştırın" demiştir. Hz. Ali (r.a) de ; "Kur'an-ı Kerim'i anlayanlar ondan çok ilim çıkartırlar" demiştir. Bu ifadesiyle Kur'an-ı Kerim'in bütün ilimlere işaret ettiğini anlatmak istemiştir."³⁶

³⁶ Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazali; *İhyau Ulumu'd-Din*, Mektebetu Tahbariyyeti'l - Kübra, Mısır ts., Cilt 1, s.296-301.

Gazali İhya'dan sonra telif ettiği, “Cevahir’ul- Kur’an” adlı eserinde Kur’an ilimlerini ikiye ayırır:

1. Kısım, kabuk ilmi: Lügat, nahiv, kıraat, maharicu’l huruf ve zahiri tefsir gibi ilimler.
2. Kısım, öz ilmi: Kıssalar, kelam, fıkıh, usul-i fıkıh, tevhid ve doğru yolu bulma ilimleri

Kur’an-ı Kerim’den çıkan bu ilimlerin ötesinde daha pek çok ilimlerin bulunduğunu belirten Gazali, bu ilimleri tıp, nücüm, astronomi, biyoloji, teşrih, sihir v.s. olarak sıralar.

Gazali, kendisine ulaşılması insanın akli ve ilmi gücüne uygun olan, henüz varlık alemine çıkmayan ilim çeşitlerinin bulunduğunu ve bunların ortaya çıkıp bilinebileceği; yine bazı ilim çeşitlerinin de varlık alemine çıktığı halde, sonradan bu ilimlerin yok olduğu ve bu nedenle yeryüzünde o ilimleri bulabilecek kimselerin bulunmadığını belirtir. “Sayılan ve sayılamayan bütün ilimlerin ilk nüvesi Kur’an’da mevcuttur.” der.³⁷

Çeşitli kitaplarında Gazali, Kur’an ayetleri ve fen bilimleri arasında bazı ilişkiler kurmuştur. Mesela Rahman 5, Yasin 39, Kıyame 8-9, Lokman 29 ayetlerini sıraladıktan sonra, bütün bunların Allah’ın kudretinden olduğunu ve bu ayetlerin verilerinin özelliklerini ancak yer ve göklerin oluşumunu öğreten, astronomiyi iyi bilen kimselerin en iyi bir şekilde anlayabileceğini ifade eder.

Gazali tıp, astronomi, anatomi, psikoloji ve felsefe ilimleri konusunun içine giren bir çok özellik hakkında Kur’an ayetlerinden faydalanmış, ispat ve tenkitlerini bu ayetlere dayanarak yapmıştır.³⁸

Gazali’nin bu fikirleri incelendiğinde, gelecekte ortaya çıkan iki hususla karşılaşırız:

1. Bilimsel Tefsir akımının kendisinden sonraki takipçilerinin görüşlerine temel oluşturma.
2. Bilimlerle ilişkili olan ayetlerin anlaşılmasında bilim adamlarından faydalanma ki 20. asırda çeşitli bilim dallarına mensup alimler Kur’an’ın ilahiliğini ve Hz. Muhammed’in peygamberliğini ispat için kevnî ayetleri yorumlayarak çeşitli eserler neşredeceklerdir.

³⁷ Celal Kırca; *Kur’an-ı Kerim ve Modern İlimler*, s.68-69.

³⁸ Celal Kırca; *Kur’an-ı Kerim ve Modern İlimler*, s.69-71.

Din-Bilim ilişkisini işleyen ve bu ilişkiyi tevil kavramı içinde değerlendirerek ilmi bir seviyeye oturtmaya çalışan müslüman alimlerden birisi de İbn Rüşd'dür. İbn Rüşd tevhidin özelliği gereği tevhidin bilimsel verilerle zıtlaşmadığını ve bir uyum içinde olduğunu belirtir. Çünkü vahyi gönderen Allah, tabiatı ve insan aklını yaratandır. Ona göre felsefe, varlıkları araştıran ve bunun sonucunda yaratıcı ile ilişki kuran bir ilimdir. Din de varlıklar hakkında bilgi sahibi olmaya çağıran ilkeleri içerir. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de açıkça ortaya konmuştur. Mesela Haşr 2, A'raf 184, Ğaşiye 16-17, Al-i İmran 191 gibi pek çok ayette insanın duyu organları ile eşyayı ve varlık alemini araştırmasını, üzerinde düşünmesini öğütlemiştir.³⁹

İbn Rüşd, kevnî ayetlerini arz merkezli kozmolojik görüşe göre açıklar. "el-Keşf an Menahici'l- Edille" adlı eserinde Nebe 6-9 ayetlerini açıklarken dünyanın dönmediğini ve bu sebepten dolayı üzerinde yaşanabildiği görüşündedir. Dünyanın dönmeyişini "ve'l cibale evtaden" ayetiyle de izah etmeye çalışır ve bunun faydalarını sıralar.⁴⁰

Bilimsel Tefsir ekolünü tefsire ilk uygulayan Fahreddin er-Razi "Mefatihul – Gayb" isimli tefsirinde fıkıh, akaid, tasavvuf, felsefe gibi ilimlerle beraber astronomi gibi bilimlere de yer vermiştir. Astronomi görüşlerini Aristo ve Batlamyus'un kaidelerine göre yer yer onları tenkit ederek oluşturmuştur.

Razi, tefsirinde astronomi gibi ilimleri kullandığı için kendisini eleştirenlere şu cevabı vermiştir: "Bu miskinlere ancak şöyle denebilir: Şayet siz Allah'ın kitabını hakkıyla tefekkür edip anlasaydınız, söylemiş olduğunuz sözlerin ne kadar anlamsız ve saçma olduğunu anlardınız." Bu cevabın delillerini ise şöyle sıralar:⁴¹

- a. Ay, yıldızlar ve güneşten bahsetmek, onların özelliklerini araştırıp düşünmek, yanlış olasıydı, Allah onları Kur'an'da anmazdı.
- b. "Üstlerindeki göğe bakmadılar mı, onu nasıl bina ettik? Onu (yıldızlarla) nasıl donattık? Onun hiçbir gediği de yok."⁴² ayetiyle Allah, semanın nasıl oluştuğunu araştırıp düşünmeye teşvik etmiştir.

³⁹ Kadi Ebu'l Velid Muhammed b. Muhammed İbn Rüşd; *Faslu'l Makal*, (Çev.: Bekir Karlığa), İşaret Yayınları, İstanbul 1992, s.64-65.

⁴⁰ Süleyman Uludağ; *Felsefe - Din İlişkileri*, s.286-287.

⁴¹ Fahreddin er-Razi; *Mefatihul – Gayb*, İstanbul h.1308, Cilt 4, s.106,238; Bkz. Muhammed Hüseyin Ez-Zehbi; *et- Tefsir ve'l Müsfessirun*, Kahire h.1381, Cilt 1, s.294; Celal Kırca; *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, s.73-74.

⁴² Kaf, 50/6.

- c. Allah semavatın ve yerin yaratılışı hakkında düşünenleri övmüştür. “Göklerin ve yerin yaratılışını düşünenler, Ey Rabbimiz, sen bunu boşuna yaratmadın, derler.”⁴³

Razi’nin tefsirinde bilimsel tefsir anlayışını yansıtan bazı misaller şöyle sıralanabilir:

1. Dünyanın yuvarlak oluşunu Kehf 86⁴⁴ ve Naziat 30⁴⁵ ayetlerinin tefsirinde inceler.
2. Dünyanın sükün halinde olup dönmeyişini mantiki izahlar getirmeye çalışarak Bakara 22. ayetinin tefsirinde açıklar.
3. Sene ve ay ile ilgili görüşlerini Bakara 189 ayetinin tefsirinde zamanın sene, ay, gün, saat olarak dört şekilde yaratıldığını belirtir. Aristo ve Batlamyus astronomisine göre ay ve sene tarifini yapar.⁴⁶

Gelecekte Razi’nin Aristo ve Batlamyus astronomisine göre yorumladığı, dünyanın dönmeyişi, sene ve ay hakkındaki görüşleri ve benzeri durumlar bilimsel tefsir aleyhtarları için bir malzeme olacaktır.

Bu akımın yedi asır önceki temsilcilerinden İbn Ebi’l-Fadl el-Mürsi el-Endülüsî (ö.655/1257), “Kur’an-ı Kerim’de öncekilerin ve sonrakilerin ilimleri vardır.” diyerek Gazali’den sonra bilimsel tefsir ekolünü canlı tutmaya çalışır. İbn Abbas’ın, “Şayet devemin yularını kaybetsem onu mutlaka Allah’ın Kitab’ında bulurdum.” sözünü naklederek Kur’an’dan çıkan bütün dini ilimleri ve çeşitlerini anlattıktan sonra bunlara ilaveten Kur’an’ın tıp, cedel, matematik, astronomi ve sonradan ortaya çıkan ilimleri de içerdiğini kaydeder.

Mesela tıp konusunda Furkan 67. ayetinin tefsirinde sıhhati ve gücü korumanın temel şartının her şeyde orta yol olduğunu anlatır. Geometrinin üçgen kaidesine Mürselat 30-31. ayetlerinin yorumunda değinir.

Ayrıca yirmi sanatın, mesleğin ve aletlerin Kur’an’dan istinbatını gösterir. Mesela Enfal 17 ayetinde “attığını sen atmadın” ibaresini atıcılığa, Bakara 138 ayetinde “Allah’ın boyası” ibaresini boyacılığa yorumlar.

⁴³ Al-i İmran, 3/191.

⁴⁴ Razi; *Mefatihü'l Gayb*, c.5, s.525.

⁴⁵ Razi; *Mefatihü'l Gayb*, c.5, s.174.

⁴⁶ Razi; *Mefatihü'l Gayb*, c.2, s.149; Bkz. Celal Kırca; *Kur’an-ı Kerim ve Modern İlimler*, s.73-80.

Sonuç olarak, kainatta var olan her şeyin, Kur'an'da da var olduğunu vurgulayan el-Mürsi, “Biz Kitap’ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık” ayetiyle bu görüşünü destekler.⁴⁷

H.8, m.14.yy’a gelindiğinde bilimsel tefsir ilk sistemli eleştiriyi karşılar. “el-Muvafakat fi Usuli’ş-Şeria” adlı ünlü eserin müellifi Ebu İshak eş-Şatıbi el-Endülüsi (790/1380) eleştirilerini bilimsel tefsire yöneltir. El-Muvafakat’ın “Kanun Koyucunun Gayeleri” bahsinde bilimsel tefsiri kullananları şöyle eleştirir; İslam şeriatı herkesin anlayabileceği bir şariat olduğu ve Arapların bilgi ve kültür özelliklerine uygun yönde bir üslup kullanıldığı halde birçok kimsenin öncekilere ve sonrakilere ait tabiat, matematik, geometri, mantık v.s. bütün ilimleri Kur'an’a izafe etmekte olduğunu söyler ve bu durumun hatalı olduğunu ifade ederek sebebini açıklar. O, Kur'an'ı en iyi bilen sahabe, tabiun, tebeu't tabiin alimleri dünya ve ahiret ahkamı dışında Kur'an'ın bütün ilimleri içerdiğine dair bir görüşün kendilerine ulaşmadığını, şayet ulaşıyorsa bu zatlar görüşleri bize bildirir ve mesele çözüldü, delilini ortaya koyar. Kur'an'ın bazı ilimleri ihtiva ettiğinin apaçık olduğu ancak bunların o devrin Araplarının bildikleri ilimlerden ibaret olduğu ve bunların dışındaki ilimlerin Kur'an'da bulunmadığı görüşüyle bilimsel tefsir savunucularının eline önemli bir koz verir.

Şatıbi, Kur'an'daki Şer'i hükümlere ulaşabilmek için Kur'an'ın indiği dönemdeki Arapların sahip olduğu ilimlerle iktifa etmek gerektiğini söyler ve bundan başka bir yolla Kur'an'ı anlamaya kalkanın onu anlamamış ve Allah ile Rasulüne yalan izafe etmiş olacağını kaydeder.⁴⁸

Şatıbi'den sonra yaşayan, bilimsel tefsir hareketinin duraklama devrinden önceki son büyük temsilcisi olan Celaleddin es-Suyuti, Gazali'yi takip ederek, Mürsi ve Razi gibi bilimsel tefsir hareketine yönelen müfessirlerden biri olmuştur.

Suyuti, “el-İtkan fi Ulumi'l Kur'an” adlı eserinin “Kur'an'dan İstinbat Edilen İlimler” bölümü altında Kur'an'dan çıkarılan ilimleri işler. Konuya En'am 38 ve Nahl 89 ayetleriyle başlayıp, daha sonra hadis, ashaptan haberler ve bazı alimlerin sözlerini aktarır. Özellikle el-Mürsi'nin tefsirinden konuyla ilgili geniş bir özet verir. Kur'an'daki

⁴⁷ Celaleddin es-Suyuti; *el-İtkan fi Ulumi'l Kur'an*, (Çev. Sakıp Yıldız; Hüseyin Avni Çelik), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1987, Cilt 2, s.328-329.

⁴⁸ Ebu İshak eş-Şatıbi; *el-Muvafakat fi Usuli'ş-Şeria*, Matbaatu't Ticariyye, Mısır ts., Cilt 2, s.69-82.

bazı ayetlerin işaret ettiği bazı sanatları el-Mürsi'den aktarır. Kendi görüşünü de şöyle ifade eder: “Kur'an herşeyi ihtiva eden bir kitaptır. Çeşitli ilimlerin aslı olan her bab ve her meseleye Kur'an'da işaret eden deliller vardır.”⁴⁹

İtkan'daki deliller: En'am 38 ve Nahl 89 ayetleriyle başlar. Peygamberimizin “İleride bir takım fitneler doğacaktır” demesi üzerine bazı sahabenin “Bundan nasıl kurtulunur?” şeklinde sordukları soruya, Tirmizi ve diğer muhaddislerin rivayet ettiği “Allah'ın Kitab'ına sarılın. Çünkü onda sizden öncekilerin ve sonrakilerin karşılaştığı ve karşılaşacağı haberler ile yaşadığınız zamandakilerin haberlerini bulursunuz” hadisini naklederek devam eden Suyuti bazı müslüman alimlerin sözlerini de kaydederek devam eder. Said b. Mansur, İbn Mes'ud'un şöyle dediğini nakleder: “İlim öğrenmek isteyen Kur'an'a sarılsın. Çünkü Kur'an'da geçmiş ve gelecek milletlere ait bilgiler mevcuttur.” İmam Şafi, bir defasında Mekke'de : “Bana istediğinizi sorun, Kur'an'dan size cevap vereyim” buyurmuştur. Ali b. İsa şöyle der: “... Bu konuda şunu ilave etmek isterim: Kur'an her şeyi ihtiva eden bir kitaptır. Çeşitli ilimlerin aslı olan her bab ve her meseleye, Kur'an'da işaret eden deliller vardır. Kur'an-ı Kerim'de ayrıca canlı cansız her mahlukatın çeşitli yönleri, yer ve göklerin melekutu, arş-ı a'la ve yerin dibinde olanlar, kainatın yaratılışı, meşhur peygamberler ve meleklerin isimleri, geçmiş milletlerle ilgili haberler... mevcuttur”.⁵⁰

Gazali ile sistemleşen ve Razi ile çağının en verimli düzeyine ulaşan bilimsel tefsir hareketi Suyuti'den sonra bir duraklama devrine girmiştir. M. 12.yy'a kadar gelişen ilmi çalışmalar bu asırdan sonra duraklama devrine girerek şerh ve haşiyecilik döneminin başlamasıyla orijinal telif eserler azalır. Daha sonra gelen alimler Gazali, Razi ve Suyuti'den nakiller yapmakla yetinip onları aşamamışlardır.

2.4. Bilimsel Tefsirin Duraklaması

Suyuti'den sonra uyuklama devresine giren bilimsel tefsir hareketi zaman zaman bazı alimlerce canlandırılmak istense de bunlar münferit hadiselerden ileriye gidememiştir.

Taşköprülüzade Ahmet Efendi (ö.1495/1561) bunlardan olan bir Osmanlı alimidir. “Mevzuatu'l-Ulum” adlı eserinde felsefi ilimler ile şer'i ilimlerin birbirinin

⁴⁹Suyuti; *İtkan*, c.2, s.327-328.

⁵⁰ Suyuti; *İtkan*, c.2, s.328-334.

tamamlayıcısı olduğunu, aralarında hakikatte bir ihtilaf olmadığını savunur. Felsefi ilimlerin aslını üç ilim teşkil eder ki, bunlar: ilm-i ilahi, ilm-i riyazi ve cisimlerin yapılarından bahseden ilm-i tabii'dir.⁵¹

Yine bir Osmanlı alimi olan Katip Çelebi (ö.1609/1657) Taşköprülüzade gibi çalışmalar yapmış, felsefe ve ona bağlı olan ilimleri varlıkların gerçeğini araştıran ilimler olarak tanıtmış ve bu ilimlerin okutulmasını gerekli görmüştür. “Keşfu’z- Zunun” adlı eserinde şu ifadeleri kullanır: “Diyorum ki, felsefe ve hikmet ilimleri İslam’ın fethinden sonra Osmanlı Devletinin orta devrelerine kadar Anadolu’da da faydalı oldu. Bu asırlar da kişinin şerefi akli ve nakli ilimler ile elde ettiği bilgiler ve bu sahadaki tahsilinin miktarı ile orantılı idi Bu asırda hikmet ve şeriati birleştiren Allame Şemseddin Fenari, Fazıl Kadızade Rumi, Allame Hocasade, Allame Ali Kuşçu, Fazıl b. Müeyyed, Mirim Çelebi, Allame b. Kemal ve Fazıl Kınalızade gibi derin alimler vardı. Gerileme başlayınca bazı müftülerin felsefeyi tedristen kaldırıp onun yerine Hidaye ve Ekmel derslerini koymaları sebebiyle ilimlerin rüzgarı durdu. İlimler bütünüyle yok oldu.”⁵²

18.asrın sufi alimlerinden olan Erzurumlu İbrahim Hakkı , “Marifetname” isimli meşhur eserinde anasır-ı erbea, hesap ilmi, hendese, alemin yuvarlaklığı, felekler, yıldızlar, semavat, ayın özellikleri ve insan biyolojisi üzerine geçmiş ve zamanına ait sistematik bilgiler vermiş, çizim ve şekillerle desteklenmiş veriler sunmuştur. Din ile bilim ilişkisini de üç şekilde göstermiştir:

1. Ayrılık yalnız sözde olur. Mesela onlar alemin yaratıcısına cevher deyip, cevherin mevziinde olmadığını söylerler. Yani mekandan da münezzeh, mevcut ve zatıyla kaim diye tefsir ederler. Veya bir şey kendiliğinden hareket edemez. Her cismi harekete geçiren bir kuvvet vardır. Bu kuvvetler tabiat kuvvetleridir.... derler. İslamda hiçbir şey kendiliğinde hareket edemez. Her cismi harekete geçiren bir kuvvet vardır. Bu kuvvet de Allah’ın kudretidir..... Fen adamlarının fennin, tecrübenin meydana çıkardığı hakikatler olan bu sözlerine itiraz edilmez, isim değiştirilip kabul edilir.”

⁵¹ Murtaza Korlaelçi; “Taşköprülüzade ve Katip Çelebi’ye Göre Türk Kültüründe Felsefe’nin Yeri”, Türk Kültürüne Felsefi Açıdan Bakış Sempozyumu, Samsun 1989, s.26-33.

⁵² Murtaza Korlaelçi; “Taşköprülüzade ve Katip Çelebi’ye Göre Türk Kültüründe Felsefe’nin Yeri”, s.26-33.

2. Dinin temellerinden birine zıt düşmeyen sözlerdir. Bunlar İslam'ın haber vermeyip, arayıp bulunuz dediği şeylerdir. Bu sözlerle inanıp inanmamak imanın gitmesine sebep olmaz. Mesela ay tutulmasının, dünyanın ay ile güneş arasına girmesinden olduğunu söyleyip zamanını önceden hesap etmektedirler. Çünkü ay, güneş karşısında olduğu zaman parlak görülür. Ay, yerkürenin gölgesine girince, güneşten ışık alamayıp görülmez demektedirler... Bunlara itiraz edilmez. Müslümanların böyle sözlerle inanmaması lazımdır diyerek itiraz edenler, dine zarar vermeye ve İslam'ı yıkmaya uğraşmış olur. Çünkü matematik, geometri, fizik ve kimya kanunları ve tecrübeler bu sözlerin doğruluğunu gösterirken, bunlar şeriate uygun değildir denilirse –ki bilim adamlarının bu sözlerinde şüphe yoktur- bunlara uymayan şeriatın doğru olduğundan şüphe eder. Görülüyor ki İslam'a yersiz ve yolsuz yardım etmek isteyen cahillerin zararı, prensip dahilinde hücum edenlerin zararından daha büyüktür. Nitekim akıllı düşman cahil dosttan iyidir, demişlerdir.

İmam Gazali diyor ki: “Ay tutulması (husuf) ve güneş tutulması (küsuf) hadisinin sonunda buyrulduğu üzere, “...Husuf , tecelli-i ilahi sebebiyle hudu'dur.” sözü için ne denir, diye sorulursa bu ziyadenin nakli sahih değildir denebilir. Nakli sahih olduğu takdirde kat'i ve doğru oldukları hesap ve tecrübe ile anlaşılan hadiseler karşısında ayet ve hadisleri tevil etmek, yani manalarını çevirip bunlara uydurmak büyük alimlere lazımdır. Nitekim böyle teviller çok yapılmıştır. Münazaralarda mülhidleri, din düşmanlarını en çok sevindiren şey ispat edilen hakikatleri müslümanların reddetmesi, bunlar kafirliktir demesidir. İslam ile bilim adamları arasındaki tartışmanın esas konusu alemin hadis veya kadim olması hususudur. Bilim adamları alemin yok iken sonradan var olduğunu söyledikten sonra ister küre şeklinde ister düz olsun, ister eflak ile anasır on üç tabaka olsun ister daha az veya daha çok olsun, dine zarar vermez. Alem nasıl olursa olsun maksat onun Allah'ın kudretiyle meydana geldiğidir”.

3. Dinde açıkça bildirilmiş olan şeylere uymayan sözlerdir. Alemin hadis olması, Allah'ın sıfatları, kıyamette olacak şeyler gibi dinin temellerine aykırı söz söyleyen bilim adamlarına karşı çıkmak, sözlerini çürütmek lazımdır.... İmam Gazali'nin bu sözlerinin burada yazılmasına sebep, dindar kişilerin ileride öğrenecekleri şaşırtıcı

bilgiler ile keşif ve icatları şeriata aykırıdır, diye reddetmekle merdud olan kabilinden zannetmemeleri ve inkar yoluna sapmamalarıdır.⁵³

2.5. Bilimsel Tefsirin Yeniden Orataya Çıkışı

Avrupa’da Rönesans’la başlayan bilim ve teknikteki gelişmeler hızla ilerlerken müslüman dünyası bu gelişmelere katılamamış, bunları ancak 19. asırdan itibaren izlemeye başlamıştır. 19. asırda İslam aleminde yeni doğmaya başlayan bir tepkici hareket, tefsir ilminde de kendini göstermiş ve adeta yeni bir akım olarak bilimsel tefsir akımı tekrar canlanmıştır.

İngilizler’in sömürgesi altında Batıyı tanıyan Güney Asya’da bu hareket, çeşitli özelliklere sahip olmuş ve değişik bir üslupla oluşmuştur. Bu değişik üslubun öncülerinden Keramet Ali’nin 1857’den sonra kaleme aldığı “Mahızu’l Ulum” adlı eserinde çağdaş bilimsel buluşların kaynağının Kur’an ve hadisler olduğu, çağdaş bilimsel buluşların ilke olarak Kur’an ve hadislerle örtüştüğünü belirtir. 1865’lerde ise; “Kur’an, karşı konulmaz bir biçimde bütün bilgilerin kaynağı olduğundan Kur’an metnini tabii bilimlerin konularıyla karşılaştırmak mümkün olabilir” der. Seyyid Ahmet Han ise hazırladığı, Kur’an’ı yorumlama yöntemini içeren on beş maddelik taslakta, vahiy ile tabiat kanunlarının özdeş olduğunu vurgular. Seyyid Ahmed Han Darwinizm ile Kur’an arasında karşılaştırmalar yapar. Onun gözünde, evrim kanununun yaratılmış bir türü diğerine bağlayışında gözlenebilir olduğu Kur’an tarafından olumlanır. Seyid Ahmet Han, 19. y.y Avrupa’sının rasyonalizminden ve tabiat felsefesinden etkilenerek bu görüşlerini ortaya koyar. İnanç sistemlerinin içeriğini değerlendirmek için “Tabiata Uyuma” diye adlandırdığı bir ölçü ortaya koyar. İslam’ın da bu ölçüye göre en yüksek derecede doğrulandığı sonucuna varır. Bu akım Neyçiri (naturalist) olarak anılır. Bu akım Hindistan’ı etkileyerek yayılmıştır.

Hindistan’daki bu duruma binaen Medresetü’l Eizze’de matematik profesörü olan Mevlevi Muhammed Vasil’in Aralık 1980’de Cemaleddin Afgani’ye yazdığı mektupta bu vaziyet tasvir edilir ve ondan bu konular hakkındaki görüşlerini rica eder. Cemaleddin Afgani’de Neyçiri ekolünü “Dehrilik” olarak tanımlar ve buna bağlı olarak

⁵³ Erzurumlu İbrahim Hakkı; *Marifetname*, (Hazırlayan: M. Faruk Meyan), Bedir Yayınları, İstanbul 1993, s.87-88.

“Hakikat-ı Mezhebi Neyçiri ve Beyan-ı Hali Neyçiriyan” adlı bir risale kaleme alır. Çok geçmeden Muhammed Abduh tarafından Arapça’ya “er-Reddu ale’l-Dehriyyin” adıyla tercüme edilir. Osmanlı Türkçe’sine “Risale fi’r-Reddi ale’l-Maddiyyin” ve günümüz Türkçe’sine “Tabiatçılığa Red” adıyla çevrilmiştir.⁵⁴

Hindistan’daki fikri çalkantılar devam ederken bu sıralarda Mısır’da üç ciltlik bir eser basılır. “Keşfu’l- Esrari’n-Nuraniyyeti’l-Kur’aniyye” adlı bu eserin müellifi Muhammed b. Ahmed el-İskenderani (ö.1306/1888) ile birlikte bilimsel tefsir hareketi yeniden canlanmaya başlar. Bu eserde yeryüzünün, bitkilerin ve hayvanların yaratılmasından söz eder. Müellif bu eserin telif sebebini şöyle izah etmiştir: “1290 senesinde Şam’da Hristiyan tabipler taş kömürü oluşumunu ele alarak bunu Tevrat ve İncil’de aramaya kalktılar. Bu konuda kitaplarında bir şey bulamayınca bana, Kur’an’da olup olmadığını sordular. Ben de bu eseri telif ettim.”⁵⁵

Yirmi yıl sonra es-Seyyid Abdurrahman el-Kevakibi (ö.1320/1902) o güne kadar gazetelerde yazmış olduğu makaleleri toplayarak “Tebaiu’l-İstibdat ve Mesairu’l-İstibad” adıyla yirminci yüzyılın başlarında neşreder. O, Kur’an’ı “Şemsu’l-Ulum ve Kenzu’l-Hikem” diye tanımlar.O, zamanla Kur’an’daki bilimsel teorilerin daha iyi anlaşılacağı ve Avrupalı, Amerikalı bilim adamlarınca keşfedilen gerçeklerin Kur’an’da açık veya ima yolu ile bulunabileceği görüşündedir. Buna binaen de Kur’an’daki kevnî ayetlerle fizik astronomi, doğa bilgisi ve tıp ilimlerini karşılaştırarak bazı misaller verir.⁵⁶

El-Kevakibi’nin bu eseri 20. asra bir giriş niteliği taşır. Çünkü zamanla Kur’an’ı bilimsel gelişmeler doğrultusunda yorumlama çabaları, geçmişte benzeri görülmeyecek şekilde hızlanacak ve bilim çağı adı verilen 20. yüzyıl bu çabaların ürünleriyle dolacaktır. Osmanlı Devletinde de bilimsel gelişmişliğe yönelik din bilim çalışmaları olmuş; bir komutan, devlet adamı ve astronomi bilgini Gazi Ahmet Muhtar Paşa (1819/1918) “Serairu’l Kur’an” adlı kitabında yetmiş kadar astronomi ile ilgili ayetleri bir araya getirmiş ve onları çağdaş ilim anlayışı ve teorileri ile tefsir edip yorumlamıştır.

⁵⁴ Düccane Cündioğlu; “Tefsir’de Helenizm, Bilimsel Tefsir Zaafları ve Eleştirisi”, s.164-165; Bkz. Aziz Ahmed; *Hindistan ve Pakistan’da Modernizm ve İslam*, (Çev.: Ahmet Küskün), İstanbul 1990, s. 29,56; Fazlurrahman; *İslam*, (Çev.: Aziz Akpınarlı), Ankara 1956, s.4-8.

⁵⁵ Muhammed b. Ahmed el-İskenderani; *Keşfu’l- Esrari’n-Nuraniyyeti’l-Kur’aniyye*, Mısır 1297 Cilt 1, s.3.

⁵⁶ ez-Zehabi; *et- Tefsir ve’l Müsfessirun*, c.3, s.164-167.

Bu eser Seyyid Muhibbiddin Hatib tarafından Arapça'ya tercüme edilmiş ve Emir Şekip Aslan da bir önsöz yazmıştır. Bu önsöz de: “Bu kitap gibi bir kitapla Kur'an'a şimdiye kadar hizmet edilmemiştir.” demiştir.⁵⁷

1903'de Muhammed Abduh (ö.1849/1905) “Tefsiru Cüz'i Amme” isimli eseri neşreder. Fil Suresinde geçen “Tayran Ebabil” ifadesini “cerasim (mikroplar)” olarak yorumlar. Goldziher'in nakline göre cinleri de mikroplar olarak anlamıştır.⁵⁸

Bilimsel Tefsir akımının en büyük temsilcilerinden Tantavi Cevheri'nin (ö.1870/1940) yirmi beş ciltlik “el-Cevahir fi't-Tefsiri'l-Kur'an” adlı tefsiri bilimsel tefsir misallerinin en yoğun olduğu tefsirdir. Cevheri tefsirinde müslümanların ihtiyacı ahlak, ahkam, tabiat kanunları, garip ilimler ve yaratılış acaipliklerini ortaya koyduktan sonra yeryüzü, gökler, hayvanlar ve bitkiler hakkındaki ayetlerin anlaşılması için müslümanların gayret sarfetmesi gerektiğini belirtir. Kur'an'da yedi yüz elli ayetin bilimle taalluk ettiğini buna mukabil fıkha ait olan sarih ayetlerin yüz elliye geçmediğini kaydeder. İslam dünyasını birkaç asırdan beri süren ve 20.yy'da devam eden gaflet uykusundan uyandırmak için Kur'an ayetlerini günümüz çeşitli bilimleriyle tefsir etmiş bunu yaparken de çeşitli kitaplar, mektuplar, hatıralar, seyahatler, rüyalar ve düşünceler kullanmıştır.⁵⁹

Çağında Razi'ye yöneltilen tenkitler bu çağda Tantavi'ye yöneltilmiştir. Tantavi hayatta iken Muhammed Reşit Rıza tarafından tenkit edilmiş ve Tantavi de ona cevap vermiştir. Reşit Rıza'ya göre el-Cevahir'e güvenilmez. Diğer tefsirlerden, tefsire dair nakledilmiş kısa bilgiler bulunduğu, bu bilgiler dışındaki bilgilerin faydalı olsa da tefsirle ilişkisi olmadığı söyleyen Reşit Rıza, Tantavi'nin tefsirinde yöntemsizliğin hakim olduğunu öne sürer.⁶⁰

⁵⁷ Celal Kırca; *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, s.254.

⁵⁸ Ignaz Goldziher; *İslam Tefsir Ekolleri*, (Çev.: Mustafa İslamoğlu), Denge Yayınları, İstanbul 1997, s.380.

⁵⁹ İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, c.2, s.379-402; Celal Kırca; *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, s.232-238.

⁶⁰ Ömer Nasuhi Bilmen; *Büyük Tefsir Tarihi*, Bilmen Yayınları, İstanbul 1974, Cilt 2, s.784.

Tantavi ve tefsirini tenkit edenler daha çok, alışılmışın dışında bir metot ile tefsirini yazdığı ve tefsirine birçok ansiklopedik bilgiler doldurduğu için onu tenkit etmişlerdir. El-Cevahir'e yapılan tenkitlerin dayanakları klasik tefsir metodlarıdır.⁶¹

Malik b. Nebi de Tantavi'yi yöntemsizlikle suçlamıştır.⁶² Mustafa Mahmud el-Hadidi de benzer tenkidinde şunu söyler: “Tanıdığım kadarıyla ve edindiğim tecrübelerle göre Tantavi muttaki bir zattı. Fakat çok hayal sahibi idi. Bunun için de Kur'an'ı, ayetlerin manalarında hayal ettiği şeylere boyun eğdirmiştir.”⁶³

Tenkitlere rağmen Tantavi'nin tefsiri bu akımın ilk büyük tefsiri olması ve Ömer Nasuhi Bilmen'in tabiriyle İslam gençliğini yeni bir ruha ve ilimde atılmalığa sevk edici bir yapıya sahip bulunması dolayısıyla tefsirler içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Mustafa el-Meraği, Tantavi gibi 20.yy'ın başlarında on ciltlik “Tefsiru'l-Meraği” adlı tefsirinde fen bilimlerinden faydalanmıştır.⁶⁴ El-Meraği'ye göre her asırda az veya çok o asrın ihtiyaçlarına cevap veren yeni tefsirler ortaya çıkagelmıştır. Çünkü müfessirler içinde en mahir olanlar bile Kur'an'daki bazı sırların tümüne vakıf olamamışlardır. Bu gizli gerçekler zamanla bilimin ilerlemesi ve düşüncenin gelişmesiyle tefsir edilebilmiştir. Bu sebepten dolayı çeşitli bilim dallarındaki teorilere işaret eden ayetleri anlama ve açıklamada bilim adamlarına müracaat edilmesi ve onların görüşlerinden faydalanılması taraftarıdır.⁶⁵

20.yy'ın ünlü müfessirlerinden olan Elmalılı Hamdi Yazır (ö.1878/1942) “Hak Dini Kur'an Dili” adlı tefsirinde bilimlerden yararlanmıştır. Elmalılı'ya göre Kur'an'ın gayesi öncelikle hidayet ve ilimdir. İnsanoğlunun görevi, ilim ve dinde kanun koymak değil, Allah'ın kanunlarını keşfetmektir.⁶⁶

Elmalılı yeri geldikçe kevnî ve çağdaş bilimlerle alakalı ayetleri bilimsel tefsir anlayışına uygun ifrata kaçmadan ve makul ölçüler içinde yorumlamıştır. Örneğin

⁶¹ Muhammed Abdulazim ez-Zerkani; *Menahilu'l-İrfan fî Ulumi'l-Kur'an*, Beyrut ts., Cilt 1, s.167; Subhi es-Salih; *Mebahis fî Ulumi'l-Kur'an*, Beyrut 1978, 2.Baskı, s.297; Ömer Nasuhi Bilmen; *Büyük Tefsir Tarihi*, Cilt 2, s.784; İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, c.2, s.381-382.

⁶² Malik b. Nebi; *Kur'an-ı Kerim Mucizesi*, (Çev.: Ergun Göze), Yağmur Yayınları, s.21.

⁶³ Mustafa Mahmud el-Hadidi; *İtticahu't-Tefsir fî'l-Asri'l-Hadis*, Mısır 1973, s.73.

⁶⁴ Celal Kırca; *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, s.240.

⁶⁵ Ahmet Mustafa el-Meraği; *Tefsiru'l-Meraği*, Beyrut 1974, 3. Baskı, Cilt 1, s.5,18.

⁶⁶ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır; *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul 1992, Cilt 1, s.126.

Elmalılı, Muhammed Abdüh'un "Tayran Ebabil" ibaresini mikroplar, şeklinde yorumlamasına şiddetle karşı çıkar. Bakara 261. ayetinde Pastör'den misaller verir ve Al-i İmran 33-34. ayetlerinde Darwinizm'i tenkit eder.

Hamdi Yazır gibi Şihabuddin Mahmud el-Alusi (ö.1802/1854) de "Ruhu'l-Meani" adlı tefsirinde bilimsel tefsir örnekleri vermiştir. Edip, mühendis, fakih ve sufi yönlerinin yanında çağının ilimlerini de incelemiştir. Bu özelliklerini tefsirine yansıtmıştır.

Alusi tefsirinde astronomi, doğal ilimler ve felsefeye dair birçok bilgiler vermekle beraber, çağının verilerinden de faydalı bilgiler sunmuştur. Astronomi ve doğal bilimlere müteallik ayetlerin tefsirinde daha önceki müfessirlerin görüşlerini ve ayrıca genelde çağının tefsir anlayışından faydalanarak yazmıştır. Böylece kısmen bilimsel ve felsefi konulara da tefsirinde yer vermiştir.⁶⁷

20.yy'ın ortalarına gelindiğinde hızla ilerleyen bilimsel ve teknolojik gelişmeler karşısında Kur'an yorumları da sürekli yenilenip bu gelişmelere adeta adapte edilmiştir. Bu çalışmalara aykırı olarak bilimsel tefsire itirazlarda sistemli bir şekilde gündeme girmiştir.

Bilimsel tefsire muhalif olan Emin el-Huli (ö.1895/1966), bilimsel tefsirin tarifini yaptıktan sonra Gazali'nin görüşlerine değinerek bilimsel tefsirin tarihçesi konusunda kısa malumatlar vermiştir. Daha sonra da Şatıbi'nin görüşlerini sıralar. O, Kur'an-ı muhalif ilmi gerçeklerle ilişkilendirmenin yarardan fazla zarar getireceğini belirtir. Eğer bu konuda eser vermek istenirse şu kurallara uyulması gerektiğini kaydeder:

- 1.Herkesin anlayabileceği bir dil kullanmak.
- 2.Herkesin anlayabileceği açık, anlaşılabilir bilgileri kullanmak.
- 3.Kur'an-ı Kerim ve bilim arasındaki irtibatı kurmak için zorlama ve gereksiz yorumlara gidilmemesi.

O; "İlmi nazariyelerden birisiyle ters düştüğü görülen bir ifadeye rastlanabilir. Bunlar arasında bir uzlaşma sağlanması mümkün olsa da ben bu durumun Kur'an üzerinde bir etkisi ve O'na bir zararı olacağını zannetmiyorum." görüşündedir. Ayrıca şu ifadeleri önemle belirtir; " ...Zira, bunun Kur'an'a bir faydası yoktur ve Kur'an-ı Kerim böyle

⁶⁷ Ömer Nasuhi Bilmen; *Büyük Tefsir Tarihi*, c.1, s.746.

bir var olma ile şeref kazanmaya hiç muhtaç değildir. Hem öyle bir zorlama ki, nerede ise Kur'an'ı, onun hayatı ıslah etmek ve matematik, tabii ilimler v.s den nasipleri birbirinden farklı olmalarına rağmen bütün insanların nefis terbiyelerini sağlamak hususundaki insani ve ictimai hedeflere saptıracaktır.”⁶⁸

“Et-Tefsir ve'l-Müfessirun” adlı ünlü kitabın müellifi Muhammed Hüseyin ez-Zehebî (ö.1978) de Şatıbî'yi haklı görür ve onun gibi bilimsel tefsir anlayışını üç yönden tenkit eder:

Lügat Yönünden: Kur'an-ı Kerim lafızlarının muteber olan tanımı, onun nazil olduğu devirdeki anlamıyla anlaşılır. Buna binaen Kur'an lafızlarını, Kur'an'ın ilk muhatabı olan Arapların bilmediği yeni bir takım manalara ve ıstıhlara işaret ettirmek, meydana gelen genişliği kabul etmek yanlıştır. Allah'ın bu lafızlarla, nuzulünden asırlarca sonra ortaya çıkan manaları da kasdetmiş olması düşünülemez.

Belağat Yönünden: Belağat, durumun getirdiği şeye sözün uygunluğu olarak tarif edilir. Kur'an-ı Kerim Araplara indirilmiştir. Araplar tarafından anlaşıldığı noktasından hareketle, onların bilmediği manaların Kur'an lafızlarına verilemeyeceğini, aksi halde Kur'an'ın belağatından bahsedilemeyeceğini ileri sürmüştür. Aynı görüşü İbn Haldun da kabul etmektedir. Çünkü Kur'an'ın nüzulu sırasında Allah'ın istediği manaları zamane Arapları bilmemiş ve anlamamış olsalardı, o takdirde Kur'an'a belîğ bir kitap demek mümkün olmazdı.

İtikadi Yönden: Kur'an-ı Kerim'in bütün ilimleri içerdiğini ileri süren bilimsel tefsir taraftarlarının izinden giderek Kur'an'ı tıp, astronomi, matematik, geometri, kimya, biyoloji gibi çeşitli bilimlerin kaynağı olarak görmek demek, müslümanların inançlarına şüphe sokmak demektir. Çünkü bilimsel kaideler ve dayandıkları temeller değişkendir. Bilimsel kaide ve teorilerin yanlışları ortaya çıkarsa Kur'an'a inanç sarsılabilir. Günümüzde bazı kaidelerin yanlışlığı ortaya çıkabilmektedir. Kur'an ise yanlış kaideler içermez.⁶⁹

Zehebî bir yandan bilimsel tefsir anlayışına karşı olduğunu açıklarken diğer taraftan Kur'an'ın bütün insanlık için hidayet kaynağı olduğunu, insanlığın gelişmesine paralel

⁶⁸ Emin el-Huli; *Kur'an-ı Kerim Tefsirinde Yeni Bir Metod*, s.41-56.

⁶⁹ Zehebî; *et- Tefsir ve'l Müfessirun*, c.3, s.157-160,185.

olarak her zaman değişik gerçeklerin gösterilebileceğine delalet etmek üzere kesin ilmi nazariyeler ile Kur'an arasını telif ettiği için Muhammed Abduh medresesini övmektedir.⁷⁰

20.yy'ın başlarında Muhammed Reşit Rıza bilimsel tefsiri eleştirenler kervanına katılır. “el-Menar” adlı tefsirinin mukaddimesinde ekseri tefsirlerin ilmi yollarla veya nahiv, fıkh, menani, beyan, kelimcilerin tartışmaları, usulcülerin tahricleri, mukallit fakihlerin istinbatları, sufilerin te'vilatı, İsraili hurafeler gibi şeylerle meşgul olup, insanları hidayete yönelten Kur'an'ın asıl gayesini uygulayamadıklarını ve er-Razi gibi tefsirine riyazi ve tabii ilimleri de katarak insanları bir parça daha Kur'an'ın asıl gayesinden uzaklaştırıldığını belirtmiştir.⁷¹

“Fi Zılali'l-Kur'an” adlı tefsirin sahibi Seyyid Kutup (.1906/1966) teorik olarak bilimsel tefsire karşı olmakla beraber, kendisini bu akımın tesirinden kurtaramamıştır. Kevni ayetlerin tefsiride fen bilimlerinden yararlanmış, bunun dışındaki konularda bilimsel tefsir anlayışını uygulamamıştır.

Mesela o, “Sana hilalden soruyorlar” ayetinin izahında Kur'an ile ilimler arasındaki ilişkiyi incelemiş ve prensip olarak bilimsel tefsire karşı çıkmıştır.⁷² Fakat Enbiya 30 ayetinin “Gökler ve yer bitişik iken biz onu ayırdık” açıklamasında kainatın oluşumuyla ilgili bilimsel verilerin Kur'an'la uyulaştığını belirtmektedir.⁷³ Furkan 2 “O, herşeyi yaratmış ve bir ölçüye göre takdir buyurmuştur.” ayetinin tefsirinde, beşer ilmi ilerledikçe kainat kanunlarındaki akıl almaz uygunluk ve ölçülerin bazı yönleriyle keşfedildiğini ve bu keşifler sonucunda Kur'an ayetlerini anlamada insan dşuncesinin genişlediğini yazmaktadır.⁷⁴

“Gündüzü geceye doladı, geceyi de gündüze doladı” Zümer 5 ayetinin tefsirinde de Kur'an'ı insanların keşfettiği nazariyelere göre tefsir etmeme konusundaki hassasiyetine rağmen bu ayetteki ifadenin kendisini dünyanın yuvarlaklığına eğilmeye ve bu konudaki nazariyelerle ilgilenmeye zorladığını ifade eder.⁷⁵

⁷⁰ Zehebi; *et- Tefsir ve'l Müsfessirun*, c.2, s.549.

⁷¹ Reşit Rıza; *Tefsiru'l-Menar*, Beyrut ts., Cilt 1, s.7.

⁷² Seyyid Kutup; *Fi Zılali'l-Kur'an*, Hikmet Yayınları, İstanbul ts., Cilt 1, s.376-379.

⁷³ Seyyid Kutup; *Fi Zılali'l-Kur'an*, c.10, s.124.

⁷⁴ Seyyid Kutup, *Fi Zılali'l-Kur'an*, c.10, s.492.

⁷⁵ Seyyid Kutup, *Fi Zılali'l-Kur'an*, c.12, s.426.

Muhammed Abdülazim ez-Zerkani de “Menahilu’l-İrfan” adlı eserinde bu meseleye temas eder ve bilimsel tefsir anlayışının aleyhinde olanların görüşlerini yansıtmaya çalışır. O’na göre Kur’an, hidayet ve muciz bir kitaptır. Kur’an-ı Kerim’de kainata ait olan şeylerin yer alması, Allah’ın kudretine işaret içindir. Kur’an’ın manası mutlak manada bilimsel problemleri çözmek, ilmi gerçekleri şerhedip açıklamak değildir. Ez-Zerkani, Kur’an’ın kevnî ilimler karşısındaki tavrını şöyle açıklar:

1. Kur’an-ı Kerim’in asıl konusu fen dersi vermek değildir. Kainatın unsurları Yüce Yaratıcı’nın varlığına delil olması içindir.
2. İbret almak ve onlardan istifade etmek,
3. Allah’ın sonsuz ilim ve kudretine dikkat çekmek,
4. Varlıkların ilah olmadıklarını gösterip, mahluk olduklarını vurgulamak,
5. Her asırdaki insanların ilim ve kültür seviyelerine göre hitap eden Kur’an, takip ettiği kapsamlı bir üslup ve geniş bir bakış açısıyla, bilimin yeni keşiflerine işaretler yapmış ve böylece bütün gerçek ilimleri ihtiva ettiğini göstermiştir.⁷⁶

Bilimsel tefsir akımının en şiddetli muarızlarından biri de Mahmut Şeltut’dur. “Mecelletu’r-Risale” de “Kur’an ve Müslümanlar” adlı makalesinde Kur’an’ın gayesinin bilimler olmadığını söyler. Bilimin değişken olduğunu belirterek ayetlerin bilimlerle tefsirinin zararlı olacağını ifade eder.⁷⁷

1947’de Fransa’da Paris Üniversitesi’nde Muhammed Abdullah Draz, Kur’an’ın -ifrada varmadıkça- bilimlerle tefsirinin imanı kuvvetlendireceğini ifade eder.⁷⁸

1948’de “Tefhimu’l Kur’an” adlı tefsirinde Mevdudi, bilimsel tefsir yöntemine pek iltifat etmemekle beraber “ve ize’l-biharü süccirat” Tekvir 6 ayetinin tefsirinde denizlerin kaynaması hadisesinin izahında suyun hidrojen ve oksijenden oluştuğunu dolayısıyla birleştiklerinde söndürücü bir özellik kazandıklarını, fakat ayrılacak olduklarında denizlerin tutuşup kaynayacağını anlatır.⁷⁹

⁷⁶ Zerkani; *Menahilu’l-İrfan fi Ulumi’l-Kur’an*, c.2, s.379-384.

⁷⁷ İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, c.2, s.406-407.

⁷⁸ Düccane Cündioğlu; “*Tefsir’de Helenizm, Bilimsel Tefsir Zaafları ve Eleştirisi*”, s.168.

⁷⁹ Ebu’l-Ala el-Mevdudi; *Tefhimu’l-Kur’an*, İnsan Yayınları, İstanbul 1996, Cilt 6, s.49.

İslami ilimlerle beraber mühendislik tahsili gören Cezayirli Malik b. Nebi “Kur’an-ı Kerim Mucizesi” adlı eserinde Kur’an ve bilim ilişkisini gösteren bir bölüm açmış ve bir takım örnekler sunmuştur. Nur 35 ayetinin açıklamasında hücre = projektör = reflektör, چراغ = filamen, kandil = ampul karşılıklarını verdikten sonra ilgili ayet metnini yazar şöyle çevirir: “Hem bir ateş dokunması olmadan ışık içinde akkor telleri bulunan ampul ihtiva eden bir projektörden yayılır ve ne doğuyla ne batıyla ilişkisi olmayan bir ağacın kökünden beslenir.”⁸⁰

Ömer Nasuhi Bilmen (ö.1884/1971) “Büyük Tefsir Tarihi” adlı tefsirinde Kur’an-ı Kerim’in sarahaten veya işareten ihtiva ettiği ilimleri on dokuz başlık altında inceler ve bunlar arasında riyaziye ilmi için miras ayetlerini, he’yet ilmi için kevnî ayetleri, tabiiyyat ilimleri için Kehf 51, Fussilet 11, Enbiya 30 ayetlerini delil olarak ortaya koyar.⁸¹ Bilimsel veriler Kur’an’a uygunsu onu kabul etmekle beraber hipotezlerle ve eksik görüşlerle yapılan yorumları kabul etmemektedir.⁸² Ayrıca müfessirlerin muhtaç oldukları ilimleri sıralarken yirmi üç ilim sayar ve bunların içine Tekvin, Hey’et ve Coğrafyayı da katar.⁸³

Bir fizikçi olan Yusuf Mürüvve “el-Ulumu’l-Tabiiyye fi’l-Kur’an” adlı eserinde şu ifadeleri kullanır: “Şayet geçmiş asırlardaki insanlara gelecekteki insanların uzaya çıkacaklarını söyleselerdi şüphesiz o asırdaki insanlar bunun şairlere ait bir hayal olduğunu zannederlerdi. Ne var ki Kur’an bunu bize 1400 sene önce haber vermiş ve insanoğlunun uzaya çıkabileceğini ve aya ulaşabileceğini de bize bildirmiştir.” Mürüvve’nin Kur’an’dan çıkardığı deliller; En’am 35,125, Hud 101, Fussilet 53, Hicr 14-15, Rahman 33 ayetleridir.⁸⁴

Yusuf Mürüvve’nin bu keşfi daha sonra bu akımın ünlü temsilcilerinden olan Maurice Bucaille’nin bir çok dile çevrilen “La Bible Le Coran, et la Science” isimli eseriyle destekçi bulacaktır. Rahman 33 ayetinin açıklaması münasebetiyle Bucaille şöyle der:

⁸⁰ İbn Nebi; *Kur’an-ı Kerim Mucizesi*, s.224.

⁸¹ Ömer Nasuhi Bilmen; *Büyük Tefsir Tarihi*, c.1, s.69-83.

⁸² Ömer Nasuhi Bilmen; *Büyük Tefsir Tarihi*, c.1, s.70.

⁸³ Ömer Nasuhi Bilmen; *Büyük Tefsir Tarihi*, c.1, s.123-140.

⁸⁴ Celal Kırca; *Kur’an ve Modern İlimler*, s.147-148.

“ Burada da Kur’an ile çağdaş bilgiler karşılaştırıldığında, bu açıklamaların on dört yüz yıl kadar önce yaşamış bir insanın fikrinden çıkmış olması düşünülemez.”⁸⁵

Bucaille’nin bu kitabı pek çok tesirler yapmış ve benzeri çalışmalara öncülük etmiştir. Yazarın “İnsanın kökeni Nedir?” isimli eseri ilki kadar ün kazanmamışsa da ortaya koyduğu “yaratıcı evrim” fikriyle benzer çalışmaları cesaretlendirmiştir. Nitekim Ziyaüddin Serdar Bucaille’den sonraki gayretlerin toplamını 1985’e gelindiğinde “Bucailleizm” olarak vasıflandırır.

Ziyaüddin Serdar’ın görüşleri özetle şöyledir: Bugün çağdaş bilimin gücünden ve sahte göz kamaştırıcılığından aşırı derecede etkilenmiş bazı müslümanlar düzmece bilimsel keşiflerin ışığında Kur’an’ın sıhhatini ıspatlama çabasındalar. Böyle bir girişim alabildiğine tehlikeli ve zararlıdır. Bu, ebedi kelamı fani bir bilgi seviyesine getirmenin yanı sıra batı biliminin yolsuzluklarına da bir mazeret sağlamaktadır.⁸⁶

20.yy’ın ortalarından günümüze bilimsel tefsir akımının lehine ve aleyhine birçok kitap ve makale neşredilmiş, Kur’an’ın ayetlerini bilimlerle yorumlamaya çalışan yine bir çok kitap, makale ve dergi kaleme alınmıştır. Ayrıca bilimsel tefsirle alakalı bir çok panel ve sempozyumlar düzenlenmiştir. Günümüzde de bilimsel tefsir akımı hala canlılığını korumakta ve yeni yazılan eserler içerisinde az veya çok vücut bulmaktadır.

3. Bilimsel Tefsir’i Savunanlar ve Delilleri

Bilindiği gibi bilimsel tefsirin sistemli olarak ilk görüldüğü isim Gazali’dir. Gazali’den sonra da bu hareket her dönem kendine bayraktarlar bulabilmiştir. Bunların başında; Ebi’l-Fadl el-Mürsi, Fahreddin er-Razi, Suyuti, Katip Çelebi, Muhammed b. Ahmed el-İskenderani, Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Ferit Vecdi, Tantavi Cevheri, Abdurrazzak Nevfel, Maurice Bucaille gibi alimler gelmektedir.

Bilimsel tefsirin meşruluğunu savunanların sık sık baş vurduğu delillerin en bilinenlerini ise şu başlıklar altında toplayabiliriz:

⁸⁵ Maurice Bucaille; *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur’an*, (Çev.: Mehmet Ali Sönmez), D.İ.B. Yayınları, Ankara 1997, s.263-266.

⁸⁶ Ziyaüddin Serdar; “*Kur’an mı Bilim mi?*”, s.93-98.

1.Kur'an-ı Kerim Ayetleri:

“Biz Kitab'ı sana her şeyin açıklaması olarak indirdik.”⁸⁷

“Kitap'ta herhangi bir şeyi eksik bırakmadık.”⁸⁸, “Yer yüzünde yaş ve kuru istisnasız, herşey apaçık bir Kitap'tadır.”⁸⁹

Zikredilen bu ayetler daha çok Kur'an'ın içeriğinin genişliğine delalet etmektedir. Bu ayetlerin yanı sıra Kur'an'da “İnsan neden yaratıldığına bir baksın”⁹⁰, “Bir de insan yiyeceğine bir baksın”⁹¹ örneklerinde olduğu gibi, insanın kendisini tanımasına yönelik konuları incelemeye teşvik eden 350; “Başlarının üstündeki göğe bakmadılar mı ? Biz onu nasıl bina ettik ve süsledik?”⁹², “Gökte ve yerde olan şeylere bakın”⁹³, “Onlar deveye bakmazlar mı ki, nasıl yaratılmıştır?”⁹⁴ örneklerinde olduğu gibi, yeryüzündeki tabiat olaylarına bakıp araştırmaya teşvik eden 50'den fazla ayet mevcuttur.⁹⁵ Tantavi ise modern ilimlerle ilişkili olan ayetlerin sayısını 750'ye kadar çıkarmaktadır.⁹⁶ Yine Kur'an'daki Necm, Kamer, Şems, İnsan, Nisa, Nahl, Ankebut, Fil v.b bir çok surenin ismi de astronomi veya insan ve hayvan gibi canlı varlıklarla ilgilidir.⁹⁷

Fahreddin Razi ise şayet ay güneş ve yıldızlardan bahsetmek ve onların hal ve mahiyetlerini araştırmak ve düşünmek caiz olmasaydı, Allah kendi kitabına bunları koymaz ve bunlardan bahsetmezdi, demektedir.⁹⁸

2.Hadis-i Şerifler ve Müslüman Alimlerin Sözleri:

Bu konuda en çok delil zikredenlerin başında Suyuti gelir. El-İtkan'da sıralanan delillerin bazıları şöyledir:

Hız.Peygamber'in bir gün “İleride bir takım fitneler doğacaktır” demesi üzerine bazı sahabeler: “Bundan nasıl kurtulunur?” diye sormuşlar, Hız.Peygamber de : “Allah'ın

⁸⁷ Nahl, 16/89.

⁸⁸ En'am, 6/38.

⁸⁹ En'am, 6/59.

⁹⁰ Tarık, 86/5.

⁹¹ Abese, 80/24.

⁹² Kaf, 50/6.

⁹³ Yunus, 10/101.

⁹⁴ Çaşıye, 88/17.

⁹⁵ Abdürrezzak Nevfel; *el-Kur'an ve'l İlmu'l Hadis*, Mısır ts., s.28.

⁹⁶ Tantavi Cevheri, *el-Cevahir*, Mısır 1931, Cilt 1, s.7.

⁹⁷ Yusuf Mürüvve; *el-Ulumu't Tabiiyyeti fi'l Kur'an*, Beyrut 1967, s.74.

⁹⁸ Razi; *Mefatihul Gayb*, c.4, s.238.

Kitab'ına sarılın. Çünkü onda sizden öncekilerin ve sonrakilerin karşılaştığı veya karşılaşacağı haberler ile yaşadığımız zamandakilerin haberlerini bulursunuz.” demiştir.

Said b. Mansur, İbn Mesud'un şöyle dediğini nakleder: “İlim öğrenmek isteyen Kur'an'a sarılsın. Çünkü Kur'an'da geçmiş ve gelecek milletlere ait bilgiler mevcuttur.”

İbn Süraka, “Kitabu'l-İ'caz” adlı eserinde Ebu Bekir b. Mücahid'in şöyle dediğini nakleder: “Alemde ne varsa hepsi de Allah'ın kitabında mevcuttur.” Kendisine “Hanlar hangi ayette anılmaktadır?” diye sorulduğunda Nur 29 ayetini okumuş, iskan edilmeyen evlerin hanlara işaret olduğunu söylemiştir.

Ebu Nuaym ve bazı ulema, Abdurrahman b. Ziyad b. En'am'ın şöyle dediğini rivayet ederler: Hz. Musa'ya birgün şöyle denilmiştir: “Semavi Kitaplar içinde Ahmed'in Kitab'ı dövüldükçe yağış çıkan bir kaptaki süte benzer.”

Ali b. İsa şöyle der: “...Kur'an herşeyi ihtiva eden bir kitaptır. Çeşitli ilimlerin aslı olan her bab ve her meseleye Kur'an'da işaret eden deliller vardır. Kur'an-ı Kerim'de ayrıca canlı cansız bütün mahlukatın çeşitli yönleri, yer ve göklerin melekutu, arş-ı a'la ve yerin dibinde olanlar, kainatın yaratılışı, meşhur peygamberler ve meleklerin isimleri, geçmiş milletlerle ilgili haberler... mevcuttur.”⁹⁹

4. Bilimsel Tefsir'i Eleştirenler ve Delilleri

Dünyada her yönelişin lehdarları olduğu gibi mutlaka muhalifleri de olmuştur. Bilimsel tefsir hususunda da durum değişmemiştir. Bilimsel tefsiri eleştirenlerin başında Şatibi, Reşit Rıza, Mustafa el-Meraği, Mahmut Şeltut, Muhammed Arkun, Emin el-Huli, Muhammed İzzet Derveze gibi ilim adamları gelmektedir.

Bilimsel tefsir anlayışına ilk sistemli itiraz Endülüs'lü Usulü Fıkıh Alimi Ebu İshak İbrahim Musa eş-Şatibi'nin “el-Muvafakat” isimli eserinde, Kur'an hakkında söz ederken ortaya koyduğu muhalefettir.

⁹⁹ Suyuti, *İtkan*, c.2, s.327-334.

Şatibi, Kur'an ilimleri hakkındaki görüşünü ortaya koyduktan sonra tafsilatlı bir şekilde izaha geçmekte ve şöyle demektedir: “Hiç şüphesiz şeriat, ilk muhatabı olan arapların durumuna göre inmiştir. Onlar ümmi bir toplum olduğuna göre, tabiatıyla, şeriat da ümmi olacaktır. İşte açıkça görülen bu gerçek üzerine şu esasları tesbit edebiliriz:

Bunlardan ilki, bir çok kimsenin Kur'an hakkındaki bu iddialarında haddi aşp, tabii ilimler, çeşitli alet ilimleri, Mantık, Huruf ilmi gibi eskiler ve yenilerce bilinen bütün ilimleri, bu ve buna benzer ilimlerde söz sahibi olan kimselerin onlarda buldukları her şeyi Kur'an'a izafe etmiş olmalarıdır. Hiç şüphesiz bu, daha önce de üzerinde durduğumuz gibi, doğru bir davranış değildir.

Buna ilaveten, hiç şüphesiz, Selefî Salih'ten sahabe, tabiun ve daha sonra gelenler Kur'an'ı, onun ilimlerini ve ona tevdi edilen manaları en iyi bilen kimselerdi. Hal böyle iken, onların hiç birisinden bu iddiayı destekleyecek bir söz sadır olmamıştır.

Onlardan bize ulaşan rivayetler, sadece yukarıda zikredilen zamanlardaki bilgiler ve ahiret haberleri, dini ve dünyevi yükümlülükler v.b. ahkamla ilgili rivayetlerdir. Eğer onların bu tür tefsirle bir ilgileri ve görüşleri olsaydı, elbette meselenin aslına götürecek olan bir takım bilgiler bize ulaşır. Böyle bir şey olmadığına göre bu durum, bize, onların zamanında böyle bir tefsir çeşidinin olmadığını göstermektedir. Bu da, onların Kur'an'da var zannettikleri şeylerden hiç birisinin Kur'an'da kastedilmemiş olduğuna bir delildir.

Evet, Kur'an Arapların bildikleri ilimler cinsinden pek çok ilmi ihtiva etmektedir. Hatta bunlar arasında, onların alışık oldukları bilgilere dayanıp akıl sahiplerini hayrete düşüren, üstün akıl sahiplerinin bile, onun bilgilerinin yol göstericiliği olmadan ve onun nuruyla aydınlanmadan erişemeyecekleri ilimler de vardır. Ama, bu kabilden olmayan ilimlerin onda var olduğu iddiasına asla katılamayız.”¹⁰⁰

Şatibi, Bilimsel Tefsir taraftarlarının delil olarak sunduğu “Biz Kitap'ta hiçbir şeyi ihmal etmedik” ayetindeki “kitap” lafzının “el-Levhu'l-Mahfuz” a delalet ettiğini söyleyerek, “Kur'an'ın ihtiva etmediği şeyleri ona izfe etmek caiz değildir. İhtiva ettiği şeyleri de inkar etmek caiz olmaz” diyerek Bilimsel Tefsir'e karşı olduğunu beyan eder.

¹⁰⁰ Şatibi; *Muvafakat*, c.2, s.46.

Daha da ileri giderek Araplar'a izafe edilen ilimleri, iktifa etmek gerektiğini ve ancak bu şekilde ondaki şeri hükümlere ulaşılabilceğini ve kim bundan başka bir yolla Kur'an'ı anlamaya kalkışrsa onu anlamamış, Allah ve Elçisine yalan izafe etmiş olcağını zikreder.¹⁰¹

Muhammed Hüseyin ez-Zehebi ise, Bilimsel tefsir anlayışını, lügat, belagat ve itikadi esaslara dayandırarak şöyle tenkit eder:

1-) Lügat Yönünden: Kur'an'da ki lafızlar zamanımıza kadar aynı anlamda kullanılmamışlardır. Hayat şartlarının değişmesiyle lafızlarda da değişiklikler olmuştur. Kur'an lafızlarının muteber olan tanımı, onların nazil olduğu devirdeki anlaşılışıdır. Gerçek böyle iken, bazı Kur'an lafızlarını, Kur'an'ın ilk muhatabı olan Arap'ların bilmediği yeni bir takım manalara ve ıstıhlara işaret ettirmek, meydana gelen genişliği makbul görmek makul olur mu? Allah'ın bu lafızlarla nuzülünden asırlarca sonra ortaya çıkan manaları kast etmesi düşünülebilir mi?¹⁰²

2-) Belagat Yönünden: Belagatı, durumun getirdiği şeye kelamın uygunluğu olarak tarif edebiliriz. Kur'an'ın belagat yönünden en yüksek derece olduğu aşıkardır. Bu duruma göre Bilimsel Tefsir taraftarlarının yolunu takip ederek, Kur'an'ın her türlü ilmi ihtiva ettiğini, lafızlarına bütün bu yeni manaların yüklenebileceğini söyleyecek olursak, tehlikeli bir yola girer ve Kur'an'ın belagatına zarar vermeden içinden çıkamayız.¹⁰³

Ez-Zehebi'de, eş-Şatibi'nin yolundan giderek Kur'an'ın Arap'lara gönderildiği ve onlar tarafından bilinmeyen manaların, Kur'an'ın lafızlarına verilemeyeceğini aksi halde Kur'an'ın belagatından bahsedilemeyeceğini ileri sürmektedir.¹⁰⁴

3-) İtikadi Yönden: Eğer her şey Kur'an'da vardır, diyenlerin yolunu takip edersek; tıp, hendese, astronomi, fizik, kimya nazariyelerinin ve bunlardan başka ilimler içinde onu kaynak kılmanız icap eder. Eğer böyle yapacak olursak Müslümanların Kur'an hakkındaki akidesine bir şüphe sokmuş oluruz. Çünkü bilimsel kaideler ve dayandıkları nazariyeler sabit ve değişmez değildirler. Bir zaman için ilmi kabul edilen bir nazariye, bir başka zaman yanlışlığı ortaya çıktığında terk edilmiştir. Günümüzde ki bilimsel

¹⁰¹ Şatibi; *Muvafakat*, c.2, s.81-82.;

¹⁰² Zehebi; *et- Tefsir ve'l Müsfessirun*, c.3, s.157.

¹⁰³ Zehebi; *et- Tefsir ve'l Müsfessirun*, c.3, s.158.

¹⁰⁴ İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, c.2, s.773.

nazariyeler ile geçmiştekiler arasındaki zıtlıklar nazarı dikkate alınırsa, yanlışlığı kesinleşmiş olan bu eski nazariyeleri Kur'an'ın ihtiva etmesi düşünülemez. Eski bir nazariye olarak “O, yeryüzünü size bir döşek ve göğü de bir bina kıldı”¹⁰⁵ ayetini, Fahrüddin er-Razi'nin, dünyanın dönmediğine, delil olarak getirmesini örnek olarak verebiliriz. Eğer bu yanlış nazariyelerin Kur'an'da varlığı kabul edilirse, Bir müslümanın Kur'an'ı bir inanç kaynağı olarak kabul etmesi ve “...halbuki o öyle eşsiz bir kitaptır ki, ne önünden ne de arkasından ona batıl gelmez. Hikmet sahibi çok övülenden indirilmiştir.”¹⁰⁶ şeklinde inanması beklenebilir mi?

Bilimsel Tefsir taraftarları bilsinler ki, Kur'an ne felsefe ne tıp ne de hendese kitabıdır. Kur'an'ın hedefi hayatı ıslah, hidayet ve Allah'a ulaşma yollarını göstermesidir.¹⁰⁷

Bilimsel Tefsir anlayışını tenkit eden diğer bilim adamlarının yaptıkları tenkitler ise genellikle şunlardır:¹⁰⁸

1-) Din ayrı, bilim ayrıdır. Sahaları birbirinden farklıdır. Kur'an'da bilim bir kavram olarak geçmektedir. Ancak bu günkü manada değildir. Çünkü günümüzde ki bilim, pozitif düşünce ve metodun ürünüdür. Bu metod yapısı gereği şüpheye dayanmaktadır. Kur'an'daki bilim kavramı ile aynı olması düşünülemez. Ayrıca Kur'an'ın muhtevası öğüt vermeye yöneliktir. Bilgi vermeye yönelik değildir. Bu nedenle ilmi terminoloji Kur'an'da mevcut değildir. Halbuki bugün ki bilimin bir terminolojisi vardır.

2-) Pozitif ilimlerin elde ettikleri sonuçlar, her zaman kesin ve sürekli değildir. Pozitif ilimler zamanla gelişmeye ve değişmeye müsaittirler. Kur'an'ın hükümleri ise net ve kesindir.

3-) Bilimsel keşifleri daha önce batılı bilim adamları bulmakta, daha sonra bilimsel tefsir mensupları bu keşiflerin Kur'an'da olduğunu söylemektedirler. Madem ki o buluşlar Kur'an'da mevcuttu da müslümanlar neden daha önce onu bulmadılar.

¹⁰⁵ Bakara; 2/22.

¹⁰⁶ Fussilet; 41/42.

¹⁰⁷ Zehebi; *et- Tefsir ve'l Müsfessirun*, c.3, s.166.

¹⁰⁸ Celal Kırca; *Kur'an ve Modern İlimler*, s.53.

II. KUR'AN - BİLİMSEL TEFSİR İLİŞKİSİ

Bilim:“ evrenin veya olayların bir bölümünün konu olarak seçen deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi”,¹⁰⁹ “a)temellendirilmiş bilme, b)belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir ereğe yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci, c) genel geçerlik ve zorunlu kesinlik niteliklerini gösteren yöntemli ve dizgesel bilgi ,d) belirli bir nesne alanı ile ilgili soru, yargı ve bunlarla ilgili araştırmaların nesnel bağlamı”¹¹⁰ olarak tanımlanmaktadır.

Bilim, nesne ve olguları tikel olarak konu edinirken Felsefe, bilimin parça parça ele aldığı nesneleri bütünüyle evren ve varlık olarak ele almakta ve bütünsel olarak kavramaya çalışmaktadır. Kur'an ise insanı hedef alır. İnsanın Allah, insan ve evrenle olan ilişkisine yönelik ilke ve kurallar verir. Bilimin ve felsefenin amacı, insan hayatı ve dünyayı anlamak iken, Kur'an da verdiği bilgilerle insanı evreni tanıma ve bilme konusunda yönlendirmektedir. Bu noktadan hareketle bilim, felsefe ve Kur'an arasındaki fark amaç farklılığından ziyade, yöntem, kaynak ve dil farklılığından kaynaklanmaktadır. Bizde bu nedenle Kur'an bilimsel tefsir ilişkisinin, Kur'an'ın içeriği ve üslubu bakımından ele alınmasının daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

1. Kur'an'ın İçeriği Bakımından Kur'an - Bilimsel Tefsir İlişkisi

Kur'an-ı Kerim gayb aleminin yanı sıra şehadet alemine yönelik olarak insana ve tabiata dair bilgiler de içeren ilahi bir kitaptır. Kuşkusuz Kur'an'ın bir tarih, coğrafya, fizik, kimya, biyoloji v.s gibi doğrudan bir bilim kitabı olmadığı malumdur.¹¹¹ Ancak onda güneş, ay, dünya, gökyüzü v.s gibi astronomi; dağlar, denizler gibi jeoloji; bitkiler, canlılar ve insan gibi biyoloji ve tıp gibi bilim dallarıyla ortak konu sayılabilecek bir çok ayet bulunmaktadır.

Kur'an'da yer alan ayetler ismi zikredilen bilim dallarında yer alan eserlerde mevcut bulunan bilgiler türünden olmasa da,¹¹² bazı tabiat konularının izahını amaçlamayıp temelde dini ve tefekkürü dayalı amaç gütsse de modern ilimlere işaret eden veya

¹⁰⁹ *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, Ankara 2005, s.269.

¹¹⁰ Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1994, s.36.

¹¹¹ İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, c.2, s.425.

¹¹² Maurice Bucaille; *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*, s.200.

bunlarla ilgili bazı bilgiler veren 750'ye yakın ayet bulunduğu bilinmektedir.¹¹³ Kur'an'a göre ilahi mesaj insan içindir. "Hüden linna"¹¹⁴ ifadesi bunu açıklamaktadır. Şayet insan Kur'an için var olsaydı, aidiyetin insana değil Kur'an'a yapılması gerekirdi.¹¹⁵ İşte Kur'an'ın içerisindeki tabii ilim dallarıyla ilişkili ayetlerin anlaşılması söz konusu olduğunda bilimsel tefsire ihtiyaç doğmaktadır.

Bilimsel tefsirin önemli temsilcilerinden birisi olan Tantavi Cevheri, Allah'ın kudret eliyle yapıp meydana getirdiği kainat kitabı ile, ilahi kelam olan Kur'an'ın birbiriyle tam mutabık olduğunu ve aralarında bir çatışma olmadığını belirtmektedir.¹¹⁶ Onun bu anlayışını pek çok müslüman araştırmacı da benimsemiş ve eserlerinde zikretmiştir. Diğer kutsal kitapların aksine modern ilimle çatışmayan ve sonuna kadar da bu özelliği koruyacak olan mukaddes kitap Kur'an'dır.¹¹⁷

Diğer kutsal kitapların metinleşme sürecindeki sıkıntıları, tahrif edilmiş olmaları, en önemlisi de kutsal kitap yorumunun kilisenin tekelinde olması ve kilise yorumunun zamanla bilimin verileriyle çatışma içine girerek din bilim çatışmasında kanlı hadiselerin yaşanması, bilimin haklılığının ortaya çıkması ile batı dünyasında kutsal kitaplara olan güven sarsılmış, bu da dinin aleyhine olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Batlamyus'un yer merkezli evren anlayışını benimseyen kilisenin resmi görüşü, Kopernik devrimiyle ortaya çıkan Güneş merkezli evren anlayışına karşı uzun yıllar direnmiş, Bruno, Engizisyon'da yargılanarak düşüncelerinden vaz geçmediği için Roma'da diri diri yakılmış, Galile ise dünyanın dönmediğini söyleyerek ve daha önce dünyanın dönüşüne dair söylediği sözleri geri almak suretiyle hayatını kurtarmış, ancak ölene kadar gözetim altında tutulmuştur.¹¹⁸

Zaman içinde bilimin gösterdiği ilerleme ve keşifler, dini ve kiliseyi bilime ayak uydurmak zorunda bırakmıştır. Bilimin bir çok alanda din karşısındaki başarısı ve

¹¹³ Tantavi Cevheri; *el- Cevahir*, Kahire 1350, Cilt 1, s.7.

¹¹⁴ Bakara; 2/285.

¹¹⁵ Celal Kırca; "*Hz.Peygamberin Getirdiği İlâhi Mesajda Kuşatıcılık*", İslam Medeniyetinde Bir Arada Yaşama Tecrübesi Sempozyumu, Trabzon 2008, s.2.

¹¹⁶ Cevheri; *el- Cevahir*, c.1, s.14.

¹¹⁷ İsmail Cerrahoğlu; *Tefsir Tarihi*, c.2, s.423; Benzer anlayış için Bkz. Salih Akdemir; *Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümleri*, Akid Yayınları, Ankara 1989, s.26.

¹¹⁸ Bertrand Russel; *Din ile Bilim*, (Çev.: Akşit Göktürk), Say Sayınları, İstanbul 1990, s. 31,34.

haklılığının ortaya çıkması, Kutsal Kitap'taki -Russel'in deyimiyle ipe sapa gelmez- ilkelerin benzetme ve simgeler yoluyla açıklanması sonucunu doğurmuştur.¹¹⁹

Batı dünyasında yaşananların aksine, İslam dünyasında gerek klasik dönemde Kur'an'ın tabii ilimlerle ilgili bilgiler içerdiği, önceki ve sonrakilerin ilimlerini isteyenlerin Kur'an'ı incelemelerini öneren kanaatler ortaya koyulmuştur.¹²⁰ Geçmiş döneme ilaveten günümüz müslümanlarının bir kısmı da Kur'an'daki bir çok ayetin modern bilimleri öncelediğine inanmaktadır.¹²¹

Mısır Yüksek İslam Konseyi'nin yayınladığı Kur'an tefsirinde "Kur'an modern ilimleri geçti." ifadesi yer almaktadır.¹²² Yine "Kainat ihtiyarladıkça Kur'an gençleşiyor" sözü sık sık kullanılan ve Kur'an'ın bilimle paralel olduğu, bazı ayetlerin bilim ve tekniğin ilerlemesiyle daha iyi anlaşılıp yorumlanacağı şeklindeki anlayış modern zamanlarda sıkça ifade edilmektedir. Bu anlayışa göre bilim ilerledikçe Kur'an'ın daha iyi anlaşılması mümkün olacaktır.¹²³

2. Kur'an'ın Üslubu Bakımından Kur'an - Bilimsel Tefsir İlişkisi

Üslup, cümlelerin teşkilinde, kelimelerin seçilmesinde kendine mahsus olan anlatım tarzı demektir. Bu anlatım tarzı başka eserlerden hemen ayırt edilebilen kendine has bir ifade tarzına sahiptir.¹²⁴

Her yazarın ve söyleyenin kendine has bir üslubu vardır. Kur'an-ı Kerim de çok çeşitli konuları anlatırken kendine has bir üslup seçmiştir. İlahi kaynaklı bir kitap olduğundan, insanların eserlerine benzemez. Eğer bir insan tarafından yazılmış olsaydı, onun nazım şeklinde konularında, üslubunda anlamında, çok çelişkiler olacaktı. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, onda birbirini tutmayan çok şeyler bulurlardı"¹²⁵ denilmiş ve Kur'an'ın diğer eserlerden her yönüyle farklı olduğuna dikkat çekilmiştir. İnsanlara indirilmesi nedeniyle onun hitaplarında muhatapların durumu, seviyesi gözetildiği gibi, Allah'ın

¹¹⁹ Bertrand Russel; *Din ile Bilim*, s.17.

¹²⁰ Gazali; *İhya*, c.1, s.255-256.

¹²¹ J.J. Jansen; *Kur'an'a Yaklaşımlar*, Fecr Yayınları, Ankara 1993, s.69.

¹²² J.J. Jansen; *Kur'an'a Yaklaşımlar*, s.69.

¹²³ Salih Akdemir; *Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümeleleri*, s.26.

¹²⁴ Suat Yıldırım; *Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000, s.119.

¹²⁵ Nisa, 4/78.

kelamı olması hasebiyle de beşer üstü bir üslup ve ifade kullanılmıştır.¹²⁶ Eğer Kur'an şairlerin vezin ve kafiyeleleri üzerine inmiş olsaydı elbette kafirler onu arap dilinde meşhur ve maruf bulunan şiirden ibaret sanacaklardı ve bu zandan dolayı ondan hiçbir fayda alamayacaklardı.¹²⁷

Dili ve anlattığı konulardaki orijinalliği yönüyle eşsiz olan Kur'an-ı Kerim'de dikkat çekici bir yön de onun bu konuları bize sunarken mânâ ve lafız dengesini çok iyi kurmuş olmasıdır. Bu yönüyle kendisinden önceki ve sonraki sözler arasında O'nun bir benzeri yoktur.¹²⁸ Çünkü Kur'an, mükemmelliğin her çeşidinin en ileri derecesinin kendisinde bulunduğu ve Yüce Allah tarafından gönderildiğinde şüphe olmayan eşsiz bir kitaptır. Onun her yönü mucizedir. Bunun içindir ki, insanlığa dünya ve ahiret mutluluğunu temin için gönderilen bu ilahi kitap dost, düşman, kendisini okuyan herkesi hayran bırakmıştır. Lafızlardaki derinlik, engin manası ve içeriğinin zenginliği de bu hayranlığın başlıca nedeni olmuştur.¹²⁹

Kur'an neyi anlatıyorsa anlattığı konuya en uygun kelimeleri hatta harfleri seçmiştir. Onun söylediği söze daima en üstün malzemeyi ve kast edilen anlamı en uygun geleni seçmesi, her zerreyi bile yerli yerine koyması lafız ve anlam dengesinin başka hiçbir kitapta görülmeyecek şekilde kurulmasına neden olmuştur.

Kur'an her seviyeye hitap ederken öyle kelimeler kullanmaktadır ki, O'ndan herkes nasibini almaktadır. Kur'an aynı hitap tarzıyla hem avamı hem havassı, hem cahilleri hem alimleri, özlem ve ihtiyaçlarını tam giderebilecek şekilde tatmin etmektedir.

Örneğin kevnî ayetleri okuyan bir bilim adamı Güneş'ten Ay'dan Evren'den bahsedildiğini görünce konuyu kendi kültür seviyesinde değerlendirdiğinde Kur'an'ın ne derece olağan üstü konulara değindiğini görecektir. Tabiat hakkında bilgi sahibi olduğu için Kur'an'ın bu anlattıkları onu etkileyecektir. Aynı ayetleri okuyan bir edip de ayetlerdeki anlatım tarzına hayran kalır. Çünkü bu ayetlerde sade, anlaşılır, bir dil kullanılması, değişik edebî sanatlarla baş vurulması onu hayran bırakacaktır.

¹²⁶ İdris Şengül; *Kur'an Üzerine*, A.Ü.İ.F. Dergisi, Ankara ts., Cilt 37, s.244.

¹²⁷ Mehmet Sofuoğlu; *Tefsire Giriş*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, s.177.

¹²⁸ M. Abdullah Draz; *En Mühim Mesaj Kur'an*, (Çev.: Suat Yıldırım), Işık Yayınları, İzmir 1994, s.111.

¹²⁹ M. Abdullah Draz; *En Mühim Mesaj Kur'an*, s.119.

Sadece kevnî ayetler değil Kur'an'dan hangi parça okunursa okunsun, lafızların net, şeffaf ve yerli yerinde olduğu görülür. İfade maksat dışındaki unsurlardan arındırılmış olduğundan zihin yorulmadan tekrara ihtiyaç duymadan konuyu anlar. Sanki okunmuyor, işitilmiyor da gerçekler ekranda seyrediliyor gibidir. Bu şekilde meseleler etraflıca anlaşılır. Ama bu açıklık ona tekrar baktığımızda O'nda bir takım yeni ayrıntılar görmemize engel değildir. Öyle ki bir tek kelimenin veya cümlemin bir çok yönleri olduğu görülür.¹³⁰

Kur'an bilim, hikaye ve bir tarih kitabı olmadığı ve Yüce Allah tarafından insanlara yol göstermek için gönderildiğinden, amaç onlara doğruyu göstermek olmuştur. Bu amaçla okuyucunun sıkılmadan usanmadan O'nu okuyup verilen mesajı alması gerekir. İşte bu eşsiz kitapta verilen mesajlar en güzel ifadelerle ve amaca hizmet edecek şekilde verildiğinden okuyucu bıkmamaktadır. Kur'an'ın esas maksadı olan insanlığı hidayete erdirmenin yanında insanların kendi tecrübe ve çalışmalarıyla elde edebilecekleri bilgileri vermek, pek önemli olmayan bir durum haline gelmektedir. Esas maksat ise tevhidin vurgulanmasıdır. Kainattaki nizam da tevhidin delilidir. Kur'an bu nizam fikrini ve kainattaki tüm varlıkların yaratıcının tasarrufunda bulunduğu fikrini zihinlere yerleştirmek için insanların onları niçin düşünmeleri gerektiğini, nasıl düşüneceklerini, hangi hususları düşünmeleri gerektiğini anlatmak üzere doğru tefekkür yollarını göstermek istemiştir.¹³¹ Bu nedenle Kur'an örneğin alemin yaratılışını anlatırken bir bilim kitabı gibi açıklamaz. O bir bilim kitabı değildir ama bilimsel gerçekleri dinin hakikatlerini öğrenirken en iyi ve en doğru şekilde kullanmıştır.¹³²

Kur'an bilimle ilgili ayetlerde detaya girerek anlatım yapmaz. Kur'an'ın yapısından ve üslubundan kaynaklanan îcâzı buna izin vermemektedir. Çünkü Kur'an bir ayrıntılar kitabı değil ilkeler ve kurallar kitabıdır.¹³³ Ancak her çeşit ilmin verilerini de objektif olarak zikretmiş, bu ilimlerin konularını ve meselelerini, nazil olduğu çağdaki anlayışa göre değil de kendi gayesine her zaman hizmet edecek ve her çağın anlayışına hitap edecek şekilde ifade etmiştir. Bu bakımdan her çağın insanı bu ayetleri kendi çağının

¹³⁰ M. Abdullah Draz; *En Mühim Mesaj Kur'an*, s.143.

¹³¹ Suat Yıldırım; *Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş*, s.203.

¹³² Esengül Sürer; *Kur'an-ı Kerim'de Allah-Alem İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995, s.55.

¹³³ Maurice Bucaille; *Kitab-ı Mukaddes Kur'an ve Bilim*, (Çev.: Suat Yıldırım), T.Ö.V. Yayınları, İzmir 1985, s.39.

ilmi anlayışına ve görüşüne göre yorumlamıştır.¹³⁴ Kur'an'ın üslup olarak bir diğer özelliği de insanın aklına aykırı olan, aklın kabul edemeyeceği bir üslupla kullanmamasıdır. Örneğin: “Ey İnsanlar bir damla suyun içinde binlerce canlının bulunduğu dikkat ediniz ki, ilahi azameti anlayasınız.” demiş olsaydı, bu meselenin bilinmesinden önce yaşayan nesilleri, yalanlamaya sevk etmiş olurdu ve onları kendi içlerinde hataya ve bile bile inkara düşürürdü. Çünkü bu bilgi eski insanlar döneminde keşfedilmemişti.ancak Kur'an bu ayetle hem eskilerin anlayışına hem de günümüze hitap etmiş ve bundan sonra yaşayacak olan insanlara da hitap edecektir.

Kur'an insanlar tarafından sonradan üretilmiş olan bilimlere ait olan terminoloji ile değil de, kendi amacına hizmet eden bir dil ile yani din dili ile insanlara hitap etmiştir.¹³⁵ Eğer Kur'an herhangi bir ilmin terminolojisini veya sistematüğini kullanmış olsaydı, İnsanların çoğu Kur'an'ın muhatabı olamazlardı. Bu nedenle Allah ortalama bir aklın anlayabileceği, sade anlaşılır ve açık bir dil kullanmıştır. Ama kullanılan bu dil aynı zamanda zengin ve derin anlamları da ihtiva etmektedir. Öyleyse Kur'an aynı anda hem ortalama insanın hem de alim ve filozofların dikkatini ve alakasını celbeden bir ifadeye sahiptir.¹³⁶

ثُمَّ خَلَقْنَا النَّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً . ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ . وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ
“Andolsun ki, biz insanı süzme çamurdan yarattık. Sonra onu nutfe halinde sağlam bir yere yerleştirdik. Sonra nutfeyi kan pıhtısına çevirdik, kan pıhtısını bir çiğnemlik et yaptık, bir çiğnemlik etten kemikler yarattık, kemiklere et giydirdik. Sonra onu başka bir yaratık yaptık. Yartanların en güzeli Allah ne yücedir.”¹³⁷ ayeti insanın yaratılışındaki aşamalardan bahsetmekte fakat tıp ilminine dair hiç bir terim içermemektedir. Bilimsel tefsir işte bu noktada devreye girmekte ve bilimin ulaştığı en son bilgileri kullanarak ve ayetin ilgili olduğu bilim dalının terminolojisinden yararlanarak ayetin günümüz aklı ile en iyi şekilde anlaşılabilmesi için uğraşmaktadır.

¹³⁴ Celal Kırca; *Kur'an ve Fen Bilimleri*, Marifet Yayınları, İstanbul 1994, s.44.

¹³⁵ Celal Kırca; “*Kur'an'ı Anlama da Dil Problemi*”, *İlmî Araştırmalar Dergisi*, Yıl:1, Sayı:9, Temmuz 1998, s. 39.

¹³⁶ Halis Albayrak; *Tefsir Usulü*, Şule Yayınları, İstanbul 1998, s.54.

¹³⁷ Mü'minun, 23/12-14.

İKİNCİ BÖLÜM

SÜLEYMAN ATEŞ VE BİLİMSEL TEFSİR

I. SÜLEYMAN ATEŞ'İN BİLİMSEL TEFSİR ANLAYIŞI

1. Din- Bilim İlişkisine Bakışı

Bir çok farklı tanımı yapılan “din” kavramı, dil alimlerinin genel kabulüne göre Arapça kökenli bir kelime olup, daha çok “yol, inanç, adet, durum; ceza, mükafat; itaat, makbul ibadet, millet, hakimiyet, hesap, boyun eğme, kulluk ve nihayetinde İslâm” gibi anlamlarda kullanıla gelmiştir.¹³⁸

“Bilgi”nin organize edilmiş hali olarak da tarif edilen “bilim” kavramı ise, “zaman ve mekân dünyasında yer alan nesnelerin yapısını inceleyen, olgu ve olayların yasalarını, bunun yanında işleyiş biçimlerini araştıran faaliyetin adı” olarak değerlendirilmektedir.¹³⁹

Din-bilim ilişkisi öteden beri dikkat çeken konuların başında gelmektedir. Kimilerine göre aralarında çatışma olması kaçınılmazdır. Kimilerine göre ise birbirini destekleyen iki önemli unsurdur.

“Bilim tecrübeyi de esas alarak tek tek örneklerden hareketle bir ilkeye doğru gitmeye ve dünyamızın sırlarını çözmeye çalışır. Din ise gerek bireysel ve gerekse toplumsal açıdan insana bir değerler alanı çizmekte ve varlığımızla ilgili bir bakış açısı (vizyon) sunmaktadır. Bilim bir anlamda maddî dünyamızı, din ise mânevî dünyamızı aydınlatmaktadır.

¹³⁸ Geniş bilgi için Bkz. Günay Tümer; “*Genel Olarak Din*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, “din” maddesi, İstanbul 1994, Cilt 9, s.312-314.

¹³⁹ Bkz. <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/weboku.asp?id=328&yid=6&sayfa=8> erişim tarihi 11.06.2007.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi bilim ve din insanın sahip olduğu en önemli kutsal değerlerindendir. Her ikisi de insan için su ve ekmek kadar önemlidir. İhmal halinde ise insan hayatında büyük yaralara yol açabilecek sonuçlara neden olacaktırlar.

Bilim ve din, gerek saha ve gerekse amaç itibariyle birbirine karşıt olgular değildir. Çünkü her ikisinin de uğraşı alanı birbirinden farklıdır. Bilimin fenomen dünyamızla ilgili olduğunu ve bu sahada araştırmalar yaptığını düşünürsek bu faaliyetin bir anlamda dinin de lehine olacağı açıktır. Çünkü din bu evrenin ve içindekilerin Tanrı'nın bir yarattığı olduğunu, orada belirli yasalar bulunduğunu ve her şeyin bir düzen içerisinde var kılındığını ifade etmiştir. Bilim de sonuç itibariyle evrenin yasalarını ve işleyiş biçimini ortaya koyacağına göre, yani kaostan ziyade, bir düzeni keşfedeceğine göre dinin bu sonuçtan rahatsız olacağını düşünmek yanlış olacaktır.

Ne var ki tarihin bazı dönemlerinde alanları ve konuları belli olan bu sahalarda birbirine karıştırılmış ve yapay bir çatışma ortamının doğmasına sebep olunmuştur. Doğrusu bunda her iki kesimin ideolojik davranan kişilerinin suçu vardır. Ancak din adına bilime karşı çıkanların sayısı ile bilim adına dine karşı çıkanların oranı arasında büyük uçurumlar bulunmaktadır.

Dini doğal yapısından çıkarıp onu bir doğma yığını haline getiren ve insanların yaşamına müdahale eden kilise, ne yazık ki Ortaçağ'da bilim düşmanlığının da öncülüğünü yapmıştır. Bu dönemde Batı'da pek çok bilim adamının mağdur olduğu bilinmektedir. Ancak bilimin elde ettiği gelişmelerle din (kilise öğretileri) adına önüne konan, gerçekte ise dinle ilgisi olmayan engelleri aşması zor olmamıştır. Kiliseye karşı başarı elde eden bilim, bir süre sonra kendi mecrasından çıkarılmış ve söz sahibi olmadığı alanlarla ilgili iddialarda bulunmasına zemin hazırlanmıştır. Bu da insanlık adına yapılan bir diğer yanlış olmuş ve yanlışla yanlışla cevap verilmiştir. Dolayısıyla bir çatışma ortamı doğmuştur.

Bilim olgular dünyasını ve dünyamızla ilgili hususları açıklığa kavuşturmaktadır. İnançsızlığın bilgisizlikten ve düşüncesizlikten kaynaklandığını söyleyen din de bilimsel çalışmalar ve keşiflerden en fazla sevinecek ve kendi adına pay çıkaracak olandır. Çünkü dine göre görülen ve tecrübe edilen dünya, görünmeyen ve tecrübe

edilemeyen bir âlemin ve yaratıcının işaretçisidir. Dolayısıyla bütün ilmî çalışmalar insanı Tanrı'ya götürecektir ve daima O'nu hatırlatacaktır.”¹⁴⁰

Süleyman Ateş'de ilmin insanı, Allah'a saygıya götüreceğini¹⁴¹, kainatı inceleyip göklerdeki ve yerdeki düzeni görenlerin, bu düzenin kendi kendine kurulamayacağını anlayarak, bunları yaratan Allah'a gönülden bağlanacaklarını düşünmektedir.¹⁴²

Ateş, Kur'an'ın verilerinin de bilimle asla ters düşmeyeceği, Kur'an'ın kainatın yaratılışı, insanın ve canlıların ortaya çıkışı ve tabiat yasaları hakkında söylediklerinin hiçbir zaman eskimeyip, ilmin verilerine tamamen uygun düştüğü görüşündedir. Hatta Paris Tıp Akademisi Cerrahi Kliniği Başkanı Dr. Maurice Bucaille'nin, Kur'an'ı baştan sonra inceleyip, bütün ayetleriyle tamamen ilme uygun olduğunu söylemesini de bu görüşünü destekleyen bir veri olarak nakletmektedir.¹⁴³

Ateş, Kur'an'ın ilimle çatışmasının tasavvur edilemeyeceğini, ancak bazı yanlış tefsirler ve indi te'viller yüzünden onun ilme aykırı imiş gibi gösterildiğini, Kur'an'ın ilimden çok önce haber vermiş olduğu hakikatlerin, o zamanın alimlerince anlaşılamadığı için ilme aykırı sanıldığını halbuki bu bunların ilmin ta kendisi olduğunu söylemekte,¹⁴⁴ insan düşüncesinin ürünü olan şeylerin zamanla değişebileceğini ama vahiy ile verilen Kur'an'ın genel esaslarının sabit olup, her zaman geçerli olacağını da düşünmektedir.¹⁴⁵

Ateş, Kur'an'da akıl ve düşüncenin öneminin büyük olduğunu, zira akıllı olmayanın din ile yükümlü olmadığını, Kur'an'ın inancın sağlam düşünce, akıl ve delile dayalı olmasına çok önem verdiğini zikretmiş, bir çok ayetin sonunda bunların iyi düşünen sağ duyu sahibi kişilere kanıt ve ibret olduğunun söylenmesine dikkat çekmiştir.¹⁴⁶

Yine Ateş, Kur'an'ın hedeflerini sayarken, Kur'an'ın üçüncü hedefini, İslam'ın insan yaratılışına uygun akla, ilme, hikmete dayalı tek din olduğunu belirtmek olarak

¹⁴⁰ Pasaj Diyanet İşleri Başkanlığının wep sitesinde yer alan “Ateizmin Eleştirisi” konulu yazıdan önemine binaen aynen nakledilmiştir.

Daha geniş bilgi için Bkz. <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/weboku.asp?id=328&yid=6&sayfa=8> erişim tarihi 11.06.2007.

¹⁴¹ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, Kur'an Araştırmaları Merkezi, İstanbul ts., Cilt 25, s. 333.

¹⁴² Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul ts., Cilt 8, s.331.

¹⁴³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.2, s.329.

¹⁴⁴ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.9, s.204.

¹⁴⁵ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.28, s. 166.

¹⁴⁶ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.24, s.526-527.

zikretmiştir.¹⁴⁷ Kur'an'ın ilk inen ayetlerinde insanın alak (embriyo)'dan yaratıp ona bilmediğini kalemle öğreten Allah'ın adıyla okumanın emredilmesi, insanın kendisinin yaratılışını okumaya yöneltmesi, bilginin temel kaynağı olan kaleme, yazıya dikkat çekilmesi Ateş'e göre Kur'an'ın ilme verdiği değeri gösteren karinelere. Kur'an'ın daha ilk ayetleriyle insanın, Allah'ın yaratma yasalarını incelemeye yöneltildiğini, incelemeye de önce kendi yaratılışından başlamaya, öğrendiklerini yazı ile tespit ederek bilgisini geliştirmeye ve bilmediği şeyleri öğrenmeye teşvik edildiğini söyleyen Ateş, kainat varlıklarını inceleyip, maddi ve manevi ilimleri öğrenmenin de bu ayetin yönlendirmesi kapsamına girdiğini düşünmektedir.¹⁴⁸

Nitekim tefsirinin çeşitli yerlerinde Ateş, bazı ayetleri açıklarken Kur'an'ın astronomiyi¹⁴⁹, jinokolojiyi¹⁵⁰, coğrafyayı¹⁵¹, biyoloji, botanik ve üreme yasalarını¹⁵², kainat yasalarını öğrenmeye¹⁵³ teşvik ettiğini söylemiştir.

İslam'ın kitabının, sosyal ve teknolojik yasaları öğrenmeye yönelten ilk mürşit olduğunu fakat Müslümanların onun yolundan ayrılıp, bir takım kuru nazariyalara, kısır kelam tartışmalarına, fıkıhın ayrıntılarına daldıkları için, bilimsel hayat aşamalarında Kur'an'ın yönelttiği tabiat ilimlerini geliştirmekte geri kaldıklarını anlatan Ateş, Kur'an'ın yönelttiği doğrultuda gitmeye devam etselerdi Avrupa'nın bugünkü düzeyine Avrupalılardan çok önce varabilecek olduklarını söylemektedir. Zira İslam'ın ilk feyzinden ilham alan Müslümanların, ilk beş altı asır, ilme büyük hizmet ettiklerinin, bugünkü Avrupa medeniyetinin temelini attıklarının herkesçe kabul edilen bir gerçek olduğunu anlatan Ateş, bu çağda Müslümanların herkesten çok bu konuya ağırlık vermeleri, herkesten bilgili olmaya çalışmaları gerektiğini de vurgulamaktadır.¹⁵⁴

Ateş, insanın bilgisinin duyularla gelen verilerin beyinde algılanması sonucu oluştuğunu, dolayısıyla bilgi için kaynak gerektiğini, bütün doğa varlıklarının oluş aleminin varlıkları olduğunu, dış duyuların doğadan aldıkları duyuları beyne ilettiğini, bu duyuların beyindeki analizleri sonucu fiziksel bilgilerin elde edildiğini, dolayısıyla

¹⁴⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.4, s.262.

¹⁴⁸ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.25, s. 330-331.

¹⁴⁹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.3, s.277.

¹⁵⁰ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.3, s.277; c.11, s. 359.

¹⁵¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.11, s.359.

¹⁵² Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.11, s.358.

¹⁵³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.11, s.360.

¹⁵⁴ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.11, s.361; c.1, s.470.

Kur'an'ın afak ve enfüs ayetlerinin, insana bilgi sunan, bilginin kaynağı olan ayetler olduğunu anlatmaktadır.¹⁵⁵

Turan Dursun, Kur'an'ın söyledikleriyle modern ilmin verilerinin uygun düştüğünü söyleyen bilim adamlarını, ilmin mantığı ile değil iman mantığı ile hareket ederek ayetleri yorumlamakla suçlamakta, onların zorlama ile verdikleri anlamların ise ayetlerde olmadığını iddia etmektedir. Ateş ise Dursun'un bu iddiasına şiddetle karşı çıkmakta, Kur'an'ı incelemiş batılı tarafsız bilim adamlarının da bu gerçeği itiraf ettiğini söylemektedir. Buna örnek olarak da Hristiyan embriyologu Prof. Dr. Keith L. Moor'un kitabından şu alıntıyı yapmaktadır: “Ortaçağda ilim, çok yavaş ilerledi. Bildiğimize göre Embryology konusunda, ortaçağda pek az bilimsel görüş ileri sürülmüştür. Ancak Kur'an müstesnadır. Müslümanların mukaddes kitabı Kur'an-ı Kerim'de insanın, erkekle kadının salgılarının karışımından yaratıldığını, yine insanın bir meni damlacığından yani spermden yaratıldığını, meni hayvancığının, bir tohum gibi rahme yerleşip, döllenmeden itibaren altı gün içinde rahmin cidarına asılıp, filizlenmeye başladığını, spermin, kan pıhtısı görünümüne geldiğini söyler.”¹⁵⁶

Görüldüğü gibi Ateş, dinin bilimle çatışmadığını, aksine bilime teşvik ettiğini, gerçek bilimin insanı Allah'a saygıya götüreceğini, Kur'an'ın söylediklerinin bilimin verileriyle mutabık olup bilimle ayetlerin çatışıyor gibi gözükmesinin sebebinin ayetin yanlış yorumlanması olduğunu, Allah'ın ayetlerinin bilginin kaynağını oluşturduğunu, düşünmektedir. Din ile bilim arasındaki ilişki hakkındaki görüşlerini böylece ortaya koymuş olduğumuz Ateş'in, şimdi de Kur'an- Bilimsel Tefsir İlişkisini nasıl değerlendirdiğine bir göz atalım.

2. Kur'an – Bilimsel Tefsir İlişkisine Bakışı

Fırsat buldukça Kur'an'ın bir Fizik, Kimya, Coğrafya ve Tarih kitabı olmadığına değinen Ateş, Onun davetine ve çizdiği yola uyanları iki dünyada selamete erdiren bir ahlak kitabı olduğunu düşünmektedir. Ancak “Kur'an, sadece bir ahlak kitabıdır, onda hiçbir ilmi hakikat yoktur.” şeklindeki bir iddiayı da Ateş, batıl görmektedir.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.21, s. 396.

¹⁵⁶ Süleyman Ateş; *Gerçek Din Bu 2*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul ts., 8. Baskı, s.140.

¹⁵⁷ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.9, s. 201.

“Kur’an öyle ilmi gerçeklere dokunmaktadır ki bugünün pozitif ilim verileri de bunları doğrulamaktadır. Mesela göğes doğru yükselmekle göğsün daralacağını, nefes almanın güçleşeceğini söyler. Gerçekten yükseğe çıkıldıkça hava basıncı düşeceği için, nefes alma güçleşir. Kur’an, arzın ve diğer yıldızların, önceleri birbirine yapışık olduklarını, Allah’ın bunları birbirinden ayırıp her canlı şeyi sudan yarattığını söyler. Bugünün ilmi görüşü de bunun böyle olduğunu söylemektedir. Daha buna benzer kainatın yaratılışı hakkında nice gerçekler, Kur’an’ın dilinde özlü bir biçimde anlatılmıştır.”¹⁵⁸ diyen Ateş, Kur’an’ın, Allah’ın yaratılış kudretine dikkati çekmek için kainat harikalarına dikkat çektiğini yoksa amacının yaratılış yasalarını, astronomi kurallarını ortaya koymak olmadığını vurgular.¹⁵⁹

Yine, “Kur’an-ı Kerim’de her şey mevcuttur. Bütün icatlar ondan alınmıştır.” sözünün “sakat” bir söz olduğunu söyleyen Ateş, “Onda hiçbir şeyin olmadığı” kanısının, ötekinden “daha sakat ve gerçekten uzak bir iddia” olduğu düşüncesindedir.¹⁶⁰

Kur’an-ı Kerim’in her şeyi açıklamak için indirilmesinin, insanların muhtaç oldukları inanç, ahlak ve hukuk kurallarını açıklamak için indirilmesi anlamına geldiğini, yoksa bu cümlelerin, bütün ilim, tabiat, fizik, kimya, astronomi kanunlarının Kur’an’da bulunduğu anlamına gelemediğini anlatan Ateş, Son çağın buluşlarını Kur’an’dan çıkarmaya çalışmanın, ayetleri insanın kafasındaki düşünceye göre yönlendirmek olacağını söylemektedir.¹⁶¹

Ateş, böyle yaptığını düşündüğü kimseleri tefsirinde “modernistler” olarak nitelendirmekte ve şunları söylemektedir: “Kur’an’ın amacı fizik kurallarını açıklamak veya tarih olaylarını nakletmek değildir. Eğer modernistlerin sandıkları gibi, Kur’an’da bu kanunlar açıklanmış olsaydı, bunları Avrupalılar’dan önce Kur’an’ı okuyanların bulup ortaya çıkarmaları gerekirdi. Avrupalılar çalışmış, ilim yolunda ilerlemiş, Kur’an’ın , Allah’ın ayetleri dediği tabiat kanunlarını bulup ortaya çıkarmışlar; modernistler de onların buluşlarını Kur’an’a uydurmuşlardır ve bu işe devam

¹⁵⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.1, s.118-119.

¹⁵⁹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.7, s.349.

¹⁶⁰ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.9, s. 201.

¹⁶¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.132.

etmektedirler. Tıpkı çeşitli akımlara mensup olanların, kendi felsefi veya mezhebi görüşlerini Kur'an'a uydurdıkları gibi.”¹⁶²

Tefsirinde modernist müfessirler dediği kimselerin görüşlerini pek çok yerde veren Ateş, örneğin, Neml 27/82'de çıkarılacağı söylenen hayvan konusunda, modernist müfessirlerin bu hayvanı, tren, otomobil gibi icatlara işaret saydıklarını nakletmiş, bunun da zoraki bir te'vilden başka bir şey olmadığını söyleyerek, onları eleştirmiştir.¹⁶³

Dağların atılmış renkli yün gibi olacağı v.s. gibi kıyametle ilgili ayetlerde uzun uzun tefsirlere girişmenin ve bunları modern ilmin bir takım nazariyatına tabi tutmanın hiçbir yararı olmayacağını söyleyen Ateş, muğayyebata ait şeylerde tahmine dayanarak açıklama yapmayı doğru bulmamaktadır.¹⁶⁴

Ateş sadece fizik ötesi ilgili konularda ilmin verilerinin kullanılmasına karşı değildir. Bazı sahabeden gelen rivayetlerin, astronomi ile ilgili ayetlerin açıklaması konusunda kullanılmasına da karşıdır ve bu konuda şunları söyler: “Peygamber'in kesin serahatine dayanmayan bu tür rivayetlerle Kur'an'ın anlamı sınırlanamaz. Çünkü o zaman, Astronomi ilmi çok sınırlı olduğu gibi bu sözlerin atfedildiği kimselerde bu ilmin uzmanı değillerdir. Kaldı ki o zaman Astroloji ile Astronomi ilminin bilgi ve teorileri de müspet ilimlerle çok gelişmiştir.”¹⁶⁵

Zira Lokman 31/16 ayeti için İbn Abbas'tan, Mürre'den gelen rivayetlerde Allah'ın dünyayı balığın üzerine koyduğu, balığın suyun içinde açıkta olup suyun ise düz ve yalçın bir kayanın sırtında olduğu, bu kayanın da bir meleğin sırtında bulunduğu, meleğinde ayette geçen sahra (kaya)'nın üzerinde olduğu v.s nin anlatıldığını söyleyen Ateş, Kur'an'a tamamen ters bu rivayetlerin çok gülünç olduğunu, bu rivayetleri görüp duyanların asırlarca dünyanın öküzün boynu üzerinde olup, öküzün hareketi yüzünden depremlerin oluştuğunu söyleyip durduklarını anlatmaktadır.¹⁶⁶

Ateş'in bu konuda endişe duyduğu nokta, Kur'an'a ve bilime ters rivayetlerle insanların kafalarının karıştırılması ve insanların Kur'an'dan şüpheye düşürülmesidir.

¹⁶² Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.132.

¹⁶³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.388.

¹⁶⁴ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.130.

¹⁶⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.9, s.497.

¹⁶⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.29, s.13.

Bir zamanlar dünyanın düz olduğunun Kur'an tefsirlerine girip, ayetlerle ispat edilmeye çalışıldığını, ama dünyanın yuvarlaklığı ispatlanınca bu kez de dünyanın yuvarlaklığının ayetlerle ispat edilmeye çalışıldığını anlatan Ateş, her çağın insanının, çağındaki bilgileri Kur'an'da bulmaya çalıştığını, bunun ise insanı yanıltacağını ve bazen de sukut-i hayale götüreceğini söylemektedir. Kur'an'ın, Arapça'da ifade ettiği mananın dışına çıkıp sözü amacı dışına çekerek uzatmanın doğru olmayacağını da vurgulamaktadır.¹⁶⁷

Buraya kadar söylediklerine bakıldığı zaman Ateş'in bilimsel tefsire pek sıcak bakmadığı düşünülebilir. Ancak onun tefsirdeki metodu ile ilgili şu sözü bilimi tefsirinde kullanan bir kişi olduğunu göstermektedir: "İnsan ve evrenin yaratılışından söz eden ayetleri, modern ilmin ışığı altında izah etmeye çalıştık"¹⁶⁸ Ayrıca Ateş, bazılarınca çağdaş akli tefsir hareketinin müntesiplerinden biri olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁹

Şimdi Ateş'in bu konudaki düşüncelerinin tefsirine nasıl yansıdığını örnekler üzerinde bakalım.

II. SÜLEYMAN ATEŞ'İN BİLİMSEL TEFSİR ANLAYIŞINI YANSITAN ÖRNEKLER

I. ASTRONOMİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

Gök cisimlerini ve evreni inceleyen bir bilim dalı olan Astronomi, etrafımızı çevreleyen evreni, gezegenleri, diğer gök cisimlerini, bu cisimlerin oluşumlarını, evrimlerini, fiziksel yapılarını, kimyasal bileşimlerini, birbirlerine göre konumlarını ve hareket yasalarını inceler.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.132-133.

¹⁶⁸ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.20, s.196.

¹⁶⁹ Abdülbaki Güneşli; *Akli Tefsir Hareketi*, Ahenk Yayınları, Van 2003, s. 258.

¹⁷⁰ Hümeysra Nur İşlek; *Kur'an'da Astronomi İle İlgili Ayetler Ve Tarihi Süreç İçindeki Yorumu*, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri Şubat 2009, s.3.

Kur'an'da astronomi kelimesinin geçmediği bilinmektedir. Doğrudan astronomi başlığı altında bilgi bulunmasa da Kur'an kainatın yaratılışı, dünyanın şekli, ay ve güneşin hareketleri gibi astronomi biliminin alanına giren pek çok konuya değinmiştir.¹⁷¹

1. Kainatın Yaratılışı

Birçok konu gibi kainatın ezeli olup olmadığı da bilim adamları arasında tartışma konusuydu. Bir kısmı onun yaratıldığını savunurken, bir kısmı ise onun ezeli olduğunu savunuyordu. Ancak bugün yaratılış teorisine karşı çıkan hemen hemen hiçbir bilim adamının olmadığı söylenmektedir.¹⁷²

Çağımızda modern ilmin keşif ve icatları, her geçen gün büyük bir hızla gelişmekte, 1969'da ay yüzeyine inilmesiyle bu alandaki çalışmalar bilinmeyen birçok noktayı açığa kavuşturmuştur. Şüphesiz erişilen bu nokta, yaklaşık iki asırdır süren çalışmalar ve nazariye halindeki bilgilerden kaynaklanmaktadır.

Kainatın yaratılışına dair vereceğimiz nazariyeler (teoriler) insan aklının ulaştığı, bulabildiği, kabulü mümkün düşüncelerdir. Aradan geçen zaman bir başka nazariyeyi ortaya çıkarmış, öncekinin eksiklikleri görülmüş, yeni bir nazariye diğerini geçersiz kılmıştır.

Kainatın yaratılışı ile ilgili ilk nazariye, Alman filozofu Kant tarafından ortaya atılan, Fransız astronomu Laplace tarafından geliştirilen nazariyedir. Bu nazariyeye göre: Hidrojen, helium ve nebulium gibi gazlardan müteşekkil kızgın bir ateş kütesi, yani nebula, hızla dönüyordu. İlk sıcaklığını kaybetmesi sonucu nebula'nın dönme hızı artmış, artan hız, bu muazzam kütleden, çeşitli büyüklüklerde parçalar koparmış, her kopan parça kendi eksenini etrafında dönmeye başlamış, çekim ve santrifüj kuvvetinin etkisiyle bulundukları yerde kalarak Güneş, Ay, Yıldızlar, gezegenler ve galaksileri meydana gelmiştir. Nebuladan ayrılan "arz" çevresini, fazla miktarda buhar ihtiva eden atmosfer tabakası sarmış, buharın bir kısmının arz tarafından emilmesiyle yoğunluğu azalmış ısını kaybederek soğumaya başlamıştır. Basınç ve diğer şartlarla müsait duruma gelince hidrosfer tabakası meydana gelmiş, arz kabuğu oluşmaya başlamıştır.¹⁷³

¹⁷¹ Celal Kırca; *Kur'an ve Fen Bilimleri*, s.128.

¹⁷² Muhsin Demirci; *Kur'an'ın Temel Konuları*, İ.F.A.V. Yayınları, İstanbul 2000, s.77.

¹⁷³ Ümit Şimşek; *Kainatın Doğuşu*, Zafer Yayınları, İstanbul 1980, s. 24-26.

Özellikle son yüzyıla gelecek olursak kimi bilimsel kozmoloji teorileri eşsiz bir yaratılış olan evrenin bir başlangıcı olduğu şeklindeki postulata dayanırken, kimileri de sürekli yaratmadan söz etmektedir. O halde evrenin yaratılışına ilişkin teoriler temelde ikiye ayrılır.¹⁷⁴ Şimdi bu bağlamda durgun durum ve büyük patlama teorilerine de değinelim.

Durgun durum modeli, Hermen Bondi, Thomas Gold ve Fred Hoyle tarafından 1948’de ortaya atılmıştır. Bu modele göre: Galaksiler birbirinden uzaklaştıkça aralarındaki boşluklarda yaratılan yeni maddeden sürekli olarak yeni galaksiler oluşmaktadır. Bu yüzden evren, kabaca, her zaman, uzayın her noktasından aynı görülmekte ve yoğunluk hemen hemen hiç değişmemektedir. Daha açık bir ifadeyle evren ezeli ve sonsuzdur; kesinlikle hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Bize ezeli ve sonsuz bir anlayışı sunan bu model bu özelliğinden dolayı felsefi olarak son derece cazip görülmüştür. Böyle bir anlayış bizi zamanında ezeli olduğu manasına ulaştırır. Durgun durum modeli, bu özelliğiyle Aristo ve Eflatun’un yaratılış modellerini anımsatır.

Durgun durum modeline göre evren genişliyordu; zira bu deneysel bir olguydu. Bu kurama göre, acaba galaksiler ve yıldız kümeleri bir anda mı var olmuştu? 10 milyon ışık yılı uzaklıktaki iki galaksi düşünelim. Evren genişledikçe bu uzaklık iki katına çıkacaktır. Bu yeni bir galaksinin oluşumu için yeterli bir zaman demektir. İşte yeni galaksi bu zaman sürecinde birbirinden uzaklaşan iki galaksi arasında, yeniden yaratılan maddeden meydana gelmektedir. Çünkü kozmik mekanizmanın devam etmesi, bu maddenin sürekli olarak yeniden yeterli miktarda yaratılmasına bağlıdır. Dolayısıyla galaksiler bir anda var olmamakta, onların varlığı belli bir süreci gerektirmektedir. Bu modelin savunucuları, evrende yaşlı yıldızlar ve yeni madde bulunduğunu iddia ederek görüşlerini desteklemeye çalışırlar. Ancak 1950 ve 1960’larda yapılan gözlemlerle durgun durum modeli çelişiyordu. 1965’te Penzias ve Wilson’un mikrodalga radyasyonunu keşfetmesiyle, bu model iyi bir model olmaktan çıkmıştır.¹⁷⁵

Durgun durum modeline göre kainat ezelden beri genişlemektedir. Genişlemeyle birlikte kendi kendine galaksiler meydana gelir. Böylece uzayın belirli bir bölümündeki galaksi sayısı dengelenmektedir. Bunun için çok değil bir bina kadar yer kaplayan bir

¹⁷⁴ Şahin Efil; *Yaratılış Modelleri*, Pınar Yayınları, İstanbul 2003, s.155.

¹⁷⁵ Şahin Efil; *Yaratılış Modelleri*, s.155-156.

uzay parçasına, bir atom yaratılması yetiyor. Tabii, kainat çok geniş olduğu için bu atomlar çok yekün tutar ve galaksileri oluştururlar. Fakat bu teori galaksilerin kendi kendine nasıl doğduklarını bir türlü izah edemez.¹⁷⁶ Durgun durum teorisi bazı noktalarda kendisine yapılan itirazlara cevap verememiş ve aciz kalmıştır.

Durgun durum modelini savunanlara göre, galaksiler arası uzayda oluşan hidrojen hiçbir şeyden meydana gelmez. Maddenin temelini teşkil eden hidrojen atomlarının neden ve nasıl oluştuğu, maddeyi nasıl meydana getirdiği sorusu cevapsız kalmaktadır. Tam da bu noktada Thomas Khun'un sözü bize ışık tutmaktadır. “ Bilim adamları kendi inanç ve ideolojilerine uygun teoriler üretirler.”¹⁷⁷

Durgun durum teorisinin savunucuları ateist ve materyalist oldukları için evrenin ezeli ve sonsuz olduğunu, hidrojenin dolayısıyla da maddenin sürekli olarak kendi kendine var olduğunu savunurlar.

Durgun durum modeli, büyük patlama teorisinin anti tezi olarak ortaya atılmıştır. Ayrıca günümüzde hemen hemen hiç kimse evrenin sonsuz olduğuna inanmamaktadır.¹⁷⁸

Günümüzde bilim çevrelerince en çok kabul gören teori “Büyük Patlama Teorisi” dir. 21.yy’ın başlarında olduğumuz şu günlerde evrenin bir başlangıcı olduğu, yok iken büyük bir patlamayla varlık alemine geldiği modern fizik tarafından da bir çok deney ve gözlemle ispatlanmıştır. Ayrıca evrenin, materyalistlerin iddia ettikleri gibi durağan olmadığı, sürekli bir hareket ve değişim içinde olarak genişlediği de saptanmıştır. Bugün de bu gerçek bütün bilim dünyasınca kabul görmektedir.¹⁷⁹

Süleyman Ateş de tefsirinde kainatla ilgili ayetleri izah ederken Kainat olaylarının Allah’ın sözsüz ayetleri olduğuna,¹⁸⁰ Allah’ın gökteki yaratma yasalarına dikkat çekerek insanı bunların üzerinde düşünmeye sevk ettiğine,¹⁸¹ Kainat kanunlarını keşfedip insanlığın yararına kullanmanın bir hikmet olduğu ve bu hikmetin insanı imana götüreceğine¹⁸² vurgu yapmakta;

¹⁷⁶ Hüseyin Korkmaz; *Yoktan Varoluş*, İpek Yayınları, İstanbul 1996, s.75.

¹⁷⁷ Hüseyin Korkmaz; *Yoktan Varoluş*, s.77.

¹⁷⁸ Şahin Efil; *Yaratılış Modelleri*, s.158.

¹⁷⁹ Ahmet Başaran; *Kur’an-ı Kerim’in Bilimsel Mucizeleri*, Düşünce Yayınları, İstanbul 2004, s.9.

¹⁸⁰ Ra’d, 13/1-4 (Bkz.Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, c.4, s.451)

¹⁸¹ En’am, 6/96 (Bkz.Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, c.3, s.205)

¹⁸² Lokman, 31/12 (Bkz.Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, c.7, s.63)

Kainatın uzun devirler içinde yaratıldığına¹⁸³, Dünya dahil bütün yıldızların bir gaz kütesinden koptuğuna,¹⁸⁴ Gök cisimlerinin gaz kütlelerinin yoğunlaşmasından oluştuğuna,¹⁸⁵ tüm evren yapışık iken Allah'ın bunları ayırarak uzaydaki galaksi ve sistemleri oluşturduğuna,¹⁸⁶ Kainatta üç yüz milyon arz olduğuna¹⁸⁷ kısaca değinmiş fakat konu ile ilgili en detaylı bilgiyi Kur'an Ansiklopedisi isimli eserinde "Evren" maddesini açıklarken şu şekilde vermiştir:

"Fussilet 61/11-12'nci ayetlerde: Allah'ın duman halinde bulunan göğe yönelip, hem göğe hem de yere gönüllü veya gönülsüz, buyruğuna uymalarını buyurduğu; onlarında isteyerek Rablerinin buyruğuna uyduklarını söyledikleri; bunun üzerine Allah'ın , duman halinde bulunan gökleri yedi gök halinde düzenleyip, her göğe buyruğunu vahyettiği, yani yönetim yasalarını bildirdiği, onların içine koyduğu; göğü de lambalarla ve koruyucu güçlerle donattığı; bunun o yüce ve güçlü Allah'ın takdiri olduğu belirtilmektedir.

Duhan, duman yani gaz demektir. Bu ayetlerden, gök cisimlerinin gaz halinden yoğunlaştırılarak katı duruma getirildiği anlaşılır. İlim de evrenin, gaz halinden yaratıldığını, enerji demek olan gazın, kütle kütle yoğunlaşarak galaksilerin ve yıldızların oluştuğunu söylüyor.

Önceleri uzayı dolduran gayet sıcak bir gaz bulutu vardı. Bu gaz kütesinin parça parça yoğunlaşıp sıkışmasıyla yıldızların oluştuğu söylenir. Yıldızlar, gazın sıkışmasından ibarettir. Evrende hala bir takım yıldızlar doğarken bir takımları dağılmakta ve başka yıldızlar tarafından yutulmaktadır. Aslında bu gaz da herhalde enerji bulutu idi. Zaten madde de enerjinin yoğunlaşmasından ibarettir. İşte Kur'an'ın dediği gibi gök cisimleri, duman görünümündeki gaz bulutundan yaratılmıştır. Arzın Güneşten önce anılması, Güneşten önce soğuyup kendisinde hayatın meydana gelmesinden ötürüdür. Güneş ateşli bir gaz kütesinden ibarettir. Henüz soğumamıştır. Bilginlerin ifadesine göre Güneş daha beş milyar yıl, dünyadaki hayatın devamına yetecek enerjiyi

¹⁸³ A'raf, 7/54; Secde, 32/5-7.

¹⁸⁴ Enbiya, 21/30.

¹⁸⁵ İnşikak, 84/1; Fussilet, 41/12.

¹⁸⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.535.

¹⁸⁷ Fussilet, 41/12; Şura, 42/29.

gönderebilecektir. Güneş gezegenlerinden olan Arzın kabuğu soğumuş ve üzerinde hayat oluşmuştur. Daha milyarlarca güneş sistemi vardır.”¹⁸⁸

Süleyman Ateş, daha sonra أَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا أَفَلَا يُؤْمِنُونَ “O nankörler görmediler mi ki göklerle yer bitişik idi, biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık? Hala inanmıyorlar mı?”¹⁸⁹ ayetinden yola çıkarak bütün evrenin bir tek kütleden koparak yaratıldığını şöyle anlatmaktadır:

“En son bilimsel teoriye göre dünyamız da dahil, bütün yıldızlar birleşik bir gaz kütesinden koparak oluşmuştur. Bu gaz kütesinden ayrılan parçalar Güneşleri, gezegenleri meydana getirmiş; böylece pek çok Güneş sistemi, galaksi oluşmuştur. Milyarlarca yıldan beri dönen gazdan bir ateş kütesi olan Güneşin ekvator bölgesinden, üzerinde yaşadığımız dünya ve diğer gezegenler kopmuştur. Dünyamız Güneş’in diğer uyduları ile birlikte hem kendi çevresinde, hem de Güneş’in çevresinde dönmeye başlamıştır. Diğer gezegenlerinde kendilerinden kopmuş uyduları vardır.”¹⁹⁰

Süleyman Ateş, buraya kadar ki izahlarında bilimsel teorilerden genel olarak bahsetmekte fakat fazla terimsel ifadelerle yer vermemektedir. Buradan sonra ise durum değişiklik arz eder. Ateş Meydan Larousse’den yaptığı şu nakille, daha terimsel izahlara girişmektedir:

“Bilim adamları, evrenin oluşumunu, Big-bang teorisiyle izah etmektedirler. Big-bang, uçan bir cismin hava içinde yaydığı ve ses hızı ile hareket eden her çeşit dalgalanmaların, bazı noktalarda yoğunlaşmasından oluşur. Cisim hareket halinde olmadığı zaman bu dalgalanmalar küreler biçiminde olur. Hareket halinde ise küreler ileriye doğru gelişir ve ses hızına ulaşıldığı an küreler ileriye doğru teğet olur. Bu da ses enerjisinin birikmesiyle karakteristik “bang” sesinin duyulmasına yol açar.”¹⁹¹

Kainatın yaratılışı ile ilgili yapacağı en girift ve en terimsel açıklamaları sona saklayan Ateş, Muhterem ORHAN’ın yazdığı “Bilimde Kur’an’ı Kerim’in Öncelikleri” isimli eserden şu alıntılarda bulunmaktadır:

¹⁸⁸ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c. 6, s.71.

¹⁸⁹ Enbiya, 21/30.

¹⁹⁰ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.6, s.72.

¹⁹¹ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.6, s.73.

“Evrenin oluşumu hakkındaki yeni teoriye göre zaman ve mekandan önce nebüloz diye adlandırılan, bulutumsu yekpare bir kütle, saniyenin trilyonda birinden daha kısa bir anda şiddetli bir patlama sonucunda benzersiz, müthiş bir basınç, gerilim ve trilyon kez trilyon derecede sıcaklık ve enerji ortamında katrilyonları aşan gaz parçalarına ayrılarak, büyük bir hızla boşlukta soğuyup genişleyen, sonsuzluğa doğru döne döne uzaklaşmaya başlayan evrene dönüşmüştür. Evrenin bugün taşıdığı özellikler, Büyük Patlama’yı izleyen 10 üzeri -43 saniye ile 3 dakika arasındaki oluşumlarda aranmaktadır.

Kavranması imkansız bu kısa zaman aralığında gaz durumundaki varlıklar biçimsiz ve belirsizlik içinde trilyon kez trilyonluk derece sıcaklık ortamında dalgalanmakta, yüzmekte ve koşmaktaydı. Bu anda dört temel güç: Çekim Gücü, Elektromanyetik Güç, Zayıf Çekirdek Gücü ve Kuvvetli Çekirdek Gücü olağanüstü ölçütlerde bütünleşerek etkinleşmiştir. Saniye’nin %1’i olan zaman diliminde sıcaklık yüz milyar dereceye düştüğünden yaratılma başlamış ve maddeler biçimlenmeye yüz tutmuş fakat maddelerle radyasyon enerjisi birbirine karışmıştır. Saniyenin onda birlik dilimine gelince sıcaklık 30 milyar dereceye düşerek atom altı parçacıklar oluşmaya başlamıştır. Zaman süreci saniyeye yaklaştıkça sıcaklığın on milyar dereceye düşmesi, atom altı parçacıkların (yani nötron ve protonların) birleşerek atomları oluşturmaya yetmemiştir. Zaman süreci 10-12 saniyeye ulaşınca sıcaklık üç milyar dereceye düşmekle atom çekirdekleri oluşmaya başlamış, Zaman süreci dakikaya varınca 3 dakikalık zaman dilimi içinde sıcaklık iyice azalıp 1 milyar dereceye düşmüş ve bu dönemde çeşitli atom altı parçalar var olmaya başlamıştır. Nihayet 34 dakika 40 saniye sonra sıcaklık 300 milyon dereceye kadar düşmüş ve atom altı parçacıklar atomları oluşturmuştur.

Atomu oluşturan Proton, Nötron ve Elektronlar da türleri (100)’ü aşan Kurak, Gluon, Foton, Boson ve bunlara bağlı parçacıklar ve zerrelere yaratılmıştır.

Yaratılışın ilk aşamasında atomlarda Hidrojen gazı oluşmuş, ardından da %25 oranında Helyum gazı doğmuştur. Helyumu Karbon ve Oksijen izlemiştir. Diğer elementler milyonlarca yıl sonra oluşan yıldızlarda fiziksel ve kimyasal olaylar sonucunda yaratılmıştır.

Atom altı parçacıkların karşıtı yani anti maddeleri vardır. Atom altı parçacıklar ile anti maddelerin çarpışmaları sonunda ikisi de kaybolup enerji (ışık) ortaya çıkmış, belli şartlar altında bu enerjiden hem madde hem de anti madde doğmuştur.

Günümüz astrofizik bilgini Stephen Hawk diyor ki: “10 üzeri -43 ve 10 üzeri -33 saniyeler arasında neler olduğunu bilmek istiyorum. Yaşamın kendisi de dahil, evrenle ilgili tüm sorulara kesin ve en son yanıtlar orada yatıyor.”

Büyük patlama ile evrene dağılan gaz bulutları, fiziksel ve kimyasal oluşumlarla gök varlıkları haline dönüşmüştür.”¹⁹²

Süleyman Ateş, bir fizik kitabı yazarı edasıyla kainatın oluşumu ile ilgili bu kadar teorik bilgi naklettikten sonra, en son bilimsel gelişmeleri de takip ettiğini o günkü güncel Hürriyet Gazetesinden yaptığı şu alıntı ile ortaya koymaktadır:

“Bilim dünyası, önündeki en büyük esrarın perdesini araladı. Madde ve kainatın oluşumu ve yapısı, NASA uydusunun elde ettiği bulgularla aydınlığa kavuştu. Evrenin uzak köşelerinde enerji dalgaları tespit eden NASA’nın elindeki bilgiler, 15 milyar yıl önce Büyük Patlama ile parçalanan ve enerji dalgaları halinde yayılmış olan maddenin yıldızlarla galaksileri oluşturmak üzere yeniden nasıl bir araya geldiğini açıklıyor.

Evrenin varoluşundaki sırrı çözmek için yüz yıllardır uğraşan insanoğlu, 20nci yüzyılın en büyük keşfini gerçekleştirdi. Amerikan Ulusal Uzay ve Havacılık Dairesi’ne (NASA) ait uydunun, dünya yörüngesinde üç yıldır süren keşif yolculuğu sonunda, evrenin derinlikleriyle ilgili araştırmalardan elde ettiği bulgularla, yıldızlar ve galaksilerin oluşumunu açıklayan “Büyük Patlama” teorisinin doğruluğu kanıtlandı. Amerikalı bir grup bilim adamının açıklamasına göre NASA uydusu, evrenin uzak köşelerinde, maddeyi oluşturan enerji dalgaları tespit etti. Bu dalgalar evrenin başlangıcında dalgalar halinde dağılmış olan maddenin, yıldızları ve galaksileri oluşturmak üzere nasıl bir araya geldiği sorusunu aydınlatıyor.

Bilim çevreleri, insanoğlunun en temel sorunu olan “kainatın varoluş sırları”yla ilgili keşfin şimdiden Nobel ödülüne layık olduğu görüşündeler.”¹⁹³

¹⁹² Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.6, s.74-75.

¹⁹³ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.6, s.77; (Bkz. 25 Nisan 1992 tarihli Hürriyet Gazetesi)

Kainatın yaratılışı konusunda bilimsel tefsirin önemli isimlerinden olan Fahreddin Razi ve Tantavi Cevheri gibi isimler de kainatın yaratılışı ile ilgili ayetlere tefsirlerinde temas etmişlerdir.

Razi, kainatın yaratılışını izah ederken, Enbiya 30'dan yola çıkmış fakat bu ayeti Fussilet 11 ile beraber değerlendiremediği için, kainatın ilk yaratılışındaki maddenin duhan (duman) halindeki gaz zerrecikleri olabileceğine ihtimal vermemiş dolayısıyla kainatın yaratılışındaki ilk madde hakkında Ateş gibi teferruatlı bir izaha girişememiştir.

¹⁹⁴ Razi, ilk yaratılışı sadece Enbiya 30 ayetiyle açıklama yoluna gitmiş, duman (gaz zerrecikleri) halini ise yerin ve göğün yaratılması konusunda kullanarak şunları söylemiştir: “Semalar ve Arz’ın yaratılmasından önce Allah’ın arşı su üzerinde idi. Allah-u Teala bu suda ısıyı var etti. Duman ve kaymak yükseldi. Kaymak kısmı su üzerinde kalarak, Allah ondan kabuğu yarattı. Böylece Arz yaratıldı. Yükselen dumandan ise Allah semaları yarattı”¹⁹⁵

Tantavi Cevheri de kâinatın Allah tarafından tek bir maddeden “kün” emriyle yaratıldığına dikkat çekmekte, bu hususun bir çok ayeti kerimede çeşitli temsillerle dile getirildiğini aktarmaktadır. Maddenin özde tek bir şey olduğunu modern bilim adamlarının ortak görüşü olarak sunan Cevherî, eskilerin buna “heyûla” dediklerini nakletmektedir.¹⁹⁶ “Başlangıçta güneşleri, ayları ve dünyalarıyla bütün bir alem, çok hızlı bir şekilde yayılan duman yumağı gibi bir şeydi. Binlerce yıl süren bu hızlı hareketin neticesinde ilk önce güneşler oluşmuş; Sonra bu güneşlerden bir tanesi olan bizim güneşimiz ve gezegenler ayrılmıştır. Böylece Merkür, Venüs, Dünya, Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs ve Neptün’den oluşan sekiz gezegen meydana gelmiştir..”¹⁹⁷ diyen Cevheri, kainatın yaratılışındaki ilk madde olan ve Razi tarafından temas edilemeyen dumana da böylece işaret etmiş olmaktadır.

Görüldüğü gibi Ateş, kainatın yaratılışı konusunda bilimsel tefsirin önemli isimlerinden geri kalmayacak ölçüde bilimden yararlanmakta, günümüz biliminin en son ulaştığı verileri tefsirinde kullanmaktadır.

¹⁹⁴ Razi; *Mefatihü'l Gayb*, Mısır 1358, Cilt 22, s.161.

¹⁹⁵ Razi; *Mefatihü'l Gayb*, c.27, s.104.

¹⁹⁶ Daha geniş bilgi için Bkz. Cevherî; *el-Cevahir*, c.1, s.145-146.

¹⁹⁷ Cevherî; *el-Cevahir*, c.1, s.48; c.2, s.43-44.

2.Gökler ve Yerin Yaratılışı

Kur'an-ı Kerim'de göklerin ve yerin yaratılışına dair ayetler önemli bir yer tutmaktadır. Yüce Allah bir çok ayette muhataplardan göklerin ve yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünmelerini ve ibret almalarını istemiştir. Zira göklerin ve yerin yaratılışı Allah'ın varlığı ve birliğine delalet eden en önemli ayetlerindendir.

Ateş, وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرَضُونَ “Göğü korunmuş bir tavan yaptık, onlarsa hala göğün (Allah'ın kudretini gösteren) ayetlerinden yüz çevirmektedirler.”¹⁹⁸ ayetinden hareketle Göğü: “ Arzın üstünde kubbe gibi görünen atmosfer tabakasıdır. Arzın çevresini 600-1000 km yüksekliğinde bir atmosfer tabakası sarar. Ayette gök diye isimlendirilen bu tabaka arzın koruyucu tavanıdır.” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁹⁹

Tefsirinin çeşitli yerlerinde de yağmur ve kar yağmasının, rüzgar ve basınç olaylarının atmosfer sayesinde gerçekleştiğini, atmosferin güneşten gelen zararlı ışınları süzerek dünyaya verdiğini, son bilimsel araştırmalarla ise atmosfer tabakasının birkaç bin kilometreye kadar uzadığının tespit edildiğini anlatmaktadır.²⁰⁰

Yer'i ise Ard kelimesini kullanarak “Üstünde yaşadığımız gezegendir.”²⁰¹ diye tanımlamaktadır.

Kur'an'daki ayetler gözden geçirildiğinde Göklerin ve Yerin yaratılışı ile kainatın yaratılışının bir bütünlük arz ettiği görülür. Süleyman Ateş'de bu iki konuyu birlikte değerlendirmiş, Göklerin ve Yerin yaratılışından bahseden ayetleri tefsir ederken “Kainatın Yaratılışı” başlığı altında zikrettiğimiz bilgileri aynen tekrar etmiştir.²⁰²

Kainatın yaratılışı hakkında verdiği bilgiler dışında Ateş'in, Göklerin ve Yerin yaratılışı ile ilgili olarak üzerinde en çok durduğu konu “altı gün” meselesidir.

“Andolsun biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık, bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.”²⁰³, “Rabbimiz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı,

¹⁹⁸ Enbiya, 21/32.

¹⁹⁹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.503.

²⁰⁰ Bkz. Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.8, s.333; c.5, s.503.

²⁰¹ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.23, s.491.

²⁰² Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.9, s.211-212.

²⁰³ Kaf, 34/38.

sonra Arşa istiva etti.”²⁰⁴, “ Gökleri ve yeri altı günde yaratan O’dur.”²⁰⁵ “O, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattı, sonra Arş’a kuruldu. Rahmandır, bunu bir bilene sor.”²⁰⁶ Ayetlerinde geçen altı günün, süresini yalnız Allah’ın bileceği altı jeolojik devre işaret ettiğini düşünen Ateş, bu düşüncesini “Bilimsel teori de kainatın, uzun devirler içinde oluştuğunu kabul etmektedir” ²⁰⁷ cümlesi ile desteklemektedir.

Zikredilen ayetlerde geçen günün, insanların kullandığı 24 saatlik zaman birimi olmadığını, günün, her yıldızın kendi eksenini etrafında bir kez dönmesinden ibaret bir zaman dilimi olduğunu²⁰⁸ düşünen Ateş, bunun bilimsel bir gerçek olduğunu²⁰⁹ da ekledikten sonra, bu düşüncesini bilimsel verilerle şöyle temellendirmektedir:

“Dünyamız, kendi çevresindeki dönüşünü yirmi dört saatte tamamlar. Dünyamız Güneşin bir uydusudur ve Güneş çevresinde dönmekte, bu dönüşünü de üç yüz altmış beş gün, altı saatte tamamlamaktadır. Demek ki bu dönüş, göz önünde tutulursa dünyanın bir dönüş günü, 365,25 güne karşılıktır.

Güneşimiz, içinde bulunduğu Samanyolu Galaksisinin merkezinden 32000 ışık yılı uzakta bulunan bir yıldızdır. Güneş sistemimiz, Galaksinin çevresinde yavaş yavaş döner ve bu dönüşünü 225 milyon yılda tamamlar. Samanyolu Galaksisinde yüz milyar yıldız vardır. Bu Galaksi, Andromeda Galaksisi’nden sonra ikinci büyük galaksidir.

Samanyolu Galaksisinin bir ögesi olan bizim Güneşimizin dokuz uydusu vardır. Güneş ve Uyduları: 1) Merkür, 2) Venüs, 3) Dünya, 4) Mars, 5) Jüpiter, 6) Satürn, 7) Uranüs, 8) Neptün, 9) Plüton.

Merkür kendi eksenini çevresindeki dönüşünü 176 dünya gününde, Venüs 243 dünya gününde tamamlar. Mars ise eksenini etrafında 24 saat 37 dakikada, Jüpiter 9 saat 50 dakikada, Satürn 10 saat 14 dakikada, Uranüs 10 saat 49 dakikada, Neptün 15 saat 40 dakikada, Plüton 4 saat 15 dakikada dönmektedir.

²⁰⁴ A’raf, 39/54; Yunus; 51/3.

²⁰⁵ Hud, 52/7; Secde, 75/4.

²⁰⁶ Furkan, 42/59; Hadid, 112/4.

²⁰⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.3, s.346.

²⁰⁸ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.23, s.498; c.7, s.33.

²⁰⁹ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.27, s.304.

Dünya gününü ölçü alırsak Merkür’de bir gün, bizim günümüzle 176 gün, Venüs’te 243 gün, Mars’ta bizim günümüz gibi 24 saatten biraz fazla, diğer gezegenlerdeki gün, bizim günümüzden çok azdır.”²¹⁰

Buraya kadar aktarılan bilgiler konun anlaşılması için yeterli olmasına rağmen, Süleyman Ateş bu kadarla yetinmemiş, Güneş uydularının, Güneşe olan uzaklıkları ve Güneş etrafında dolanım sürelerini de şöyle sıralamıştır:

“1) Merkür: Güneşe ortalama uzaklığı 57 900 000 km; Güneş çevresindeki dolanım süresi yaklaşık 88 gündür.

2) Venüs: Güneşten ortalama uzaklığı 108 000 000 km; Güneş çevresindeki dolanım süresi yaklaşık 225 gündür.

3) Dünya: Güneşten ortalama uzaklığı 149 600 000 km; Güneş çevresindeki dolanım süresi yaklaşık 365 gündür.

4) Mars: Güneşten ortalama uzaklığı 228 000 000 km; Güneş çevresindeki dolanım süresi yaklaşık 687 gündür.

5) Jüpiter: Güneşten ortalama uzaklığı 778 400 000 km; Güneş çevresindeki dolanım süresi 11.8 yıldır.

6) Satürn: Güneşten ortalama uzaklığı 1 427 000 000 km; Güneş çevresindeki dolanım süresi 29.5 yıldır.

7) Uranüs: Güneşten ortalama uzaklığı 2 869 000 000 km; Güneş çevresindeki dolanım süresi 84 yıldır.

8) Neptün: Güneşten ortalama uzaklığı 4 497 000 000 km; Güneş çevresindeki dolanım süresi yaklaşık 164.8 yıldır.

9) Plüton: Güneşten ortalama uzaklığı 5 900 000 000 km; Güneş çevresindeki dolanım süresi 248.4 yıldır.”²¹¹

İzahtaki ifrâdı bu kadarla da kalmayan Ateş, Güneş ve uydularının²¹², Dünya ve uydusunun²¹³, bir de Güneş’in 5.uydusu olan Jüpiter’in²¹⁴ şu fotoğraflarını da izahlarının peşine eklemiştir.

²¹⁰ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.7, s.33-34; c.27, s.304.

²¹¹ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.7, s.34; c.3, s.83.

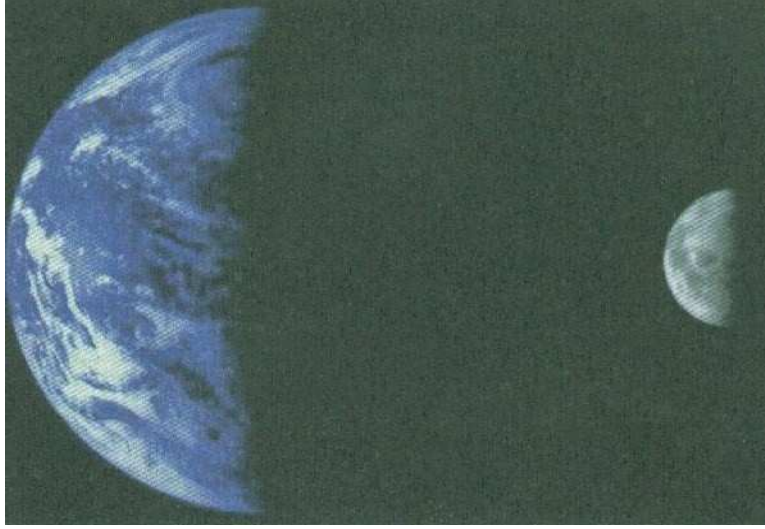
²¹² Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.3, s.83; c.7, s.33.

²¹³ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.3, s.83.

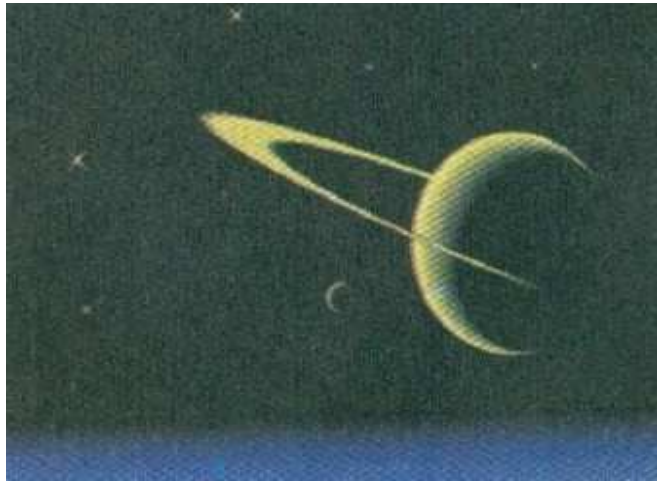
²¹⁴ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.3, s.82.

Şekil 1. Güneş ve Uyduları

Şekil 2. Dünya ve Uydusu

Şekil 3. Güneşin 5. Uydusu Jüpiter

Altı günü böylece açıklamış olan Ateş, yaptığı açıklamanın yeterli olmadığını düşünüyor olmalıdır ki, Bilimsel Tefsir'in önemli isimlerinden biri olan Tantavi Cevheri' nin altı sayısı ile ilgili yaptığı şu izahı aynen nakletmektedir:

“ Sayılar birden ürer. Birin bire eklenmesiyle iki olur. İlk sayı ikidir. Çünkü sayı ancak sayılmakla anlaşılır. Birde sayılmak yoktur. Bir, bütün varlığın kaynağı olan ilk prensibe özgüdür. Sayıların ilki ikidir, üç ise tek sayıların ilkidir. Sayılar ya tek veya çift olur. Bire 2,2,2,2,... ilâve adince sonsuz tek sayılar çıkar. İkiye 2,2,2,2,... ilâve edince de sonsuz çift sayılar çıkar. Tek ve çift sayılar içinde bazıları başka sayılara bölünür, bazıları kendinden başka sayılara bölünmez.

2'nin kendinden sonraki sayılarla çarpılmasından çift sayılar doğar. Meselâ 2'nin 3,4,5,6,7,8,... sayılarıyla çarpılmasından çift sayılar doğar. Tek sayılar ya kendinden başkasına bölünmeyen sayılardır veya bölünebilen sayılardır. Gerek tek, gerek çift bütün sayılar üçe ayrılır:

Artık sayılar, eksik sayılar, tam sayılar. Artık sayı, çarpanlarının toplamı kendisinden fazla olan sayıdır. 12 gibi. 12'nin çarpanları olan (1,2,3,4,6) sayılarının toplamı 16 eder. Bu rakam 12'den fazladır. Çarpanlarının toplamı kendisinden az olan sayıya eksik sayı denir. 8 gibi. 8'in çarpanları olan (1,2,4)'ün toplamı 7, sekizden azdır. Çarpanlarının toplamı kendisine eşit olan sayıya da tam sayı denir. 6 gibi. 6'nın çarpanları (1,2,3)'ün toplamı 6'dır. İşte sayılar içinde en küçük tam sayı altıdır. Yüce Allah, kâinâtın yaratılışındaki kemâli en küçük tam sayı olan altı ile ifade etmiştir.”²¹⁵

Buraya kadar yapmış olduğu izahlar nazar-ı dikkate alındığı zaman görülmektedir ki; Ateş, bilimsel tefsiri oldukça benimsemiş ve en az Tantavi Cevheri kadar bilimi tefsirde kullanmıştır. Bu noktada ise Ateş bir adım daha ileri gitmekte ve Tantavi Cevheri'yi bir Cuma günü Suud televizyonunda yaptığı bir konuşmadan dolayı şu sözlerle eleştirmektedir:

“Her Cuma günü Suud televizyonundan çok değerli konuşmalar yapan, sorulara cevap veren bu asırlık bilgin, bir konuşmasında Kant Laplas teorisinin Kur'an'a ters düştüğünü, zira Kur'an'da Yer'in gökten önce yaratıldığının belirtildiğini söyleyip

²¹⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.269.

büyük yanılgıya düştü. Oysa göğün daha önce yaratılmış olduğunu açıklamış olan Kur’ân, Enbiyâ Suresi’nde de göklerle Yer’in önce birbirine yapışık iken Allah’ın bunları birbirinden ayırıp her canlı şeyi sudan yarattığını belirtmek suretiyle, bu teorinin özetini asırlar önce haber vermiştir. Hayâtın önce suda başlayıp sonra karaya geçtiği de en güçlü teorilerden biridir. Kur’ân, orijinal olarak ilk defa kendisinin ifâde ettiği hakikatlerin hiçbirinde bilime ters düşmemiştir ve düşmeyecektir.”²¹⁶

Görüldüğü üzere Ateş, Kur’ân ayetleri ve bilim arasında bir çelişki bulunmadığını düşünmekte, bilimsel tefsirin önemli isimlerinden olan Tantavi’den gerekli gördüğü yerde alıntılar yapmakta, görüş ayrılığına düştüğü noktada ise eleştiride bulunmaktan geri durmamakta, bilimsel verileri de tefsirinde kullanmaktan çekinmemektedir.

Razi’de “altı gün” kavramı üzerinde durmuştur. Bahsi geçen günün bu günkü manada gün olmadığını, eğer öyle olsa idi Güneş ve Ayın şimdiki gibi teşekkül etmiş olması gerektiğini halbuki ilk yaratılış anında bunun mümkün olmayacağını söylemiş, fakat bu tabirin devre manasına gelebileceği fikrine yaklaşamamış, “altı gün” için altı gün miktarı manasını vermiştir.²¹⁷ Ateş’in ise altı günün, altı jeolojik devre işaret ettiği görüşünde olduğunu daha önce zikretmiştik.

3. Dünyanın Yuvarlaklığı

Kur’ân’ın indirildiği M.S.7. yüzyılda, geçerli kabul edilen astronomi teorisi Batlamyus’a ait olardı. Bu teoriye göre de Dünya bir tepsi gibi dümdüz zannediliyordu.

Avrupa’da dünyanın yuvarlaklığı fikrini ilk defa ortaya atanlardan biri olan Cristophe Colomb ile ilk devr-i alem yapan Magellan’dan çok önceleri, Müslüman âlimler dünyanın yuvarlak olduğu fikrini benimsemişler, eserlerine yazmışlar ve bazı Kur’ân ayetlerini bu anlayışa göre tefsir etmişlerdir.²¹⁸

Günümüzde ise ispata lüzum duyulmayacak şekilde bilinen bir gerçek olan dünyanın yuvarlaklığına Ateş’te tefsirinde değinmiştir. Ateş’e göre Dünyanın yuvarlaklığına

²¹⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.1, s.126.

²¹⁷ Razi; *Mefatihü’l Gayb*, c.14, s.100; Ayrıca Bkz. c.27, s107.

²¹⁸ Celal Kırca; *Kur’an ve Fen Bilimleri*, s.173.

işaret eden ayetler şunlardır: وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا ”²¹⁹ “Bundan sonra yeri dahv etti.”²¹⁹ , خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ ” (Allah) Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine dolar, gündüzü de gecenin üzerine dolar.”²²⁰ , أُنْزِلَ أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَبْ بِالْأَمْسِ ” “Birden buyruğumuz arza gece veya gündüz gelir; sanki dünyâ, dün hiç (bitkisiyle süslenip) şenlenmemiş gibi, onu biçilmiş yaparız.”²²¹

Ateş’in bu ayetler üzerine yaptığı izahlardan en dikkat çeken, ilk ayette geçen ‘dahv’ kelimesi üzerinedir. Ateş, kelime anlamının ‘Bir şeyi bir yerden bir yere götürmek’ olduğunu söylediği ‘dahv’ ve ‘dahy’ ın köklerinde bir yuvarlaklık anlamı olduğunu düşünmektedir.²²² Bu düşüncesini de kelimenin kökenine yaptığı şu gezinti ile destekler :

“Çocukların topu yerde eşilen bir çukura düşürmelerine dahv denir. Deve kuşunun yuva yapmasına, yatacağı yerdeki taşları temizlemesine idhâ dendiği gibi yumurtladığı yere ve yumurtasına da udhiyy denir. Lisânü’l – Arab sahibi İbn Manzur bu kelime hakkında şu bilgiyi veriyor: “Udhiyy deve kuşunun, kumda yumurtladığı, civcivlerini çıkardığı yerdir. Dahv: Taş atıp bir çukura düşürme yarışıdır. Ceviz oynamaya da dahv denir Hasan’la Hüseyin (r.a.mâ) da bu oyunu oynarlardı. Bir çukur eşerler, yuvarlak taşlar atıp o çukura düşürmeye çalışırlardı. Taşı çukura düşüren kazanır, düşürmeyen kaybederdi. İşte dahv; taş, ceviz ve saireyi o çukura düşürme oyunudur. Medâhî, yufka biçiminde yuvarlak taşlardır.”²²³

Hasılı Ateş, dahv kelimesinin yuvarlak olarak düzeltmek, döşemek anlamına geldiğini düşünüp, ayetten dünyanın yuvarlaklığını çıkarmış, mealinde de ayete “Yer’i yayıp yuvarlattı.”²²⁴ anlamını vermiştir.

İkinci ayettin dünyanın yuvarlaklığına işaret ettiği düşüncesini ise tekvir kelimesi üzerinden izah etmektedir. Tekvirin, ip yumağı gibi bir şeyi, bir şeyin üzerine sarmak, dolamak, anlamına geldiğini söyleyen Ateş, dolama ve sarma işinin ancak yumak gibi

²¹⁹ Nâzi’ât, 79/30.

²²⁰ Zümer, 39/5.

²²¹ Yunus, 10/24.

²²² Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.213.

²²³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.308.

²²⁴ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.308.

top şeyler üzerine olacağını düşünerek, ayetin açık bir şekilde dünyanın yuvarlaklığına işaret ettiğini söylemektedir.²²⁵

Ateş'in son ayetteki çıkarımı da oldukça ilginçtir. Ayetten kıyametin aniden geleceğini, kıyamet geldiğinde dünyanın bir tarafında gündüz, öbür tarafında gece olacağını çıkaran Ateş, aynı anda hem gece hem gündüzün ancak küre şekli ile mümkün olduğunu söyleyerek buradan dünyanın yuvarlaklığına erişmektedir.²²⁶

Son olarak Ateş, “Biz onları ve atalarını yaşattık, nihâyet kendilerine ömür uzun geldi (ebedî yaşayacaklarını sandılar). Bizim, Yer’e gelip onu, uçlarından eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Üstün gelenler onlar mı (yoksa biz miyiz)?”²²⁷ ayetini tefsir ettikten sonra, arzın uçlarını kutup bölgeleri kabul eden bazı modernist müfessirlerin, ayetin, kutup bölgelerinin basık olduğuna ve Arzın tam küre değil, elips şeklinde olduğuna işaret ettiklerini, nakletmektedir.²²⁸ Ateş'in bu tutumu, bilimsel tefsire olan yaklaşımını gösteren önemli örneklerden biridir zira Ateş, pek çok ayette Ateş bilimsel tefsir yapmakta fakat bu örnekte görüldüğü gibi pek az yerde “modernist müfessirler” tabirini kullanmaktadır. Bu tabiri kullandığı hiçbir yerde de teferruatlı izaha girişmemekte, sadece görüşü nakletmekle yetinmektedir. Bu da Ateş'in bilimsel tefsirde ifrada kaçmaktan korktuğunu, kesinliği tam olarak tespit edilmemiş bilimsel verilerden hareket edip yanlış düşmekten veya ayetin zahiri manasının tam olarak işaret etmediği bir manada açıklamalara gitmekten çekindiğini gösteren en büyük delildir.

4. Dünyanın Dönüşü

“İskenderiyelilerin benimsedikleri Batlamyus teorisine göre Arz, dünyanın merkezidir. Ay, Utârid, Zühre, Güneş, Merih, Müşteri ve Zuhâl, Dünyanın etrafında dolaşan gezegenlerdir. Bunlar dünyanın etrafındaki bir yörüngede doğudan batıya doğru yürürler. Bu hareket sayesinde güneş yılı ve diğer yıldızların yılları meydana gelir. Bu yedi feleği kuşatan iki felek daha vardır. Bunlar da sabit felek ve atlasır. Yani bu yedi felek, kendilerini kuşatan iki felek içinde bulunur. Sâbitler feleği, sâbit yıldızların bulunduğu felektir. Dokuzuncu felek olan Atlas feleği ise günlük hareket

²²⁵ Süleyman Ateş; *Kur'ân Ansiklopedisi*, c.5, s.368.

²²⁶ Süleyman Ateş; *Kur'ân Ansiklopedisi*, c.9, s.214.

²²⁷ Enbiya, 21/44.

²²⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.507.

prensibidir.”²²⁹ diyerek önce, eski gökbilimden bahseden Ateş, Kur’an’ın, yıldızların felekte sabit olmayıp yüzdüğünden bahsettiğini ve bunun da modern gök bilim anlayışına uygun olduğunu düşünmektedir.²³⁰

Modern gökbilimi, bütün yıldızların uzaydaki yörüngelerinde döndüğünü, dünyanın da bir yılda Güneş’in çevresini dolandığını söylemektedir.²³¹

Ateş, ilhamını Kur’ân’dan alan İslâm bilginlerinin, Avrupa’dan asırlar önce dünyânın yuvarlak olup, hem kendi hem de güneş etrafında döndüğüne, eserlerinde yer verdiklerini anlatmakta, İmam Gazali ve Muhyi’-d-Din İbnu’l-Arabi’den nakillerde bulunmaktadır.²³² Semerkand’da dünyanın ilk rasathanesini kuran Emir Uluğ Bey’in, dünyanın güneş etrafında dönüş süresini bugünkü hesaplara çok yakın olarak tespit ettiğini de aktarmaktadır.²³³

Ateş’in zikrettiği alimler dünyanın yuvarlaklığına ve dönüşüne işaret etmiş olabilirler fakat Razi gibi önemli bazı isimlerde dünyanın sabit olduğunu söyleyebilmişlerdir. Zira Razi, “Dünyanın gölgesi yuvarlaktır. Böylece Arzında yuvarlak olması gerekir”²³⁴ diyerek muhtemelen o günkü rasathane verilerini kullanıp dünyanın yuvarlak olduğunu söylemiş fakat aynı Razi, dünyanın dönüşü konusuna gelince bilimsellikten uzak bir kıyasla dünyanın hareket etmediğini şöyle anlatmıştır:

“Şayet dünya hareket ediyor olsaydı, bu hareketi ya düz, veya dairevi olurdu.

-Düz olsaydı, mutlak manada yer yüzü bizim için bir döşek olmazdı. Çünkü yüksekten atlayan bir kimsenin yeryüzüne düşmemesi gerekirdi. O zaman yer kaygan olurdu. (Yani yer düz bir şekilde hareket ederken o anda bulunduğu mekandan kayıp, başka bir noktaya gelirdi.) Ve böylece insanda kayar, boşlukta kalırdı. (Yani arzın altından gitmesiyle ona yetişemez ve boşlukta kalırdı.) Arz insandan daha ağır olduğuna göre, ikisi de (aynı anda) düştüğünde, ağır olan daha hızlı hareket eder, hafif olan ise ona ulaşamaz. Böylece, insanın Arza inememesi ve ulaşamaması gerekirdi. Öyleyse yeryüzü düz bir şekilde hareket ederse döşek olamaz.

²²⁹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.95.

²³⁰ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.7, s.348.

²³¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.7, s.348.

²³² Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.219.

²³³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.9, s.220.

²³⁴ Razi; *Mefatihü’l Gayb*, c.4, s.217.

- Arzın hareketi yuvarlak olduğu takdirde ise; ondan da istifade etmemiz tam olmazdı. Mesela: Arzın hareketi doğuya doğru olduğunda, insanın ise batıya doğru hareket etmek istemesi halinde, Arzın hareketi daha hızlı olacağından, insan ulaşmak istediği yere ulaşamayacaktır. Bu mümkün olmayınca, Arzın ne düz, ne de dairevi olarak hareket etmediğini anlamış olduk. O halde yeryüzü (dünya) sakindir.”²³⁵

Ateş’in, dünyanın dönüşüne işaret ettiğini düşündüğü ayetler ve yorumları ise şöyledir: “وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ” “Görüp de donuk sandığınız dağlar, bulutun yürümesi gibi yürümektedir.”²³⁶ ayetinden hareket eden Ateş, dağların hareketsiz görünmesinin bir yanılgı ve algı hatası olduğunu, dağların gerçekte yürüdüğünü söylemektedir. Buradan da dağlar hareketli ise onların oturduğu arz da hareketlidir sonucunu çıkarıp, bu ayetin dünyanın dönüşüne delil olduğuna işaret etmektedir.²³⁷

Yine Ateş, “وَأَيَّاهُمْ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ” “Gece onlar için bir ayaştır. Gündüzü ondan soyup alırsınız, birden onlar karanlıkta kalıverirler.”²³⁸ ayetinin de dünyanın dönüşüne delil olduğunu düşünmektedir. Ateş’e göre, Dünya döndükçe güneşin karşısında bulunan yüzü arkaya geçer ve orası karanlıkta kalır. Karanlık olan bölgeye de güneş ışıkları yayılır.Yani âdetâ dünya döndükçe güneş ışıkları üstünden soyulup alınmakta, öteki tarafın üstüne sarılmaktadır. Ayette böylece dünyanın dönüşünü anlatmaktadır.²³⁹

Ateş’in dünyanın hareketine işaret ettiğini düşündüğü en ilginç ayetlerden biri ise; “هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ” “O, size yeri boyun eğer yaptı. Haydi onun omuzlarında yürüyün ve Allah’ın rızıklarından yiyin. (Ölümünden sonra) O’na varılacaktır.”²⁴⁰ ayetidir. Bu ayette geçen ‘yerin omuzları’ tabirindeki yerin, sırtına binilen uysal bir hayvana benzetildiğini düşünen Ateş, hayvanın hareket ettiği gibi yerin de hareket ettiğini ve ayetin, yerin uzayda yürümekte olduğuna işaret ettiğini söylemektedir.²⁴¹ Burada yapılan te’vile ne Razi’de ne Tantavi’de rastlayamadık. Ateş

²³⁵ Razi; *Mefatihü'l Gayb*, c.2, s.102.

²³⁶ Neml, 27/88.

²³⁷ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.215.

²³⁸ Yâsin, 36/ 37.

²³⁹ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.215.

²⁴⁰ Mülk, 67/15.

²⁴¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.9, s.534.

bu yorumuyla bilimsel tefsire bilimsel tefsircilerden çok daha yakın olduğunu göstermektedir.

Ateş'in diğer ilginç tespiti ise şu iki ayete dayanmaktadır: “De ki: Baksanıza, eğer Allah, üzerinize geceyi Kıyamet gününe kadar sürekli kılsa Allah’tan başka size ışıık getirecek tanrı kimdir? (Söyleyin) İşitmiyor musunuz?”, “De ki: “Baksanıza, eğer Allah, üzerinize gündüzü, Kıyamet gününe kadar sürekli kılsa, Allah’tan başka, size dinleneceğiniz geceyi getirecek tanrı kimdir? Görmüyor musunuz?”²⁴² Ateş’e göre bu iki ayet dünyanın ekseni etrafındaki dönüş hızının yavaşladığına işaret etmektedir. Ateş, bu görüşünü şöyle izah etmektedir: “Dünya, güneşten koptuğu sırada ekseni etrafında şimdikinden çok daha çabuk dönüyordu. O zaman gece ve gündüzün tamamı yalnız dört saatten ibaretti. Dünyanın dönüş hızı yavaşlaya yavaşlaya gece ve gündüz süresi artarak 24 saate çıktı. Dünyanın dönüş hızındaki eksilmenin, 124 bin senede bir saniye olduğu tespit edilmiştir. Demek ki 432 milyon sene sonra dünyanın dönüş hızı bir saat azalacak ve gece-gündüz süresi 25 saate çıkacaktır. Tabii yavaşlama bu oranda devam ederse. Bu yavaşlama böyle sürüp giderse dünyanın bir gün durması gerekir. Ve o zaman dünyanın bir tarafı devamlı gündüz, bir tarafı da devamlı gece olur ki hayatın devamına imkan kalmaz. Bu yavaşlama zamanla artabilir ve bu durma çabuklaşabilir de. İşte bu hal de dünya hayatının kıyametidir. Bu ayetlerde dünyanın dönüşüne de işaret vardır.”²⁴³

Ateş, arzın beşik yapıldığını söyleyen ayetleri²⁴⁴ de tefsir ederken, dünyanın güneşin çekim kuvvetine tutunarak, onun etrafında döndüğüne kısaca temas etmiş, ve bu ayetlerin dünyanın dönüşüne işaret ettiğini söylemiştir.²⁴⁵

Son olarak Ateş, “خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ” “Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine dolar, gündüzü de gecenin üzerine dolar.”²⁴⁶ ayetindeki ‘tekvir’ kelimesinden hareketle de dünyanın güneş etrafında döndüğüne işaret etmektedir.²⁴⁷

²⁴² Kasas, 28/71-72.

²⁴³ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.231.

²⁴⁴ Zuhruf, 43/10; Nebe, 78/6.

²⁴⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.8, s.241; c.10, s.288.

²⁴⁶ Zümer, 39/5.

²⁴⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.7, s.528-529.

5. Çekim Kanunu

Astronomi ve fiziğin esasını ve ruhunu teşkil eden çekim kanunu (Gravitation Pull), Isaac Newton (1642-1720) tarafından keşfedilmiştir. Kainatın dengesini ve ahengini temin eden bu kanunu, Cenâb-ı Hak, bundan bin dört yüz sene önce kelâmı kitabı Kur’ân vasıtasıyla muhataplarına bildirmiş, fakat Newton ortaya çıkıp da, Allah’ın kâinatla birlikte var ettiği bu esrarlı hakikatin mahiyetini çözünceye kadar, bu konu ile ilgili âyetlerin mahiyeti de anlaşılmamıştır.²⁴⁸

Örneğin Razi “بَغِيرَ عَمَدٍ تَرْوُنَهَا” ifadesini tahlil ederken bu ayete verilebilecek olan manaları şu şekilde sıralamıştır:

1-) “تَرْوُنَهَا” lafzından itibaren ayrı bir cümle olarak düşünüldüğünde, ayet iki bölüme ayrılmış olur ki, burada Allah’ın semaları direksiz yükseltişi ile insanın bunu müşahadesi ayrı ayrı bildirilmiş olur.

2) “تَرْوُنَهَا” cümlesinin “عَمَدٍ” kelimesinin sıfatı olarak değerlendirilmesidir. Buna göre ayetin manası; görüldüğünüz direkler olmaksızın yükseltti, olur.

3) Hasan Basri’nin görüşüdür ki, bu görüşe göre ayette takdim-tehir vardır. Buna göre ayetin manası; Allah-u Teala, gördüğünüz üzere semaları direksiz yükseltti.”²⁴⁹

Bu görüşleri zikrettikten sonra Razi “عَمَدٍ” kelimesiyle neyin kastedildiğini açıklamak üzere şunları söylemektedir: “ Bu cisimler, yüksek fezada Allah’ın kudreti ile durmaktadır. O zaman semanın direği, Allah-u Teala’nın kudretidir. Yani semanın hakikatte direği vardır. İşte onun direği Allah’ın kudreti, koruması ve idare etmesidir.”²⁵⁰

Görüldüğü gibi Razi, ayetin manasını tam olarak anlayamamış, çekim kanunu bilmediği için bunu Allah’ın kudreti olarak yorumlamaktadır.

Ateş’in çekim kanununa işaret ettiğini düşündüğü ayetler ise şöyledir:

²⁴⁸ Celal Kırca; *Kur’an ve Fen Bilimleri*, s.148.

²⁴⁹ Razi; *Mefatihü’l Gayb*, c.18, s.232.

²⁵⁰ Razi; *Mefatihü’l Gayb*, c.18, s.233.

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا “Allah’tır ki, gökleri, sizin görebileceğiniz bir direk olmadan yükseltti.”²⁵¹ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا, “(Allah) Gökleri, sizin görebileceğiniz bir direk olmadan yarattı.”²⁵² Bu ayetlerde Allah, gökleri bizim görebileceğimiz bir direk olmadan yükselttiğini söylemektedir. Demek ki gökleri birbirinden uzakta tutan bir kuvvet vardır. Ateş’e göre bu kuvvet bir tabiat kanununa işaret etmektedir. Bu kanun ise gök cisimleri arasında bir itme gücünün olduğudur. Yine Ateş’e göre bu itme gücü sonsuz değildir. Çünkü eğer bu güç sonsuz olsaydı gezegenlerin birbirinden sonsuzca uzaklaşması gerekirdi. Halbuki gezegenler birbirlerinden belli uzaklıkta bulunur. Ateş, gezegenlerin birbirinden sonsuzca uzaklaşmasına engel olan bir karşı gücün daha olduğunu, bunun da gök cisimleri arasındaki çekim gücü olduğunu söylemektedir.²⁵³, “Allah O’dur ki arzı size durulacak yer, göğü de bina yaptı.”²⁵⁴ “(Allah), yerin üzerine düşmemesi için göğü tutuyor. Ancak O’nun izniyle düşer.”²⁵⁵ ayetlerinin de, yine bu çekim gücüne işaret ettiğini vurgulamaktadır.²⁵⁶

İlk ayette geçen raf’ (yükseltme)nin, gök cisimleri arasındaki itme gücüne, son ayetteki imsak (tutma)nın da, bunlar arasındaki çekim gücüne işaret ettiğini söyleyen Ateş, bu iki gücün birbirine denk olduğuna delil olarak da şu ayeti göstermektedir²⁵⁷: “Allah göğü yükseltti ve dengeyi korudu.”²⁵⁸

6. Kainatın Genişlemesi

20. yüzyılın başlarına kadar bilim, Evren’in durağan, sabit ve genişlemeyen bir yapıya sahip olduğu görüşündeydi. Bu görüşü ilk sarsanlar Rus Fizikçi Alexandr Friedman ve Belçikalı Astronom George Lemaitre oldu. Bu bilim adamları 20.yüzyılın başlarında Evren’in sürekli hareket ve genişleme halinde olması gerektiğini gösteren bir takım teorik hesaplamalarda bulundular.

Friedman ve Lemaitre’nin teorik bulguları 1929’da gözlemsel olarak da doğrulandı. Amerikalı astronom Edwin Hubble, teleskopla yaptığı gözlemler sırasında yıldızların ve

²⁵¹ R’ad, 13/2.

²⁵² Lokman, 31/10.

²⁵³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.4, s.452.

²⁵⁴ Mü’min, 40/64.

²⁵⁵ Hac, 22/65.

²⁵⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.63.

²⁵⁷ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.221-222.

²⁵⁸ Rahman, 55/5.

galaksilerin birbirinden uzaklaşmakta olduğunu tespit etti. Hubble’ın bulgusu, takip eden yıllarda defalarca başka tespit metotları ve araçları kullanarak da doğrulandı. Günümüzde ise “Hubble” teorisi, bütün bilim dünyasının kabul ettiği kesin bir gerçek durumundadır.²⁵⁹

Ateş’te *وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ* “Göğü sağlam yaptık, biz genişleticiyiz”²⁶⁰ ayetini tefsir ederken, bilim adamlarının uzay cisimleri arasındaki mesafenin git gide açıldığını yani evrenin genişlediğini tespit ettiklerini anlatmaktadır.²⁶¹

Kainatın genişlemesi, yerin göğün yaratılması konularına uzun uzun yer veren Ateş, bu konuda hiçbir detaya girmemiş, sadece ayetin evrenin genişlediğine işaret ettiğini söylemekle yetinmiştir.

7. Uzayın Fethi

“Şayet, geçmiş asırlardaki insanlar, gelecekte insanların fezaya çıkacaklarını söyleselerdi, şüphesiz o asırlardaki insanlar, bunun şairlere ait bir hayal olduğunu zannederlerdi.”²⁶²

Nitekim, 1969’de ilk insan aya ayak bastığı zaman, pek çok kişi bunun Hollywood’da çekilen bir film sahnesi olduğunu düşünüp, buna inanmamıştır. Fakat zaman geçtikçe bunun gerçek olduğu anlaşılmış, pek çok müfessir bu konuya eserinde değinmiştir.

Ateş’de *يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُتُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُتُوا لَا تَنْفُتُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ* “Ey cinler ve insanlar topluluğu, göklerin ve yerin bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse geçip gidin. Ancak kudretle geçebilirsiniz.”²⁶³, *يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوْاظٌ مِّنْ نَّارٍ وَنَحَّاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ* “İkinizin de üzerine, ateşten yalın alev ve kıpkızıl bir duman (yahut erimiş bakır) gönderilir, başaramazsınız.”²⁶⁴ ayetlerini tefsir ederken bu konuya değinmiş ve şunları anlatmıştır: “İnsanoğlu bugün Aya ulaşmış, içinde bulunduğumuz Güneş sisteminin bazı gezegenlerine insansız peykler göndermiştir. Fakat henüz kendi güneş sisteminin dışına çıkmadığı gibi, kendi sistemimizde de Ayın sınırından öteye

²⁵⁹ Said Alpoş; *Kur’an En Büyük Mucize*, Gelenek Yayınları, s.14-15.

²⁶⁰ Zâriyat, 51/47.

²⁶¹ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.221; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsir*, c.9, s.63.

²⁶² Yusuf Mürüvve; *el-Ulumu’t Tabi’iyyeti fi’l Kur’an*, s.167.

²⁶³ Rahman, 55/33.

²⁶⁴ Rahman, 55/35.

gidememiştir. Zaten çıkması da pek mümkün görülmemektedir. Çünkü buna çok engel vardır. Bir uzay gemisinin Dünya atmosferinden kurtulup tekrar ona dönmesi sıralarında aracın ısıya dayalı porselenlerle kaplanması gibi çok tedbir alınmıştır. Ama bu, Güneş sisteminin içinde böyledir. Ya bu Güneş sisteminden kurtulup başka bir Güneş sisteminin alanına girmesine ne ömrü yeter, ne de buna imkânı olur. Evvelâ insan oğlunun, sür'atı ne olursa olsun, herhangi bir araçla Güneş sisteminin dışına çıkmasına ömrü ve imkanları yeterli değildir. Güneş sistemi içinde bazı yıldızlara gitme çabaları olacağına ayette işaret vardır ama insanların daha fazla ileriye gidemeyeceklerine de işaret vardır. Çünkü Güneş'ten ve diğer güneşlerden gelecek, sürtünmelerden doğacak, parçalanan yıldızlardan yansıyacak çeşitli zararlı ışınlar, bütün çabaları sonuçsuz bırakır.”²⁶⁵

Görüldüğü gibi Ateş, ayetten hareketle insanoğlunun güneş sistemi dışına çıkamayacağına, sistem içindeki bazı gezegenlere gitme çabaları olsa da bu çabaların sınırlı kalacağına inanmaktadır.

Ateş, insanın bizzat kendisinin sistem dışına çıkma çabalarını beyhude görmesine rağmen, bilim adamlarının uzayla ilgili keşiflerinde çok önemli bulgulara eriştiklerini anlatmaktan da geri kalmamaktadır. وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْعُدُوِّ “Göklerde ve olanların hepsi, gönüllü gönülsüz Allah’a secde ederler. Gölgeleleri de sabah akşam (secde eder.)”²⁶⁶, “Sûr’a üflenmiş, göklerde ve yerde olanlar (korkudan) bayılmışlar, ancak Allah’ın dilediği sarsılmamıştır. Sonra ona bir daha üflenmiştir, birden onlar kalkmış, bakıyorlardır.”²⁶⁷ ayetlerinde geçen “men” in akıllı varlıklar için kullanılan bir ismi mevsul olduğunu söyleyen Ateş, bu ifadede, uzayda bulunan başka yıldızlarda da akıllı fiziksel varlıkların bulunduğunu çıkarmaktadır. Bu çıkarımının bilimle de kanıtlanmak üzere olduğunu vurgulayan Ateş²⁶⁸, 21 Ekim 1995 tarihli Milliyet Gazetesi’nin şu haberini nakletmektedir:

“Bilim adamları yeni bir dünya keşfetti

²⁶⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.9, s.193; c.11, s.363.

²⁶⁶ Ra’d, 13/15.

²⁶⁷ Zümer, 39/68-70.

²⁶⁸ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.6, s.443.

Dünyamızın da yer aldığı galaksinin içinde, Pegasus takım yıldızları arasında saptanan 51Peg adında, Güneş benzeri bir yıldızın çevresinde, dünyaya çok benzer bir gezegenin yörüngede olduğu tahmin ediliyor.

Eğer bu tahmin doğruysa, astronomi tarihinde ilk defa, dünyadakine benzer bir hayat türünün ve canlıların var olabileceği bir Güneş sistemi bulunmuş olacak.

Cenevre’de araştırma yapan İsviçreli bilim adamları Michel Mayor ve Didier Queloz’un bu konudaki bildirileri, İngiltere’de yayınlanan Nature dergisinin gelecek sayısında çıkacak.

İngiliz basınında geçen hafta yer alan haberlere göre (The Sunday Times ve The Guardian), 40 ışık yılı uzakta olan ve çıplak gözle görülebilen yıldızın çevresinde, bizim Güneş sistemimize benzer bir gezegen sisteminin olduğu ve başka gezegenler de bulunabileceği düşünülüyor.

51Peg yıldızının, bizim Güneşimize benzemesi bu beklentileri destekleyen bir unsur. Bugüne kadar keşfedilen yegâne diğer Güneş sistemi, “nötron yıldızı” olarak bilinen bir Güneş çevresinde olduğu için, nötron yıldızlarının yaydığı çok yüksek enerji düzeyindeki radyasyonda bizim bildiğimiz türde hayatın var olabilmesi imkânsız görülüyordu.

51Peg yıldızının bir başka özelliği, tıpkı bizim Güneşimizde olduğu gibi, hareket yörüngesinde önemli bir “kavis” çizmesi. Böyle bir etkinin, ancak yıldızın yakınındaki bir uydu gezegenin çekim gücünden kaynaklanabileceği biliniyor. Nitekim 51Peg yıldızının yakınında, bizim sistemimizdeki Jüpiter gezegeni boyutlarında ve dünyamızla Güneş arasındaki mesafeye benzer bir mesafede bir gezegenin yörüngede olduğu, çıkarsama yoluyla saptandı. Söz konusu gezegenin, yıldıza yakınlığı nedeniyle, çok kayalık olacağı, ama dünyamıza benzer düzeyde bir atmosferi ve ısıyı yaşatabileceği düşünülüyor.”²⁶⁹

“Göklerde ve yerde bulunan canlıların, meleklerin hepsi Allah’a secde ederler, onlar asla büyüklük taslamazlar.”²⁷⁰ ayetinden, gökte melekler dışında deprenen bedensel

²⁶⁹ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.6, s.444.

²⁷⁰ Nahl, 16/49.

varlıklar olduğunu anlayan Ateş, bilim adamlarının, yaptıkları araştırmalar sonucu, Samanyolu Galaksisi'nin merkezindeki bulutlarda bulunan şeker moleküllerinden, başka dünyalarda da benzer hayat bulunduğunu tespit ettiklerini anlatmaktadır. Bu kez de 18 Haziran 2000 tarihli Sabah Gazetesi'nden nakilde bulunan Ateş, haberin fotokopisini de aynen yayınlarak şunları nakletmektedir: “ Uzayın derinliklerinde hayatın anahtarı olan “şeker molekülüne” rastlandı. Evrende Dünya'daki gibi bir yaşam biçimi olabilir.

Amerikalı gökbilimcilerin son buluşu; ciddi, güvenilir Astrophysical Journal Letters adlı bilim dergisinde yayımlanınca kıyamet koptu. Dergide yer alan rapora göre; Dünya'nın da içinde bulunduğu Samanyolu'nun merkezinde bulunan gaz bulutlarının içinde, şeker moleküllerine rastlandı.

Bilim adamları, bu buluşun Dünya'da başlayan ilk yaşam izlerinin yanı sıra “Evren'de yalnız mıyız?” sorusuna da ışık tutacağına inanıyor. Çünkü şeker molekülü, hayatın yeşermesi ve gelişmesi için gerekli olan bütün atomları içeriyor. Toz ve gaz bulutlarının içinde bulunan şeker moleküllerinin, gezegenlerin oluşmasında önemli bir rol oynadığı belirlendi. Buna göre; yaşamın temel taşları uzayda, gezegenlerden daha önce oluşuyor. Samanyolu'ndaki bulut kütlesi, Dünya'dan 26 bin ışık yılı daha uzakta bulunuyor. Meydana getirdiği yıldız ve gezegenlerin de, Dünya'daki yaşam standartlarına uygun olduğu belirtildi. Bilim adamları Samanyolu'ndaki şeker içeren toz ve gaz bulutunda 120 molekül daha tespit etti.

Samanyolu'ndaki şeker molekülleri, günlük yaşamda kullandığımız şekerin “kuzeni” olarak nitelendiriliyor. 8 atomlu “Glycolaldehyde” şeker molekülünde hayatın temel taşları bulunuyor. Karbon, oksijen, hidrojen den meydana geliyor. Şeker molekülleri birleşerek ribose ve glikoz gibi önemli maddeleri oluşturuyor. Ribose molekülü, insana kalıtsal özelliklerini veren “DNA” ile protein sentezinin ayrılmaz bir parçası olan “RNA”nın yapıtaşı.”²⁷¹

Görüldüğü gibi Ateş, ayetlerden bilimsel gerçeklere işaretler çıkarmakta, bilimsel gerçekleri anlatırken de gazete gipürlerinden bile yararlanmaktan çekinmemektedir.

²⁷¹ Süleyman Ateş; *Kur'ân Ansiklopedisi*, c.17, s.104-105.

Bizzat çıkarımda bulunmadığı ayetlerde ise, teferruata girmeyen Ateş, sadece ayetin delaletini söyleyip geçmektedir. Örneğin; “Siz mutlaka tabaktan tabaka (halden hale) bineceksiniz”²⁷² ayeti için Ateş, “Bazı modernist müfessirlere göre ayette insanların uzay araçlarının birinden diğerine binerek yıldızlara çıkacaklarına işaret vardır.”²⁷³ demekle yetinmiştir.

8.Güneş, Ay ve Hareketleri

وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا “Ve ayı, bunların içinde bir nur yaptı. Güneşi de bir sirac (kandil) yaptı.”²⁷⁴ “Yücedir o تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا , وَجَعَلْنَا²⁷⁵ Allah ki gökte burçlar yaptı ve orada bir kandil ve aydınlatıcı bir Ay var etti.”²⁷⁶ Ayetlerinden hareket eden Ateş, Güneş’in bir sirac yani alev alev yanan bir enerji ve ışık kaynağı; Ayın da bir ışık yansıtıcısı olduğunu söylemektedir. Ateş’e göre sirac, ışığı kendi ateşinden doğan bir kandildir. Bu kandilin verdiği ışığa da Ateş, ziya demektedir. Güneş’in ışığı için ziya tabirinin, Ay ışığı için nur tabirinin kullanılmasını ise Ateş şöyle izah etmektedir: “Güneş ışığı, hidrojeni heliuma dönüştüren, zincirleme nükleer patlamalardan oluşmaktadır. Güneş, her an sayısız atom bombalarının patladığı bir kaynaktır ki bu patlamalardan kendisine tabi yıldızlara korkunç enerji ve ışık gitmektedir. Güneşin kendisinden olan enerjisi, kendi sisteminin hayat kaynağıdır. İşte Güneşin kendinden olan ışığı, ziya tabiriyle anlatılmıştır. Fakat Ay sönmüş, soğumuş, kabuk bağlamış bir gezegendir. Kendinden bir ışığı yoktur. Ancak Güneşten kendisine vuran ışığı yansıtır. İşte aydan yansıyan bu ışığa da nur denilmiştir.”²⁷⁷

Ayetteki bir başka incelikte Ateş’e göre, ziya kelimesinin dav’ın çoğulu olma ihtimalinde gizlidir. Güneş’in her an patlayan atomlarının, her birinin ayrı ayrı ışıklar meydana getirdiğini, bu ışıkların da tayftaki yedi rengi oluşturduğunu anlatan Ateş, böylece Güneş’in ışık değil ışıklar gönderdiğini ve ziya kelimesinin buna da işaret olabileceğini söylemektedir.²⁷⁸

²⁷² İnşikâk, 84/19.

²⁷³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.386.

²⁷⁴ Nuh, 71/16.

²⁷⁵ Furkan, 25/61.

²⁷⁶ Nebe, 78/13.

²⁷⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.4, s.204.

²⁷⁸ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.7, s.25; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.4, s.204.

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ “Güneş de kendi müstekarrı (istikrar bulacağı yer) için akıp gider. Bu, O üstün ve bilenin takdiridir.”²⁷⁹, وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ “Aya da konaklar tayin ettik. Nihayet o, eski (hurma salkımının sapı) urcuna benzer bir hal aldı.”²⁸⁰ ayetlerini tefsir ederken güneş ve ayın hareketlerinden bahseden Ateş, ilk ayette geçen “Müstekarr” kelimesinin mekan ismi olması durumunda, Güneşin istikrar bulacağı bir yer için hareket etmesi, başka bir merkeze doğru gitmesi anlamına geleceğini, ki zaten güneşin sabit olmayıp, kendi ekseni etrafında 25 günde dönerek kendisine tabi olan yıldızlarla birlikte başka bir galaksi çevresinde hareket ettiğini söylemektedir. Ateş İkinci ayetteki “عُرْجُونِ الْقَدِيمِ” ifadesinin ise ayın ilk ve son şeklini göstermekle kalmayıp, ayın dünya çevresinde dolandığı yolun konkav bir eğrilikte olduğuna da işaret ettiğini vurgular.²⁸¹

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ “Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece, gündüzün önüne geçebilir. Hepsi bir felekte (yörüngede) yüzmektedir.”²⁸², وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ “Geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratan O’dur. Bunların her biri bir yörüngede yüzmektedir.”²⁸³ ayetlerini tefsir ederken de Ateş, Dahhak’tan alıntı ile, felek kelimesinin yıldızların yörüngeleri anlamına geldiğini söyler.²⁸⁴ Eski Gökbiliminin, yıldızların feleğe çakılı olduğu, Modern Gökbiliminin ise yıldızların uzaydaki yörüngelerinde dolandığını söylediklerini rivayet eden Ateş, bu ayetlerin de güneş ve ayın yörüngelerinde döndüğü gerçeğine işaret ettiğini vurgular.²⁸⁵ Gerçekten de ilk Batlamyus modelinde dünya sabit güneş hareketli sayılırken, daha sonra Kopernik, Kepler ve Galileo ile başlayan süreçte ise güneşin sabit, dünya ve diğer gezegenlerin güneşin etrafında bir yörüngede dönmekte oldukları ortaya çıkmıştır.²⁸⁶

Ayette Güneş için idrak, Ay için sebkat kelimelerinin kullanılamasının da bir gerçeğe işaret ettiğini düşünen Ateş’e göre idrak kelimesinin içerdiği sürat anlamı sebkatten

²⁷⁹ Yasin, 36/38.

²⁸⁰ Yasin, 36/39.

²⁸¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.7, s.347-348.

²⁸² Yasin, 36/40.

²⁸³ Enbiya, 21/33.

²⁸⁴ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.503.

²⁸⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.7, s.348.

²⁸⁶ Hümeýra Nur İşlek; *Kur’an’da Astronomi İle İlgili Ayetler ve Süreç İçindeki Yorumu*, s.99.

fazladır. Bu anlam farklılığı da Güneş'in hareketinin ayın hareketinden daha hızlı olduğuna işaret eder.²⁸⁷

فَالْقُ الْإِصْبَاحُ جَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرَ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ “Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran O’dur. Geceyi dinlenme zamanı, Güneşi ve Ayı (vakitlerin bilinmesi için) birer hesap (ölçüsü) yapmıştır. Bu, o üstün ve bilen (Allah)ın takdiridir.”²⁸⁸ ayetinde Güneşin ve Ayın hüsban olmasının, bunların hareketlerine göre insanların zamanı hesaplamasına işaret olduğunu söyleyen Ateş, bir güneş yılının dünyanın güneş çevresinde bir tam dönüş yapmasıyla, bir ay yılının da ayın dünya etrafında on iki kez dönmesiyle meydana geldiğini anlatmaktadır.²⁸⁹ Bir başka yerde ise Güneş yılı ile ay yılı arasındaki farkı şöyle hesaplamaktadır: “Güneşin daha doğrusu dünyanın belirli bir noktadan ardı ardına iki kez geçmesi arasında kalan 365.242217 Güneş günü, bir Güneş yılını oluşturur. Bir noktadan Güneş’in iki kez geçmesi ile Yaz, Güz, Kış ve Bahar meydana gelir. Kameri yıl ise 354.6768 günden ibarettir ki bu süre, birbiri ardınca gelen iki küsuf (ay tutulması) arasında kalan süredir. Güneş yılı ile Ay yılı arasındaki fark: 10.56541 gündür.”²⁹⁰

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ “Güneş büzüldüğü zaman”²⁹¹ ayetinin tefsirinde ise Ateş, bilim adamlarının, ömrü dolan güneşlerin ışığını kaybedip büzüleceğini tespit ettiklerini, evrende böyle büzülmüş nice güneşler olduğunu, Güneşimizinde bir gün enerjisini yitireceğini anlatmaktadır.²⁹²

9. Güneş Sistemimiz ve Galaksiler

أَتَعْلَمُونَ عَظِيمٍ “Yıldızların mevkilerine (yörüngelerine) yemin etmiyorum. Bilirseniz bu, büyük bir yemindir.”²⁹³ ayetindeki üsluptan hareketle, üzerine yemin edilen şeyin çok büyük bir şey olduğunun söylemekte ve bu büyüklüğü gözden geçirmeye karar vermektedir.²⁹⁴

²⁸⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.7, s.348.

²⁸⁸ En’am, 6/46.

²⁸⁹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.3, s.206.

²⁹⁰ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.232-233.

²⁹¹ Tekvîr, 81/1.

²⁹² Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.336.

²⁹³ Vâkıa, 56/75-76.

²⁹⁴ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.221.

Önce, Tantavi Cevheri'den yaptığı alıntı ile, Kainatta Dünyamız gibi sakinleri olan üç yüz milyon Dünya bulunduğunun sanıldığını, Güneşimizin dahil olduğu galaksinin on milyon güneşi bulunduğunun tahmin edildiğini, anlatan Ateş²⁹⁵, 11 Kasım 1983'te Türkiye'nin sesi Radyosu'ndan; Amerika'nın gönderdiği kızılötesi araştırma peykinden gelen bilgiye göre, Güneş sisteminin tabi olduğu Saman Yolu Galaksisi içinde yaklaşık yedi bin galaksinin oluştuğu haberini dinlediğini nakletmektedir.²⁹⁶

Güneş sistemimizden de bahseden Ateş, Güneşimizin içinde bulunduğu Samanyolu Galaksisinin merkezinden 32000 ışık yılı uzakta olduğunu, Güneş sistemimizin galaksinin çevresindeki dönüşünü 225 milyon yılda tamamladığını²⁹⁷, Dünyaya en yakın yıldızın, 384.000 km mesafe ile ay olduğunu, yaklaşık 150 milyon km ile ikinci sırada güneşin bulunduğunu anlatmaktadır. Ateş, Venüs ve Mars gezegenlerinin dünyaya olan mesafelerini de verdikten sonra, bu mesafelerin değişken olduğunu, bu nedenle gezegenlerin dünyaya değil de Güneş'e olan mesafelerini dikkate almanın daha uygun olacağı kanaatine varmaktadır. Ve sıra ile Merkür, Venüs, Dünya, Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptün ve Plüton'un Güneş'e olan ortalama mesafeleri ile Güneş çevresini dolanım sürelerini teker teker anlatmaktadır.²⁹⁸

Verdiği sayısal rakamların daha içi anlaşılabilmesini sağlamak için Ateş, Güneş'e olan mesafelerine göre gezegenleri şematize ederek aşağıdaki şekilde göstermiştir.²⁹⁹

²⁹⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.8, s.198.

²⁹⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.9, s.498.

²⁹⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.8, s.127.

²⁹⁸ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.9, s.222-223.

²⁹⁹ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.9, s.224.

Şekil 4. Gezegenlerin Güneşe Göre Yörüngeleri

Güneş Sistemimizdeki gezegenlerden teferruatlı biçimde bahseden Ateş, Güneş sistemimiz dışındaki gezegenlere de değinmek istemekte fakat, bizim Güneşimizle diğer güneşler arasındaki mesafeyi anlatmakta kilometrenin kifayetsiz kalacağını fark ederek, mukayeseye ışık yılını kullanarak devam etmektedir.³⁰⁰

Işığın saniyedeki hızının, üç yüz bin kilometre³⁰¹, Işık yılının da, ışığın bir yılda aldığı mesafe yani, 9.460.800.000.000 km olduğunu söyledikten sonra, Güneş sistemimiz dışındaki Alpha Kentaurus, Sirius, Cygnus gibi yıldızların uzaklıklarını da ışık yılı olarak vermektedir.³⁰²

Galaksiyi: “Yıldızlardan ve gazlardan meydana gelen yıldız kümeleri” olarak tanımlayan Ateş, Samanyolu Galaksisi hakkında şu bilgileri vermektedir: “ Bizim de bir parçası bulunduğumuz Samanyolu Galaksisi, bizim Güneşimiz gibi bir milyar güneşten daha büyüktür. Bir milyar güneşin ve bu kâinâtın büyüklüğü hakkında bir fikir sahibi olmak için güneşin çapını ve ağırlığını bilmek gerekir. Güneşin çapı, ortalama olarak (864.000) mildir. Yada yaklaşık olarak bir buçuk milyon kilometredir. Dünyanın kütlesi 5 çarpı 10 üzeri 21 yani 10’un kendisi ile 21 defa çarpımının 5’le çarpılması yahut da beş bin milyon, milyon, milyon tondur. Güneş’in kütlesi dünya kütlesinin takriben 332.000 katıdır. Biz bunu tonla ifade edecek olursak akıl almaz. Bu, sadece bir tek

³⁰⁰ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.222.

³⁰¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.9, s.498.

³⁰² Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.222-223.

güneş. Şimdi bu bizim güneşimizin bir milyar katını tasavvur edelim. Bir de bu güneşlerin uydularını düşünelim. O zaman akıllar hayretten donakalır.

Gördüğümüz galaksilerin en önemlisi Samanyolu'dur. Yıldızlarının çokluğundan dolayı bu yıldız kümesi, bir bulut gibi görünür. Bu galaksimizin çapı, bin ışık yılından daha fazladır. Bizim güneş ailesi, içinde bulunduğumuz galaksinin merkezinden 30 bin ışık yılı, çevresinden de 20 bin ışık yılı uzaklıktadır.”³⁰³

Samanyolu galaksisi hakkında verdiği bu bilgilerden sonra Ateş, kâinatta bir milyarın çok üzerinde galaksi olduğunu, bizim galaksimizle bize en yakın galaksinin arasında bir buçuk milyon ışık yılı bulunduğunu anlatmaktadır. Bu galaksinin yerini de şöyle tarif etmektedir: “Bize en yakın olan bu galaksi, kışın Andromeda (Sıra Kadın Gezegen Yıldızları) arasında görülebilir. Andromeda, Cassiopeia (Kürsülü Gezegen Yıldızı)’nın yakın güneyinde bulunmaktadır.”³⁰⁴

Ateş, gezegenleri, onlardan bize gelen ışık sayesinde görebildiğimizi, o nedenle bir yıldızla baktığımız zaman onun şu anki halini değil ancak bize olan mesafesine göre bir müddet önceki halini görebildiğimizi söylemektedir. Örnek olarak ise, Alpha Kentaurus’a baktığımız da onun şimdiki halini değil, bundan 4 1/3 (dört tam üçte bir) yıl önceki halini, yine Andromeda’nın ancak bir buçuk milyon sene önceki halini görebilmemizi vermektedir.³⁰⁵

Ateş yine konu ile ilgili olarak, meşhur İngiliz Astronomu James Geans’ın ise şöyle dediğini nakletmektedir: “Farz edelim ki insan fezayı fethetti ve bize en yakın yıldızdan televizyon programları göndermek istedi. Bu program dünyaya ancak gönderilişinden dört sene sonra ulaşır. Diyelim ki bir jet uçağı saatte 1200 km süratle güneşten, beşinci gezegen olan Müşteri yıldızına doğru düz bir hat üzerinde uçmaya başlasın. Devamlı uçmak şartıyla oraya ancak yüz yıl sonra ulaşır. Tabi Müşteri gezegeni yerinde sabit farz edilirse.”³⁰⁶

³⁰³ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.224-225.

³⁰⁴ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.225.

³⁰⁵ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.226.

³⁰⁶ Süleyman Ateş; *İslam’a İtirazlar Kur’an-ı Kerim’den Cevaplar*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 2004, s.216.

Görüldüğü gibi Ateş, “yıldızların yörüngeleri” tabirini anlatmak için astronomi verilerini cömert bir şekilde kullanmaktadır. Ateş, bu konuda böyle teferruata giren tek müfessirde değildir. Bilimsel tefsirin öncü isimlerinden Tantavi Cevherî’de gezegenler hakkında oldukça detaylı bilgiler vermiş³⁰⁷, alimlerin çeşitli metotlarla gezegenlerin güneşe olan uzaklıklarını takribi de olsa hesapladıklarını ve bu hesap neticesinde Mars ve Jüpiter arasında bu gün mevcut olmayan bir gezegenin daha var olması gerektiğini savunduklarını dile getirerek aşağıdaki tabloya tefsir kitabında yer vermiş, ancak bu tablodaki verilerin yaklaşık değerler olduğunu ısrarla birkaç sefer vurgulamayı da ihmal etmemiştir.³⁰⁸

Gezegenin Adı	Bşl.Değeri+Sabit Ek	Toplam Sayı	Sabit Çarpan(9)	Toplam Uzaklık
Merkür	0+4	4	X9	32 milyon
Venüs	3+4	7	X 9	mil
Dünya	6+4	10	X 9	63 “ “
Mars	12+4	16	X 9	90 “ “
.....	24+4	28	X 9	144 “ “
Jüpiter	48+4	52	X 9	252 “ “
Satürn	96+4	100	X 9	468 “ “
Uranüs	192+4	196	X 9	900 “ “
Neptün	284+4	288	X 9	1714 “ “
				2592 “ “

Yine, Güneş ışığının sekiz dakika on sekiz saniyede dünyamıza ulaştığını aktaran Cevherî, bu mesafenin en hızlı trenle gece-gündüz devam etmek kaydıyla üç yüz elli seneden önce kat edilmesinin mümkün olmadığını dile getirmiştir.³⁰⁹ Böylece Ateş’in yukarıda verdiği jet uçağı örneğinde kimden esinlendiği de ortaya çıkmış olmaktadır.

³⁰⁷ Bkz. Cevherî; *el-Cevahir*, c.1, s.48.

³⁰⁸ Bkz. Cevherî; *el-Cevahir*, c.1, s.48.

³⁰⁹ Bkz. Cevherî; *el-Cevahir*, c.1, s.48.

II. JEOLJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

Kayaların, toprakların görünüş ve düzenlenişini, çağlar boyunca geçirdiği evrimi anlatan ve açıklayan bilim olan jeoloji³¹⁰ ile ilgili de Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayet mevcuttur.

1. Yeryüzündeki Denge

Arzı, nasıl yaydık, ona sağlam dağlar attık, onda her güzel çifti bitirdik.³¹¹ “وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا وَجَعَلَ لَهَا”³¹¹, “Yahut şu dünyayı durulacak yer yapan, arasından ırmaklar çıkaran, üstünde sağlam dağlar yaratan ve iki deniz arasına bir perde koyan kimdir? Allah ile beraber başka tanrı mı var? Hayır çokları bilmiyorlar.”³¹² “Arzı da yaydık, oraya sağlam dağlar attık ve orada ölçülü mütenasip şeyler bitirdik.”³¹³ “خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بَغْيَرٍ عَمَدٍ ثُرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ”³¹², “(Allah) Gökleri görebildiğiniz bir direk olmadan yarattı, sizi sarsar diye yere de sağlam ve yüksek dağlar attı ve orada her çeşit canlıyı yaydı. Gökten bir su indirdik de orada her güzel çifti bitirdik.”³¹⁴ “Yaomadık mı biz وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ”³¹⁵ “Yer onlatı sarsmasın diye, onun üstünde dağlar yarattık ve istedikleri yere gidebilmeleri için orada geniş yollar açtık.”³¹⁶ ayetlerini dağların arz üzerine kazık yapılması başlığı altında bir bir sıralayan Ateş³¹⁷, dağların arzda nasıl kazık görevi yaptığını ise Tantavi'den yaptığı şu alıntı ile anlatmaktadır:

“Dünya, ilk anda alevli bir ateş idi. Kabuğu yavaş yavaş soğuyup merkezdeki ateşi çeviren bir kılıf halini aldı. Merkezi ateş olan dünyadan yer yer ateşler fışkırmaktadır. İşte bunlar volkanlardır. Volkanlar dünyanın merkezinde kükreyen ateşleri dışarıya atıp nefes alması, rahatlaması demektir.

³¹⁰ Meydan Larousse, Jeoloji Maddesi, Cilt 6, Meydan Yayınevi, İstanbul 1971, s.685.

³¹¹ Kaf, 50/7.

³¹² Neml, 27/61.

³¹³ Hicr, 15/19.

³¹⁴ Lokman, 31/10.

³¹⁵ Nebe, 78/7.

³¹⁶ Enbiya, 21/31.

³¹⁷ Süleyman Ateş; *Kur'ân Ansiklopedisi*, c.23, s.504-505.

Eğer dünyada merkezi çeviren bu kaya tabakası olmasaydı, her yandan ateşler fışkırırdı. Ateş küreyi çevreleyen bu kaya tabakası, yer yer dağları oluşturmuştur. Dağlar, merkezi çevreleyen kaya tabakasının yükseltileridir. Dağlar olmasa, altındaki ateş kükreler, taşar ve her yandan volkanlar fışkırır. Dağlar, altındaki ateş tabakasını baskılamakta, onun fışkırmasını önlemektedir. Bunlar büyük depremleri önler.”³¹⁸

Ateş, Tantavi’den yaptığı alıntıya kendisi de birşey ilave etmek istiyor olmalıdır ki alıntının peşinden aşağıdaki volkan resmini yayınlamaktadır.³¹⁹

Şekil 5. Volkan

Razi’de dağların arzın denge unsuru olduğunu düşünmekte fakat bu düşüncesini dünyanın dönmediği kanaatine destekçi kılarak şunları söylemektedir: “ Bu dağlar arz küresinin sathında meydana geldiğine göre, kürenin üzerinde oluşan benekler gibidir. Bu dağlardan her biri Arzın merkezine doğru kendi tabiatıyla yönelir. Arzın merkezine doğru dağların bu yönelişi büyük bir şiddet, kuvvet ve ağırlıkla vukua gelir. Bu yöneliş Arz küresinin dönüşüne mani olan direklerin akışını sağlar. Bu dağların yaratılışı, sanki yere dikilmiş direkler gibi onun hareketine mani olur.”³²⁰

2. Kömürün Teşekkülü

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى “ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى ” Ve O ki otlağı çıkardı. Sonra da onu kupkuru siyah bir çöpe çevirdi.”³²¹ ayetinden, bazı müfessirlerin, eski devirlerde yeryüzünde bulunan bitki ve ağaçların, zamanla yer altına gömülüp kömürleşmesini anlayarak, ayetin taş

³¹⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.502-503; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.28, s.252; c.6, s.90.

³¹⁹ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.6, s.90.

³²⁰ Razi; *Mefatihü’l Gayb*, c.19, s.170.

³²¹ A’la, 87/4-5.

kömürünün oluşumuna işaret ettiğini söylediklerini anlatan Ateş, bu müfessirlerden bir olan Elmalılı Hamdi Yazır'ın, Hak Dini Kur'an Dili, isimli eserinden şu bilgileri nakletmektedir: “ Arzın içinde bulunan kömür birikimlerinin birbiri üzerine yığılmış bitkilerden oluştuğunda şüphe edilmiyor. Bunun kanıtı, o kömür ve maden filizinde büyük büyüteçlerle keşfolunan kalıntılar ve kömür parçalarının bitişiğindeki çamur maddelerinde bulunan kökler, yapraklardır. Jeologların bu konuda görüşleri birdir. Ancak bu birikimin nasıl olduğu hakkındaki görüşleri değişiktir. Bazılarına göre: Bu birikim, ırmak sularının yada bazı yerlerde daha önce var olan denizlerin dalgalarının getirdiği büyük ölçüdeki bitkilerin gömülmesinden oluşmuştur. Bazılarına göre birikimlerin çoğu, Arzın çukurlarında olur. Su ağızları da kıyılardaki bitki kalıntılarının sürüklendiği yerlerdir. Bitkilerden kömürün oluşması, çok uzun zamana ihtiyaç gösterir. Çağımıza kadar eski ormanlarda her asırda yüzde bir buçuk oranında bir kömür tabakası oluşur. Fakat hayvanların oluşumundan önceki zamanlarda hava bir takım buharlarla dolu idi. Bundan dolayı yeryüzünde çok gür bir bitki tabakası yetişmişti. Arzın içinden de birçok karbonik asit çıkıyordu. Bundan dolayı bitkilerin içinde karbon birikiyordu.”³²²

Elmalılı'dan yaptığı alıntıdan sonra bir de kendi ifadeleri ile, kömürün, eski bitkilerin birikip zamanla toprak altında kalması ve üzerinden uzun süre geçmesiyle oluştuğunu, bunu üzerinde Jeologların ittifak ettiğini, taş kömürünün de ya başka yerden sürüklenen ya da o yerde yetişen bitkilerin yığılmasıyla zamanla çözülmesinden oluştuğunu, taş kömüründe bitki kalıntısı, dal ve yapraklara raslanmasının da bunu desteklediğini anlatan Ateş ³²³, derin düşünülünce ayetin, taş kömürüne işaret edebileceğini söylemektedir.³²⁴

Kömürün oluşumuna dair bu kadar bilgi verdikten sonra Ateş, Ne Peygamber'in kendisinin ne de ashabının, bu ayetlerden, taş kömürünün oluşumunu anlamadıklarını, onların anladığı mananın ayetin açık manası olduğu ve bunun da dünya hayatının geçiciliği olduğunu söylemektedir. Bu ayetin kömürün oluşumuna işaret ettiği yönünde

³²² Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.12, s.59.

³²³ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.12, s.60.

³²⁴ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.421.

yapılan tefsirlerin, Modern bilgiye sahip insanların Kur'an ayetlerinden anladıkları işari manalar olduğunu da sonuç olarak ifade etmektedir.³²⁵

III. FİZİK İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

Cisimlerin özelliklerini ve bu cisimlerin yapılarında bir değişiklik yaratmaksızın durumlarını veya hareketlerini değiştiren kanunları inceleyen bilim dalı fiziktir.³²⁶ Kur'an-ı Kerim'de de atomlar, eşyanın çift yaratılması, hava basıncı, sürtünme ile elektriklenme ve izafiyet teorisi gibi fizik biliminin alanı içine giren pek çok konuyla ilgili ayetler mevcuttur.

1. Atomlar

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَقْقُرُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا “Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar, O’nu tesbih ederler. O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O halimdir,çok bağışlayandır.”³²⁷ ayetinin tefsirinde Ateş, herşeyin Allah’ı tesbih ettiğini anlatırken atomlar konusundaki bilgisini kullanmıştır.

Gördüğümüz tüm cisimlerin atomlardan meydana geldiğini anlatan Ateş, her atomun çekirdeğinde, pozitif elektrik yüklü proton, yüksüz nötron ve çekirdek etrafında dönen negatif yüklü elektronlar olduğunu söyler. Çekirdek etrafındaki elektron sayısının atomdan atoma değiştiğini, proton sayısının değişik olması ile de elementlerin oluştuğunu anlatır.³²⁸

Cansız sanılan eşyada bile kısıtlı duyularımızla algılayamadığımız bir hareketin olduğunu, atomun çekirdeği etrafındaki elektronların akla durgunluk verecek bir hızla döndüğünü söyleyen Ateş, Hidrojen atomunun elektronunun, çekirdeği etrafında saniyede 2000 kilometre hızla dönmesini de örnek olarak vermektedir. Sonuç olarak ise, maddenin en küçük yapı taşı olan atomun, bu hareketi ile yaratıcısının şanının yüceliğine işaret ettiğini söylemektedir.³²⁹

³²⁵ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.12, s.60.

³²⁶ Meydan Larousse, *Fizik Maddesi*, c.4, s.703.

³²⁷ İsra, 17/44.

³²⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.219.

³²⁹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.220.

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nuru, içinde lamba bulunan bir kandile benzer. Lamba cam içerisindedir. Cam sanki inciden bir yıldız. Ne doğuya ve ne batıya mensup olmayan mubarek bir zeytin ağacının(ın yağını)dan yakılır. Öyleki neredeyse ateş değmese de yağı ışık verir. Işığı parıl parıldır. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlara misaller verir.”³³⁰ ayetidir. Ateş, nur kavramı üzerine uzun uzun açıklamalarda bulunduktan sonra konuyu biraz daha açmak istediğini söyleyerek şunları anlatır: “ Bilindiği gibi bu âlem atomların çeşitli oranlarda birleşiminden meydana gelmiştir. Mesela bir su molekülü H₂O iki Hidrojen, bir Oksijen atomunun birleşiminden ibarettir. Bir damla su alalım: Bu damlanın çapı 3 milimetre olsun. Bunu birkaç kere büyütelim, çapı onbeş santimetre oluncaya kadar büyütüldüğünde mikroskop altında, bu damlada titreşimler çoğalmaya, gök kuşağına benzer renkler belirmeye başlar. Bu damlayı çapı yüz mil oluncayadek büyütürsek küçük su damlacıklarının her biri ceviz kadar görünür. Bu damlayı ,kendisini meydana getiren atomlarına ayırırsak, iki Hidrojen, bir Oksijen atomu elde edilir. Artık su özelliğini kaybeder. Kendisinde yabancı bir eleman taşımayan üç cevher hasil olur. Ortada bulunan Oksijen atomu, çevresinde altı elektron dolaşan bir kandile benzer. Hidrojen atomunun çevresinde de iki ışık dairesi bulunur. Aslında bu ışık daireleri, atomların çevresinde, saniyede altı trilyon elektronun meydana getirdiği vehmi dairelerdir. Her atomun merkezinde pozitif elektrik yüklü çekirdek ve nötron ve çevrede de negatif yüklü elektronlar vardır. Bu, yalnız su atomuna mahsus birşey değildir. Bütün maddeler böyle atomlardan meydana gelmiştir. Atom da elektrikten ibarettir. Demek ki bütün kainatı meydana getiren, nurdur.

İngiliz Filozofu Prout, bütün atomların Hidrojen atomunun birleşiminden meydana geldiğini ve kainatın tek bir cevherden yani Hidrojenden kurulmuş olduğunu açıkladı. 1911’de Langevin, 16 Hidrojenin bir oksijen atomunu meydana getirdiğini ve bu arada %8’lik bir kayıp verdiğini ispat etti. Böylece çok diye nitelenen şeylerin, aslında tek bir kökten geldiği ve atomunda birbiri üstüne konmuş ışık kümesi olduğu anlaşıldı.

³³⁰ Nur, 24/35.

Albert Einstein'e göre madde enerjinin yoğunlaşmasından oluşmuştur. Maddenin, kütesini bırakıp yüksek bir hızla seyretmesi halinde radyasyon ışınları veya enerji meydana gelir. Madde dünyası, aslında enerjinin, ışınların çeşitli oranlarda yoğunlaşmasından hasıl olmuştur.”³³¹

Görüldüğü gibi Ateş, ayetleri yorumlarken bilimin verilerini son derece rahat bir biçimde kullanmaktadır.

2. Eşyanın Çift Oluşu

Her şeyin çift yaratıldığı gerçeğini, dünyaya fiziki olarak ilk ispatlayan İngiliz Bilim Adamı Paul Dirac olmuştur. Bu buluş O'na 1933'te Nobel ödülünü de kazandırmıştır. Dirac, “Parite” adı verilen bu buluşla, maddenin bir de anti-madde adı verilen bir çiftinin de olduğu ispatlanmıştır.”³³²

Kur'an'da bu gerçeğe işaret eden ayetler ise Ateş'e göre şunlardır: وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَاراً وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ “ O'dur ki arzı uzattı, orada sabit dağlar ve ırmaklar var etti. Orada her meyveyi (erkekli-dişili) iki çift yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örter. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ayetler vardır.”³³³, سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ “ Ne yücedir O ki toprağın bitirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden olan bütün çiftleri yaratmıştır.”³³⁴, وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفَلَاحِ “ O bütün çiftleri yarattı ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etti.”³³⁵, وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجاً “ Ve sizi çift çift yarattık.”³³⁶

Ateş öncelikle, insanların, hayvanların, bitkilerin ve bütün yaratıkların çift olduğu gerçeğinin Kur'an tarafından haber verilen fakat modern ilmin henüz yeni ulaştığı bir gerçek olduğunu vurgulamakta,³³⁷ herşeyin çift yaratıldığını söyleyen ifadelerin de Kur'an'ın ilmi mucizelerinden olduğunu söylemektedir.³³⁸

³³¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.195.

³³² Said Alpoş; *Kur'an En Büyük Mucize*, Gelenek Yayınları, İstanbul ts. s.64.

³³³ Ra'd, 13/3.

³³⁴ Yasin, 36/36.

³³⁵ Zuhuruf, 43/ 12.

³³⁶ Nebe, 78/8

³³⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.288.

³³⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.8, s.241.

Dünyada her şeyin alternatifli, zıtlı, erkekli ve dişili olduğunu, bütün maddelerin temeli olan atomlarda bile, pozitif yüklü çekirdek ve onun çevresinde dönen negatif yüklü elektronun bulunmasının, bu çiftliliğe örnek olduğunu anlatan Ateş³³⁹, Elmalılı Hamdi Yazır'dan da şunları nakleder: “Alemdaki her şeyin bir benzeri veya zıddı bulunur: Ruh ve cisim; madde ve kuvvet; cevher ve araz; enfüs ve âfâk; yer ev gök; karanlık ve aydınlık; dünya ve ahiret. Elektrik bile pozitif ve negatif diye ikiye ayrılır.”³⁴⁰

Ateş, Tantavi'den de nakilde bulunmuştur: “Her ağaç, her bitki, ancak erkek ve dişi tohumların birleşmesiyle ürün verir. Ağaçların çoğunda erkek ve dişi organlar vardır. Bazı türlerde erkek ve dişi organlar ayrı ağaçlardadır. Ağaçların çoğunda erkek ve dişi aynı çiçekte olur. Bazılarında ise ayrı çiçeklerde olur.”³⁴¹

Görüldüğü gibi Ateş, eşyanın çift oluşu gerçeğini hem kendi verileriyle hem de bilimsel verileri tefsirde kullandıkları bilinen Elmalılı ve Tantavi' den yaptığı nakillerle açıklamıştır.

3. Hava Basıncı

Tefsirinde hava basıncına da değinen Ateş, *فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّما يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ* “Allah, kimi doğru yola iletmek isterse onun göğsünü İslama açar; kimi de saptırmak isterse onun göğsünü (o kimse) göğse çıkıyormuş gibi dar ve tıkanık yapar. Allah inanmayanların üstüne işte böyle pislik çöktür.”³⁴² ayetiyle Kur'an'ın, hava basıncını ölçen aletlerin bulunmadığı bir zamanda, göğse doğru yükselen insanın göğsünün daralıp tıkanacağını anlatmakla bir fizik yasasına işaret ettiğini söyler.³⁴³

Ateş, hava basıncı ile ilgili olarak da şunları anlatır: “Bilindiği üzere yükseğe çıktıkça hava basıncı düşer, nefes almak güçleşir. Nefes almak güçleştikçe göğüs daralır, tıkanır, sıkışmaya başlayan insan boğulacak gibi olur. Deniz düzeyinden her yüz metre yükseldikçe basınç bir derece azalır. 15-16 bin metre yükseklikte basınç o kadar düşer

³³⁹ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.8, s.141.

³⁴⁰ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.7, s.346.

³⁴¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.4, s.452.

³⁴² En'am, 6/125.

³⁴³ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.7, s.526.

ki damarlardaki kan, dışarı fışkırır ve 22 bin metre yükseklikte özel cihazlar olmadığı takdirde insan nefes alamaz, nefesi tıkanır ve ölür.”³⁴⁴

Ateş, hava basıncı ile ilgili bu bilgileri aktardıktan sonra konuyu şu cümle ile bitirir: “İlmin tespit ettiği bu gerçek, Kur’an’ın söylediğinin aynı değildir?”³⁴⁵

4. Sürtünme İle Elektriklenme

Ateş tefsirinde bu olaya da değinmiştir. Ateş’in sürtünme ile elektriklenmeden bahsettiği ilk ayet ayet, *هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ* “O’dur ki size korku ve umud içinde şimşegi gösterir. (Yağmurla yüklü) Ağır, ağır bulutlar yapar.”³⁴⁶ ayetidir. Ateş, bu ayetteki Berk’i şöyle tarif eder: “Şimşek dediğimiz, bulutların birbirine sürtüşmesinden doğan elektrik şeraresidir.”³⁴⁷

Razi’de Ateş gibi şimşegi “bulutların çarpışması esnasında buluttan parlayan şey” olarak tanımlamıştır.³⁴⁸ Modern bilim ise şimşegin bulutların birbirine çarpmasıyla değil de zıt elektrik yüklü bulutlar arasında meydana gelen elektrik boşalması olduğunu söyler. Razi’nin yaşadığı devrin bilimsel seviyesi düşünüldüğünde Razi’nin yaptığı yorumun aslında eksik değil bugünkü yoruma paralel hatta onun temelini oluşturacak bir durumda olduğu görülür.

Ateş’in üzerinde durduğu diğer ayetler ise; *أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ أَفْرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ* “(İki dalı birbirine sürterek) Çıkardığınız ateşi gördünüz mü? Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratanlar bizmiyiz?”³⁴⁹, *الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِّنْهُ*, “O size yeşil ağaçtan ateş yaptı da siz ondan yakıyorsunuz.”³⁵⁰ ayetleridir. Ateş bu ayetlerdeki ağaçtan ateş çıkarılması olayını şöyle açıklar: “Dalların birbirine sürtülmesinden kıvılcım çıkması, gerçekte bir elektrik olayıdır. Sürtünmeden elektrik akımı olur, bundan elektrik doğar. Görünüşte yeşillik ateşe zıddır. Gerçekte

³⁴⁴ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.232; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.9, s.233-234.

³⁴⁵ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.232.

³⁴⁶ Ra’d, 13/12.

³⁴⁷ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.4, s.101.

³⁴⁸ Razi; *Mefatihü’l Gayb*, c.2, s.80.

³⁴⁹ Vakıa, 56/71-72.

³⁵⁰ Yasin, 41/80.

sürtünmeden elektron akımı dolayısıyla elektriğin meydana gelmesi, Allah'ın bir yasası olup gayet doğaldır.”³⁵¹

5. İzafiyet Teorisi

İzafiyet Teorisinin Kur'an'da var olup olmadığını söylemeden önce Ateş, İzafiyet Teorisi ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Einstein’e göre gördüğümüz kainat, aslında üç boyutlu değil, dört boyutludur. Üç boyutlu, dış alemin mekanı sandığımız uzay düşüncesi, gerçekte vehimden başka bir şey değildir. Keza olayların, zaman silsilesine göre birbirini izlediğini sanmamız da vehimdir. Bize göre Napolyon’un Savaşları, 1914’de başlayan Birinci Cihan Savaşından öncedir. Ama başka dünyaların sakinlerine göre Napolyon savaşları, daha sonradır. Yani zaman, tamamen izafi(göreceli)dir.

On dokuzuncu asır bilginlerince yaratılmayı ve yok olmayı kabul etmeyen madde, izafiyet teorisi temsilcilerine göre ezeliliğini ve maddiliğini kaybetmiştir. Genel izafiyet teoristlerine göre derinlik, genişlik, yükseklik ve zamandan oluşan dört boyutlu evren, bütün varlığı kapsamaz. Zamandan, mekandan ve maddeden ayrı boyutlar da vardır. Bu araştırmacıların başında Alman bilgini Kalotza gelir. Bu zat, 1920’de beşinci boyutun mevcudiyetini söylemiştir. İngiliz bilgini James Geans de kitabında, bilinen şu maddi kainatın ötesinde hakikatler bulunduğunu ileri sürmüştür.

İzafiyet teorisine göre, her şey izafi(göreceli)dir. Yalnız ışık sür’ati izafi değil, sabittir, değişmez. Bu görüşte olanlar ışık yolunun doğru olduğunu (ışığın doğru boyunca yayıldığını) söyleyen klâsik fizikçileri eleştirmişlerdir. Bunlara göre ışık yolu da fezânın bükülüşüne uyarak bükülür, fezâyı deler, çıktığı noktaya varır, ama milyonlarca yıl sonra.

Einstein’a göre kâinatta her şey, kâinâta tâbi olarak küreseldir. Şu boş fezâda üst, alt diye bir şey yoktur. Biz dünyâ sakinlerinin alt dediği şey, çekim yönüdür. Bize güney kutbu üstünde uçar gibi görünen uçak, gerçekte kutbun üstünde-altında uçmaktadır.³⁵²”

³⁵¹ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.13, s.41; c.30, s.369; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, c.7, s.366.

³⁵² Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.205.

Verdiği bu bilgilerden sonra Ateş, zamanın izafiliği hakkında, İbn-i Arabi, Sadreddin Konevi, Mevlana, Mesnevi şarihi Sarı Abdullah Efendi ve Muhammed İkbal'in görüşlerini sıra ile aktarmış³⁵³, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için bir temsil ile konuyu izahata girişerek şunları anlatmıştır: “Fizik bilimine göre bir şeyi kırmızı veya yeşil algılamamıza sebep, saniyede dört yüz milyon frekanslı olan hareket dalgasının sür’atidir. Bu muazzam hareketi gözle görüp saymak mümkün olsa, saniyede 2000 frekans saymak şartıyla ancak 6000 yılda sayabiliriz. Ama pratikte tahminin üstünde olan bu yüksek hareket frekansını biz, zihnin bir tek hareketiyle kavrayabiliyoruz. İşte zihinsel hareket böyle sürekli olarak ân’a çevrilmektedir. Demek ki, saf zaman, ayrı ayrı olaylar zinciri değildir.”³⁵⁴

Ateş, izafiyet teorisi ve zamanın izafiliği hakkında yaptığı bu ön bilgilendirmeden sonra, Kur’an’da zamanın izafiliği ile açık olarak ilgili gördüğü şu üç ayeti sıralamaktadır: “وَيَسْأَلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ” “Senden azâbı çabuk istiyorlar. Allah sözünden caymaz. Rabbinin yanında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir.”³⁵⁵ , “يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ” , “(Allah) Emri gökten yere tedbir eder (buyruğunu indirir). Sonra emir, sizin hesabınızca bin yıl süren bir gün içinde O’na çıkar.”³⁵⁶ , “تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ” , “Melekler ve ruh, ellibin yıl süren bir gün içinde O’na çıkar. Onlar, onu uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görüyoruz.”³⁵⁷

Bu ayetlerin anlaşılması için de ilahi sene, ilahi gün, ilahi saat ve ilahi dakikanın açıklanması gerektiğini düşünen Ateş, bu kavramları şöyle anlatır: “Bilindiği üzere, yeryüzü sakinlerine göre gün, arzın, kendi eksenini etrafında tam bir devir yapmasından meydana gelir. Bu dönüş 23 saat, 56 dakika ve 4 saniye sürer. Yani bizim dünya günümüz (86.164) saniyedir. Sene ise bugünkü bilgimize göre dünyanın, güneş etrafında tam bir dönüş yapmasıdır ki, bu da şimdiki dakik aletlere göre 365 gün, 5 saat, 48 dakika ve 46 saniye sürmektedir. Bu zaman, (31.556.926) otuzbir milyon beşyüzellialtı bin dokuzyüz yirmi altı saniye eder. Bu süre, Hac ve Secde Surelerinde

³⁵³ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.206.

³⁵⁴ Süleyman Ateş; *Kur’ân Ansiklopedisi*, c.9, s.207-208.

³⁵⁵ Hac, 22/47.

³⁵⁶ Secde, 32/5.

³⁵⁷ Meâric, 70/4.

beyan edilen ilahi güne tekabül etmektedir. Bu gün bizim hesabımızca bin senedir. Demek ki, bir ilahi saniye de 366.242,5 dünya saniyesine tekabül ediyor.

Peki ama bizlere göre saniye ne demektir? Modern bilime göre saniye, belirli bir hareket birimidir. Bir cismin bir yerden bir yere intikalinin mecazi bir ifadesidir. Yani saniye, dünyanın güneş etrafında seyrettiği yörüngenin (31.556.926)'da bir parçasıdır. Bu parça en ince rasat aletlerine göre 29,8 kilometre uzunluğundadır. Yani dünya, yörüngesi üzerinde saniyede 29,8 km süratle hareket etmektedir. Diğer bir söylemle, dünya saniyesi, dünyanın güneş etrafındaki yörüngesinde, 29,8 km. lik hareketidir. Demek ki saniye, hareketin bir ifadesidir. Dünya saniyesinin hareketle ifadesi budur. Şimdi de ilahi saniyeye ve ona karşılık olan hareket miktarına bakalım:

Demiştik ki: İlahi saniye, 366.242,5 dünya saniyesi karşılığıdır. Dünya saniyesi de 29,8 km. lik harekettir. Yani İlahi saniye en azından 11 milyon km. civarında bir hareketi ifade eder. Yalnız İlahi saniyeler arasında da farklar vardır. Çünkü Secde Suresinde bir İlahi günün bin sene olduğu söyleniyor ki, biz bu günü dünya senesi ve saniyesiyle mukayese ettik. Meâric Suresinde ise bizim hesabımızca elli bin yıl çeken başka bir İlahi günün mevcudiyetinden haber veriliyor. Buna göre bir ilahi saniye (545.701.444,2) km. eder. Bu da bir İlahi saniyenin (1819) ışık saniyesine denk olduğunu gösterir. Bu demektir ki, İlahi âlemin sür'ati, saniyede 300.000 km. olan ışık süratinden 1819 defa fazladır. Bu, beşer duygularının algılama sınırının çok üstündedir.

Şimdi bizim bildiğimiz ışık, yer küresi etrafında bir saniyede 7,5 (yedi buçuk) kere dönüyorsa, İlahi nur bu küre etrafında 13.642,5 kere döner. Bu hakikatin ışığı altında Kur'an'daki birçok manaların mahiyetini anlamak mümkün olur. Çünkü bunlar izafiyet kavramlarına göre gelmiştir. Böyle ayetleri kendi ölçülerimizle değil, izafi bir mana içinde düşünmemiz icabeder.”³⁵⁸

Görüldüğü gibi Ateş, tefsirinde hem izafiyet teorisini anlatmış, hem bu teoriden ve modern astronomi biliminin verilerinden yararlanarak, ayetteki kavramları açıklamıştır.

³⁵⁸ Süleyman Ateş; *Kur'ân Ansiklopedisi*, c.9, s.208-209.

IV. BİYOLOJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

Biyoloji, canlılar alemi alanında incelemeler yapan bir bilim dalıdır. Eski yunanca “bios” hayat, “logos” ilim anlamına gelen kelimelerin birleşmesi sonucu oluşmuş, “hayat ilmi” anlamına gelmektedir.³⁵⁹ Kur’an’da biyoloji ilmi ile ilgili evrim, aşılama, bal arısı vb. pek çok konuda ayetler mevcuttur.

1. Evrim

Ateş, evrimi kavram olarak, derece derece meydana gelen gelişme ve değişme; terim olarak ise bütün bitki ve hayvan türlerinin birbirinden türemesi olarak tanımlamaktadır.³⁶⁰

“O (Allah) ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı”³⁶¹, “De ki: Siz mi arzı iki günde yaratıncı inkar ediyorsunuz. O, alemlerin rabbidir.”³⁶² ayetlerinde geçen, gün kelimesinden biyolojik devirler kastedildiğini söyleyen Ateş’e göre, bütün kainatın yaratılışı altı devir almış, arzın evrimi ise iki devirde olmuştur. “Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi”³⁶³ ayetinden hareketle ilk dönemde kainatın duman halinde olduğunu, bu devirden sonra arzda hayatın yaşamasına elverişli durumun oluştuğunu söyleyen Ateş, “O ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı, arşı su üzerinde idi.”³⁶⁴, “İnkâr edenler görmediler mi ki, gökler ve yer birbirine yapıştı, onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık.”³⁶⁵ ayetlerini delil göstererek canlı yaşamının ilk olarak denizde başlayıp sonra karaya geçtiğini iddia etmiş, kainatın evrimleşip, canlıların yaratılmasına müsait zemin oluşmasıyla da arzda hayatın başladığını savunmuştur.³⁶⁶

Allah kainatın tamamını mükemmel bir tekamül kanununa göre yaratmıştır. Ateş bu düşünceden hareketle Allah’ın insanı çok derin bilgi, ince hesap ve planların sonucunda süzüle süzüle, tabiat güçlerine hükmeden mükemmel bir varlık olarak yarattığına dikkat çekmiştir. Evrim teorisini, müslümanların işlemiş ve geliştirmiş olduklarını ilk defa

³⁵⁹ Mihri Mimioğlu; *Biyoloji*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul 1998, s.2.

³⁶⁰ Süleyman Ateş; “*Kur’an-ı Kerim’e Göre Evrim Teorisi*”, *A.Ü.İ.F. Dergisi*, Sayı 20, Ankara 1975, s.127.

³⁶¹ Hud, 11/7.

³⁶² Fussilet, 41/9.

³⁶³ Fussilet, 41/11.

³⁶⁴ Hud, 11/7.

³⁶⁵ Enbiya, 21/30.

³⁶⁶ Süleyman Ateş; “*Kur’an-ı Kerim’e Göre Evrim Teorisi*”, s.128-129.

Cahız'ın (ö.255/868) kuşlardaki evrimi, daha sonra da İbn Mikseveyh'in (ö.421/1030) genel evrimi dile getirdiğini, yaygın kanının aksine evrim teorisinin babası kabul edilen Darwin (ö. 1809/1772)'den önce Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1703/ 1772)'nın Marifetname'sinde evrimi ele aldığını anlatmış, bu isimlerden uzun alıntılarda bulunmuş, böylece kendisinden önce de bu anlayışı savunanlar olduğunu vurgulamıştır.³⁶⁷

Ateş'e göre evrim tabiat şartlarının etkisi yanında bir türün bireyleri arasında görülen miras değişimlerinden ileri gelmektedir.³⁶⁸ Ateş'in evrim düşüncesi Darwin'in düşüncesinden farklıdır. Darwin'in iddia ettiği gibi evrimin genelleştirilmesine ve başkalaşım anlamında türler arasında bir evrimin mevcudiyetine Ateş karşı çıkmaktadır. O'na göre; Tabiatта türler sabittir değişmemiştir. Hiçbir tavuğun yumurtasından kuş olmamış, aslanın yavrusu da köpek doğmamıştır. Her canlı Allah'ın koyduğu bir kanun ile kendi cinsini korumaktadır. Darwin ve yandaşlarının iddia ettiği gibi eğer maymun evrimleşip insan olsaydı, sürekli olarak maymunların evrimleşip insan olması gerekirdi. İnsanlık tarihi boyunca hiçbir maymunun evrimleşip insan olduğu görülmemiştir. İnsanın maymundan türediği tecrübelerle sabit olmadığı gibi ilmen de sabit değildir. Vahiy bize insanın maymunluğa inişi hakkında bilgi veriyorsa da aksini haber vermemektedir.³⁶⁹

Ateş, insan evrimi ve yaratılış konusunda Klasik İslami anlayıştan da farklı düşünmektedir. Klasik anlayışa göre ilk insan olarak kabul edilen Adem topraktan, Adem'in zürriyeti ise sudan yaratılmıştır.³⁷⁰ Ateş'in bu konudaki düşüncesi ise farklıdır. Kendine ait bir evrim düşüncesi olan Ateş, Kur'an ayetlerini de bu düşüncesine göre yorumlamıştır. Şimdi Ateş'in yaratılış ve insan evrimi ile ilgili gördüğü ayetleri ve bu ayetleri kendi evrim anlayışına göre nasıl yorumladığına bakalım.

³⁶⁷ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.9, s523-524.

³⁶⁸ Süleyman Ateş; "Kur'an-ı Kerim'e Göre Evrim Teorisi", s.129.

³⁶⁹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.1, s.149.

³⁷⁰ M. Sait Şimşek; *Yaratılış Olayı*, Beyan Yayınları, İstanbul 1998, s.29-30.

Ateş, insanın yaratılışının çamurdan başladığına,³⁷¹ çamurun çeşitli aşamaları olan salsal,³⁷² fahhar,³⁷³ hame-i mesnun,³⁷⁴ hâmiye,³⁷⁵ tin-i lâzib'e,³⁷⁶ insanın çeşitli aşamalardan geçerek,³⁷⁷ bitki olarak,³⁷⁸ nutfe'den,³⁷⁹ nutfe-i emşâc'dan³⁸⁰ yaratıldığına, insanın önce yaratılıp sonra biçime konulduğuna³⁸¹ ve insanın acıkma, susama duyularının olmadığı bir aşamasına³⁸² işaret eden ayetleri kah Arapça metin ve anlamları ile kah sadece ayet numaraları ile sıralamış, bunların insanın yaratılışının çeşitli aşamalarını anlatan ifadeler olduğunu, bu ifadelerden insanın, birden bire olmuş basit bir varlık değil, milyonlarca yılda özene bezene, ıstıfa ile yaratılmış bedensel varlıkların en şerefli olduğu sonucuna varmıştır.³⁸³

“Allah sizi topraktan, sonra nutfeden yarattı.”,³⁸⁴ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا “O’dur ki sizi çamurdan yarattı.”,³⁸⁵ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا “O’dur ki sizi topraktan, sonra nutfe(sperm)den, sonra alaka(embriyo)dan yarattı.”,³⁸⁶ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ “O’nun ayetlerinden biri de sizi topraktan yaratmasıdır. Sonra siz yeryüzüne yayılan insanlar oluverirsiniz.”³⁸⁷ Ayetlerindeki topraktan yaratılma ifadesinin, insanın köken itibariyle toprak olduğu şeklinde anlaşıldığını söyleyen Ateş, Adem’in yaratılışının da köken itibariyle topraktan olarak düşünülmesi gerektiğini söylemektedir.

“Doğrusu biz insanı imtihan etmek için karışık bir nutfeden yarattık da onu işitici, görücü kıldık.”³⁸⁸ ayetinde de zaten Adem de dahil bütün insanların nutfeden yaratıldığının vurgulandığını söyleyen Ateş, Razi’den şu sözleri nakletmektedir: “Nutfeden yaratılmış olan bütün insanlar, gerçekte yine

³⁷¹ Müminun, 23/12; Secde, 32/7.

³⁷² Hicr, 28/26,28,33; Rahman, 55/14.

³⁷³ Rahman, 55/14.

³⁷⁴ Hicr, 28/26,28,33.

³⁷⁵ Kehf, 18/86.

³⁷⁶ Saffat, 37/11.

³⁷⁷ Nuh, 71/13.

³⁷⁸ Nuh, 71/17.

³⁷⁹ Kıyame, 75/ 37.

³⁸⁰ İnsan, 76/2.

³⁸¹ A’raf, 7/11

³⁸² Tâhâ, 20/118-119.

³⁸³ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.519.

³⁸⁴ Fatır, 35/11.

³⁸⁵ En’am, 6/2.

³⁸⁶ Mümin, 40/67.

³⁸⁷ Rum, 30/20.

³⁸⁸ İnsan, 76/2.

topraktan yaratılmaktadır. Çünkü sperm ve yumurta, yenilen besinlerden oluşur. Besinler ya hayvansaldır veya bitkisel. Hayvansal ve bitkisel besinlerinde anası topraktır. Öyle ise insanların da diğer yaratıklarında yaratılışları yine toprağa bağlı olarak sürmektedir.”³⁸⁹

“Allah’a göre İsa’nın durumu, Adem’in durumu gibidir: O’nu topraktan yarattı, sonra ona “Ol!” dedi, artık olur.”³⁹⁰ Ayetinde Ateş’e göre Allah’ın insanı yaratmak için “كن ol” dedikten sonra, “فَكُنْ oldu” yerine süreklilik bildiren “فَيَكُونُ oluyor, olmaya devam ediyor” demesi çok anlamlı olup, toprağın uzun süre içinde insan haline geldiğini göstermektedir.

“وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ” “Biz sizi yarattık sonra biçimlendirdik, sonra meleklerle: ‘Adem’e secde edin!’ dedik.”³⁹¹ Ayetindeki “ثُمَّ” edatının, yaratılış evrelerinin peşpeşe olmayıp aralıklı bir zaman diliminde olduğuna işaret ettiği söyleyen Ateş, Hz. Adem’in birden bire çamurdan yaratılıp heykeline ruh üflendiği anlayışının yanlış olduğunu, Allah’ın bir anda yaratmaya gücünün mutlaka yettiğini fakat ince plan ve yasalarla bu işi yavaş yavaş yapmanın daha daha zor olduğunu anlatmaktadır.³⁹²

ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ نَسْلِهِ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ. الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ “O’dur ki yarattığı her şeyi güzel yaptı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı. Sonra onun neslini bir özden, hakir bir suyun özünden yaptı. Sonra ona biçim verdi, ona kendi ruhundan üfledi. Ve sizin için kulaklar, gözlert ve gönüller yarattı. Ne kadar az şükrediyorsunuz!”³⁹³ ayeti de Ateş’e göre yaratılışın üç aşamasını göstermektedir. Bu aşamalar: 1-Organik aşaması, 2-Tohum olup rahme aşılama aşaması, 3-Rahimde düzenlenip insan biçimine konma aşaması.³⁹⁴

Ateş’in evrim anlayışına bir başka delili de yukarıdaki ayette geçen جَعَلَ ve بَدَأ fiilleridir. İnsanın çamurdan yaratılışı anlatılırken بَدَأ fiilinin, spermden yaratılma aşamasının anlatılmasında ise جَعَلَ fiilinin kullanıldığına dikkat çeken Ateş, جَعَلَ fiiline “bir halden

³⁸⁹ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.520.

³⁹⁰ Al-i İmran, 3/59.

³⁹¹ A’raf, 7/11.

³⁹² Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.521-522.

³⁹³ Secde, 32/7-8-9.

³⁹⁴ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.526.

diğer bir hale geçme anlamı” vermekte, bununla insanın yavaş yavaş bu aşamaya geldiğine delil olduğunu söylemektedir.³⁹⁵

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخَيْرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ “Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Seçim, onlara ait değildir. Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücedir.”³⁹⁶ ayetinin tefsirinde ise Ateş, buraya kadar verdiğimiz örneklerden farklı olarak, ayetten kendi evrim görüşünü çıkarmamış, bu ayetin modernist müfessirlere göre evrim kanununa işaret ettiğini söylemiştir. Ateş genellikle ayetin asıl amacının farklı bir anlamı kastetmek olduğunu düşündüğü fakat işaret edilen anlamda içerme ihtimalinin bulunduğu yerlerde açıklamayı bizzat sahiplenmeyerek “modernist müfessirlere göre” ifadesini kullanmaktadır.³⁹⁷ Fakat ayetin ihtimal dahilinde de olsa işaret ettiği bu manayı açıklamaktan da kendini alamamaktadır. Bu ayettede şunları anlatmaktadır: “Sürekli evrimleşen canlı türler arasında güçlüler seçilir, evrime uymayan güçsüzler ayıklanır. Mesala rahme atılan milyonlarca hayvancıktan sadece bir tanesi öteki hayvanları geçerek yumurtayı aşılar. Yumurtayı aşıl原因 hayvan, ötekilerin en güçlüsüdür. Yaratılmış milyonlarca tür hayvandan, zamanla güçsüzler inkıraz bulmuş, yok olmuş; çevrenin şartlarına dayanabilenler, varlıklarını sürdürmüşlerdir. Mendel Kanunları uyarınca aynı cins içinde yüksek kalite canlılarla düşük kalite canlılar birleştirilince, birkaç nesil sonra birincisinin kalitesinde yüksek bitki veya hayvan elde edilir. Mesela normal bir inek, bir monodofonla birleştirilince melez bir yavru ürer. Bu dişi yavru tekrar bir monodofonla birleştirilince daha yüksek kaliteli bir nesil elde edilir. Bu suretle devam edilirse dördüncü kuşakta, ilk yüksek monodofon kalitesinde bir yavru doğar.”³⁹⁸

Ateş’in evrim görüşüne delil kıldığı ayetler daha pek çoktur, fakat bizim buradaki amacımız Ateş’in evrim görüşünü açıklamak olmadığı ve maksadımızın anlaşılması içinde bu kadar örneğin kafi olduğunu düşünmemiz nedeniyle, örnekleri burada noktılıyor ve sonuç olarak diyoruz ki: Ateş, tefsirinde evrim konusuna geniş yer vermiş, modern bilimin verilerini çok kullanmasa da kendine özgü olarak geliştirdiği evrim anlayışı üzere ayetleri tefsir etmiştir.

³⁹⁵ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.526.

³⁹⁶ Kasas, 28/68.

³⁹⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.458.

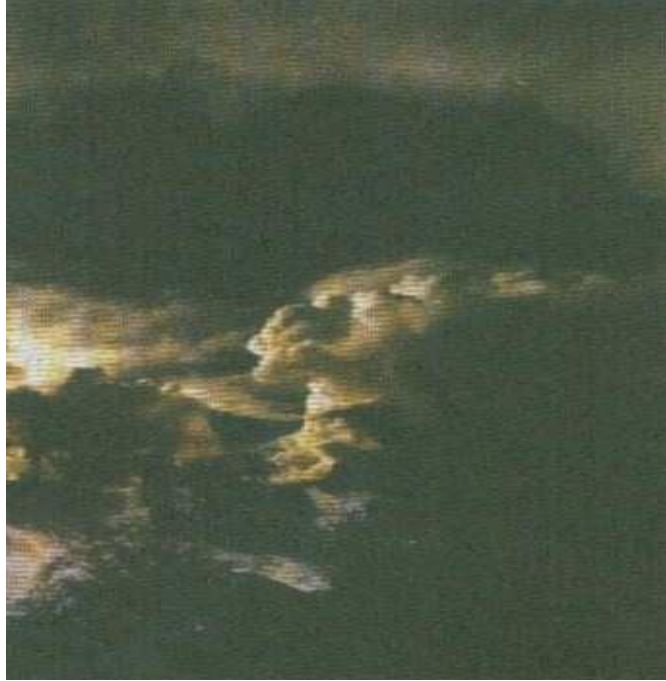
³⁹⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.458-459.

2. Aşılama

“Rüzgarları, aşılایıcı olarak gönderdik ve gökten su indirdirdik, böylece sizi suladık, onu depolayan siz değilsiniz.”³⁹⁹ ayetinin tefsirinde Ateş, rüzgarların iki tür aşılایıcı etkisi olduğunu anlatmıştır.

Birinci tür aşılamada rüzgarlar bulutları birbirine sürterek bulutlar arasında elektron akımına sebep olmakta bu akım sonucunda gök gürültüsü ve şimşek oluşmakta, sıkışan bulutların içerdiği sular süzölüp yağmur olarak yeryüzüne inmektedir. İkinci tür aşılama ise bitkiler arasındaki döllenmeye sebep olmasıdır. Canlıların döllenme ile ürediğini, bitkilerinde canlı olup erkek ve dişiliklerinin olduğunu söyleyen Ateş, rüzgarların, erkek tohumları dişi çiçekler üzerine kondurmak suretiyle aşılama yaptıklarını anlatmaktadır.⁴⁰⁰

Rüzgarın aşılایıcı rolünden bahsetmekle kalmayan Ateş, adeti olduğu üzere konuyu rüzgarın oluşumunu gösteren şu şekilde renklendirmiştir:⁴⁰¹

Şekil 6. Rüzgarın Oluşumu

³⁹⁹ Hicr, 15/22.

⁴⁰⁰ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.61; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.18, s.187; c.4, s.74.

⁴⁰¹ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.4, s.74.

Tantavi’de aynı ayeti yorumlarken, rüzgarların bitkilerdeki erkek ve dişi yumurtalarını birbirlerine ulaştırmak suretiyle aşılama görevinde bulunduklarını söylemiştir.⁴⁰²

3. Bal Arısı

Kur’an’da fil, örümcek, bal arısı, karınca vb. pek çok hayvandan söz edilmektedir.⁴⁰³

Bunlardan özellikle bal arısı bilimsel gelişmelerle birlikte ilgi odağı haline gelmiştir.

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ

“Yer yüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadı ile uçan hiçbir kuş yoktur ki (onlar da) sizin gibi birer ümmet olmasınlar.”⁴⁰⁴ ayetini tefsir ederken Ateş, bütün hayvan türlerinin, kendine özgü kuralları ve liderleri bulunan birer topluluk olduğunu söylemektedir.⁴⁰⁵

Arıların da böyle bir topluluk olduğunu ifade eden Ateş, bal arılarının dans ederek konuştuklarını, bunu ilk defa Nobel ödüllü Karl Von Frisch’in ortaya çıkardığını fakat teoride hangi arı dansının ne anlama geldiğinin bilinmediğini, Batı Almanya’da Würzburg Üniversitesinde yıllar süren araştırmalar sonunda bilim adamlarının bal arıları ile konuştuklarını söylemektedir.⁴⁰⁶

Önce arı kovanının çok hassas aletlerle incelendiğini, sonunda pek çok verinin toparlandığını uzun uzun anlatan Ateş, daha sonra Danimarka Odanse Üniversitesi Elektronik Mühendisi Bent Bach Andersan tarafından mini bir mekanik robot yapıldığını söyleyerek, robotu şöyle anlatmaktadır: “Normal bal arısından biraz iri olan robot arı tek kanatlı olup bilgisayar ile kontrol ediliyor. Robot arının tek kanadı arının göz yuvalarında bulunan menteşelere tutturulmuştur. Üstten mekaniki bir tel ile elektriki mıknatıs bağlıdır. Robot arının kanat çırpış hızı bu elektromıknatıs ile sağlanıyor. Başının üzerinden madeni bir çubuk ile bilgisayar kotrollü motora bağlanan robot arının başının hemen üzerinden başka bir boru sarkıyor. Bu borudan çiçek özü yerine kullanılacak sulu şeker damlatılıyor.”⁴⁰⁷

⁴⁰² Cevheri; *el-Cevahir*, c.8, s.39.

⁴⁰³ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.8, s.44.

⁴⁰⁴ En’am, 6/38.

⁴⁰⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.396.

⁴⁰⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.396.

⁴⁰⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.397.

Daha sonra robot arının kovana indirildiğini, dışarıdan gelen bir öncü arı gibi kanat çırparak mesaj verdiğini ve verilen bu mesajı alan bal arılarının tarif edilen çiçeğe gittiğini teferruatlı biçimde anlatan Ateş, sonuç olarak arıların kendine ait bir lisanı olduğunu bilim adamlarının da bu lisanı kısmen çözdüğü, arılardan belki de ileride askeri güç olarak bile faydalanılabileceğini söylemektedir.⁴⁰⁸

Ateş, bal arılarının mucizevi bir varlık olduklarını anlatmak için 20 Aralık 1995 tarihli Milliyet Gazetesinden şu alıntıda bulunmaktadır: “Dünyanın en güçlü bilgisayarı, saniyede 16 gigaflop yani 16 milyar basit aritmetik işlemi sonuçlandırırken, bir bal arısı aynı sürede 10 trilyonluk işlem yapma gücündedir. Bal arıları, tüm bunlar için bilgisayarından daha az enerji harcıyor. 10 mikrowattan daha az enerji tüketen bal arısının beyni, günümüzde üretilen en verimli bilgisayardan yüz milyon kat daha üstün. Böylece 10 milyondan fazla arı beyni, 100 wattlık bir ampül için gerekli elektrik enerjisi harcarken, süper bir bilgisayar, eş değer sayıda işlem için, yüz milyonlarca kat fazla enerji tüketir.”⁴⁰⁹ Yaptığı bu alıntılardan sonra Ateş, adeti olduğu üzere bal arısının resmini de tefsirine eklemektedir.

Şekil 7. Bal Arıları

⁴⁰⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.398.

⁴⁰⁹ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.3, s.388.

V. TIP İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

A. JİNEKOLOJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

1. Üreme ve Üreme Organları

Biyolojiye göre üremenin, eşeyli ve eşeysiz olmak üzere ikiye ayrıldığını, ilkel bir üreme tarzı olan eşeysiz (yani cinsiyete dayanmayan) üremede yavrunun, bir tek canlının kendi kendine bölünmesinden veya tomurcuklanmasından meydana geldiğini anlatan Ateş, bir çok su yosununun, bakterinin, kamçılı tek hücreli hayvanın bu şekilde ürediğini söylemektedir. Tomurcukla üremenin bir ileri safha olduğunu da belirten Ateş, tatlı su hidrası, polip, mercan gibi varlıkların da bu tipte ürediğini, iki canlının cinsel hücrelerinin birleşmesiyle oluşan üremeye de eşeyli üreme denildiğini anlatmaktadır.⁴¹⁰

Canlıların üremesinin, erkek ile dişi vasıtasıyla üreme ve bunlara ihtiyaç duyulmadan gerçekleşen üreme olmak üzere iki şekilde gerçekleştiğine Tantavi Cevheri’de esrinde yer vermiş, birinci üreme şeklinin izdivaç neticesinde yumurtaların döllenmesi vasıtasıyla, ikinci üreme şeklinin ise bölünme ve ayrılma vasıtasıyla gerçekleştiğini izah etmiş ve bu üreme şekillerinin de kendi içinde çeşitli tarzlarda gerçekleştiğini anlatmıştır.⁴¹¹ Hatta Cevheri, Meryem Suresi’nde Hz. İsa (a.s.)’ın doğumu ile ilgili konu sadedinde canlıların üremesinde dişi - erkek ayırımının zorunlu olmadığını, zîra Hz. İsa (a.s.)’ın mucizevi doğumunun buna delil olduğunu, bununla birlikte çoğalmada bir babanın varlığına ihtiyaç duymayan canlı türünün ebeveyne ihtiyaç duyanlardan daha fazla olduğunu dile getirmektedir.⁴¹²

Ateş, eşeysiz üreme dediği bu tür üreme üzerinde teferruata girmemiş, daha çok eşeyli üreme üzerinde durmuştur. Ateş, canlılar aleminin çoğunda üremenin, erkeğin kadınla çiftleşmesi ve kadına meni hayvancığı vermesi yoluyla olduğunu söylemektedir. Meni hayvancığının başı ve kuyruğu olan bir cisim olduğunu, tek bir hayvansal hücreden olan (One Living Animal Cell) bu cisimciğin, başının iç kısmında çekirdeğinin (Nucleus)

⁴¹⁰ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.2, s.190.

⁴¹¹ Daha geniş bilgi için Bkz. Cevheri; *el-Cevahir*, c.11, s.16.

⁴¹² Bkz. Cevheri; *el-Cevahir*, c.10, s.19.

bulunduğunu, her canlı varlık gibi, beslenip, teneffüs edip, hareket edip, dışkı çıkardığını da anlatmaktadır.⁴¹³

Ateş, meni hayvancığının içinde kromozom iplikleri denilen bir takım ipliklerin bulunduğunu, bu ipliklerin sayısının insanda 23 tane olup bu sayının değişmediğini, canlı varlığın türünü belirleyen de bu sayı olduğunu söylemektedir. İnsandaki meni hayvancığında 23 iplik bulunurken, köpekte 78, yer kurdunda 16, kurbağada 26, tavukta 30, tavşanda 44 iplikçik olduğunu anlatan Ateş, bu sayıların ilahi kudretle sabitlenmiş olduğunu, yoksa her canlı varlığın durmadan bir başka varlığa değişmek zorunda kalacağını zikretmektedir.⁴¹⁴

Üreme ile ilgili verdiği bu bilgiler dışında Ateş, فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ يُخْرُجُ مِنَ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ “İnsan neden yaratıldığına bir baksın! Sulb ile terâib arasından çıkan, atılğan bir sudan yaratıldı.”⁴¹⁵ ayetinin tefsirinde üreme organlarına da yer vermiştir.

Müfessirlerin genel kanısına göre sulb’ün omurganın kuyruk sokumuna yakın kısmı, teraib’in ise iki yandan en alttaki dörder kaburga kemiği olduğunu söyleyen Ateş, ayetin atılan suyun sulb ile teraib arasından çıktığını anlattığını, bilimin de spermilerin erkeğin husyelerinden, yumurtanın kadının yumurtalığından çıktığını söylemekte olup, Kur’an ile bilimin arasında aykırılığın bulunmadığına dikkat çekmektedir.⁴¹⁶

Daha sonra husye ve yumurtalığın, ceninin sulb ve teraibi arasında oluştuğunu, gebeliğin ilerlemesi ile yavaş yavaş aşağı inerek husyenin, haya torbasına, yumurtalığın leğen kemikleri boşluğuna kadar indiğini, yerlerine ulaşmalarına rağmen yine hala sulb ve teraib arasından gelen kan, sinir ve lenf damarlarıyla beslenmeye devam ettiklerini anlatan Ateş, ayetin atılan suyun sulb ile teraibden değil, bunların arasından çıktığını söyleyerek gerçeği çok net ifade ettiğini çünkü meninin husyede üretilmesine rağmen, sulb ve teraib arasından geçen bir yolla dışarı atıldığını anlatmaktadır.⁴¹⁷

⁴¹³ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.243.

⁴¹⁴ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.243.

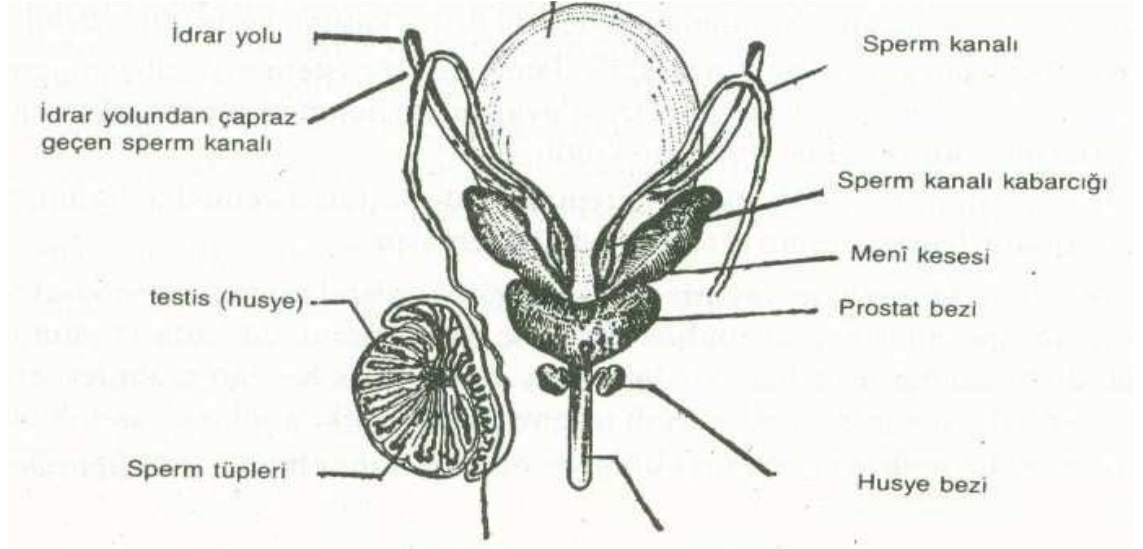
⁴¹⁵ Tarık, 86/5-7.

⁴¹⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.195.

⁴¹⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.195-196.

Bu yolun daha iyi anlaşılmasını istediği için Ateş, erkek ve dişi üreme sisteminden bahsetmek istemiş ve şunları anlatmıştır:

“Erkek üreme sistemi: Epididimidler, Vasdeferantia (yahut sperm kanalları), boşalma kanalları, prostat kesesi, Bulbo-urethral keseleridir.

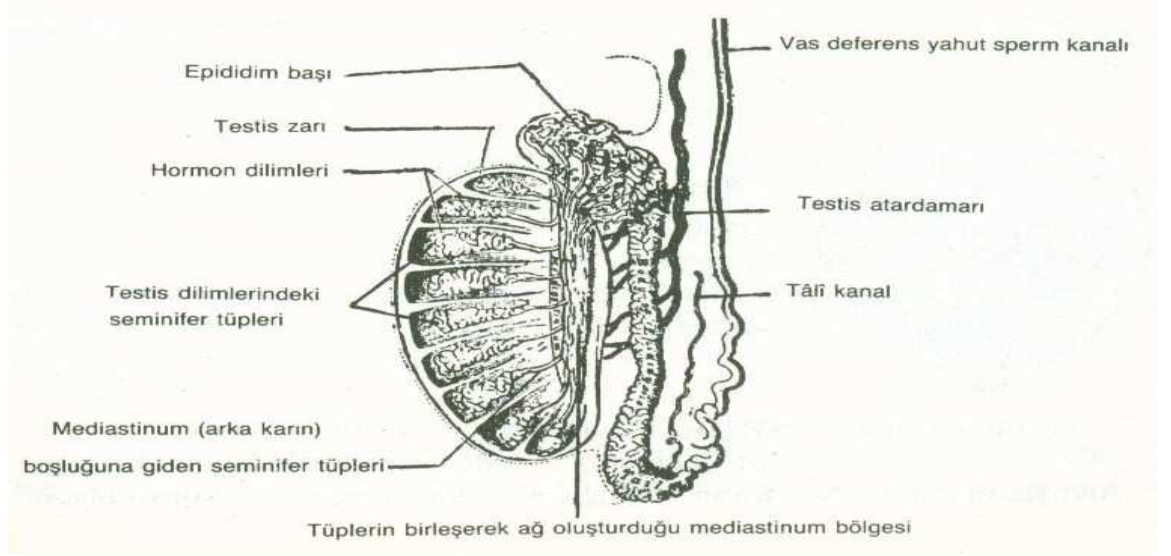

Şekil 8. Erkek Üreme Sistemi

Erkek sperm yuvaları, spermatik kordonla haya torbasına bağlıdır. Bunların içinde sayıları dörtyüz kadar sperm yumurtalığı vardır. Her sperm kesesi, bir ila üç yada daha çok tüpten oluşur ki bu tüplere Seminiferous denilir. Bu tüpler, endocrine dokularıyla birbirinden ayrılmıştır. Bu doku hücreleri, erkek hormonu Androgen çıkarırlar.

Sperm üreten keseler, seminiferous tüplerinin içindedir. Bu tüplerin hücreleri, mitotik olarak süratle bölünürler. Oluşan yeni hücreler, spermleri yaparlar. Spermler kuyruklarını titretmez. Her sperm türü, Epididim yapmak için birleşerek 20 fit (609.6 cm.) uzunluğunda epididim oluşturur. Epididimler, Vaseferantia denilen ortak sperm kanalına bağlanır. Sperm depo edilen epididimler de pek çok tüp vardır. Çiftleşme esnasında bunların sinirleri epididim cidarının dokusuyla temasa geçer ve uyarım sonucunda depolanmış spermler sperm kanalına doğru hareket eder. Kanalın bu kısmı, husye kesesinden çıkıp spermatik ipe doğru gider, eğri bir menfezle karın duvarı arasından geçip karın boşluğuna girer. Arkaya doğru yönelir ve yavaş yavaş aşağı inip bel boşluğuna girer. Arkaya doğru devam eder, idrar kanalının ortasına bağlanır.

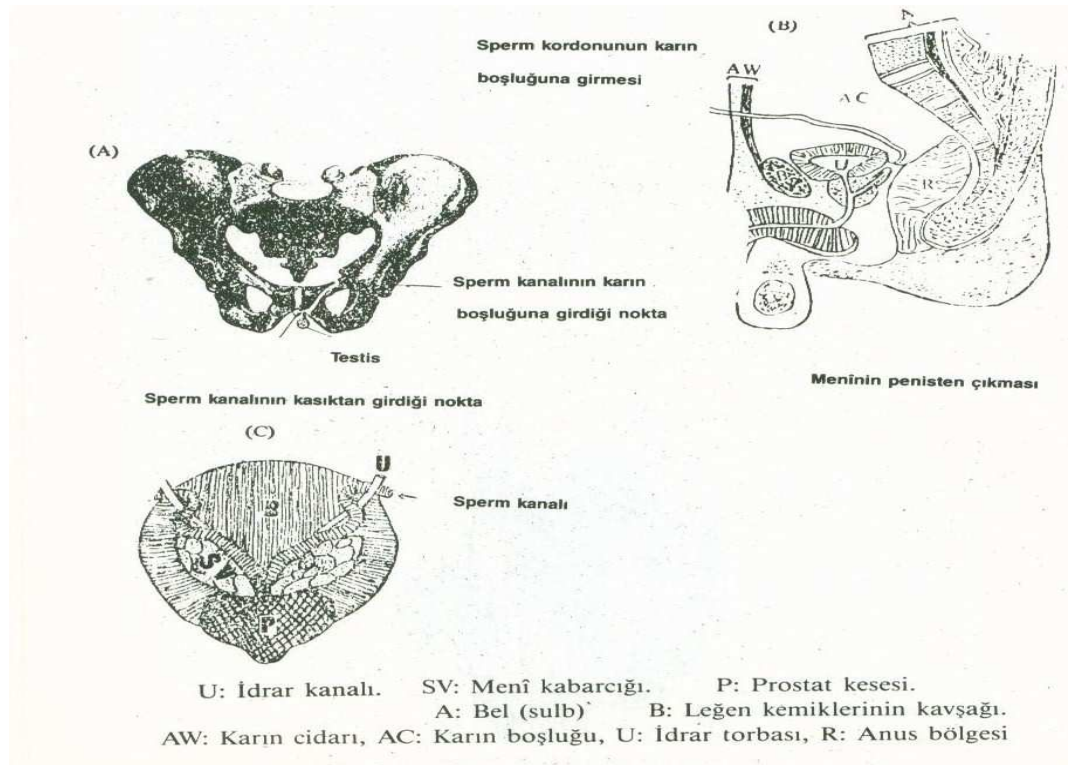
Nihayet aşağı prostat dibine iner ve meni kanalı ağzına varır, karşı taraftan gelen meni kanalları ile birleşerek idrar yolunun prostat kısmına açılır ki idrar yolu da buraya açılmaktadır. Nihayet kanal, seminal kaplarından ve prostat kesesinden sıvı alır, böylece meni sıvısı yapılmış olur. İşte o zaman spermier kuyruklarını titretmeye başlar. Meni sıvısı prostat-idrar yolundan geçerek penis vasıtasıyla dışarı çıkar.

Şekil 9. Testisler

Görüldüğü gibi, meni sıvısını çıkaran yol, bel ile kemiklerin arasında bulunan boşluktan, yani aynen Kur'an-ı Kerim'in dediği gibi sulb ile terâib arasından geçmektedir. (şekillere bakınız)

Erkeklerde birer sperm fabrikası durumunda olan husyeler, cenin aşamasında, önce karın boşluğunun arkasındaki omurga kemiğinin önünde bulunan böbreğin yanında, yani Kur'an'ın deyişiyle sulb ile terâib arasında belirir. Fakat gebeliğin ilerlemesine paralel olarak yavaş yavaş aşağı iner ve doğuma yakın zamanda vücudun dışına çıkar. Bunun sebebi de: 37 derecelik vücut içi ısının, spermierin oluşmasına elverişli olmamasıdır. Ama vücut dışında kalan husyelerin 35 derecelik ısı, sperm yapımına elverişlidir.

Şekil 10. Meninin Penisten Çıkması ve Sperm Kanalının Kasıktan Girdiği Nokta

VAS-DEFERENS (sperm kanalı)

(A) Önce: testislerden ayrılan kanal, kasık kanalı(beyaz yol)dan geçip karın boşluğuna iner.

(B) Sonra: karın boşluğuna giren sperm kanalı, prostatta, idrar yoluyla birleşir bu yolla penisten dışarıya çıkar. Meninin bölgedeki yolu, alt omurga (sulb) arkası ile leğen kemikleri (terâib) önünde bulunmaktadır.

(C) de sperm kanallarının, idrar kanalı ile birleşmesinden önceki terminal kısmı.

Kadının Üreme Sistemi:

Kadının yumurtalıkları da iki tanedir. Her biri 3 cm. uzunluğunda, 1.5 cm. genişliğinde olup, omurganın alt kısmı arka duvarına dayalı olan rahmin bir yanında yer almıştır. Yumurtalıkları, fallop tüpü denilen birer kanal çevirir. İçi küçük tüplerle dolu olan bu kanallar, bir yandan yumurtalıklara öbür yandan rahme bağlıdır.

Embriyo, genişleme elastikiyetinde olan rahim torbasının içinde gelişir. Rahmin Cervix denilen ağzı, vajinaya, vajina da dışarıya açılır. Erkek üreme sisteminin tersine, kadın üreme sistemi, idrar yolundan ayrıdır, onunla birleşmez.

Husye yuvalarında olduğu gibi, yumurta üreten tabakalar da önce mitotik üreme ile çoğalır. Erkeklerde her spermatogonia olgunlaşarak sperm olurken, kadında her oogonia yumurta olmaz. Burada yumurta olmaya elverişli pek çok oogonia varken, bunlardan sadece bir tanesi, yumurtlama devresinde yumurta olur. Oogonia hücresinde meydana gelen meyo bölünme ile, hücrenin stoplazması büyür ve yumurta akı (yolk) yapar. Bilinmeyen bir yöntemle, öteki oogonia hücrelerinin yumurta olmaları önlenir. Yumurta olmayan hücreler de yumurtalık kesesine, kadın hormonu Estrogen salgılama görevini yaptırırlar.

İnsan yumurtası, mikroskop yardımıyla, VON BAER tarafından 1827’de keşfedilmiştir. Diğer hayvan yumurtalarının yanında insan yumurtası çok küçük olmakla beraber, insan bedeninin en büyük hücresidir ve 200 micromilimetre boyundadır. Çok miktarda protoplasması ve büyük bir çekirdeği vardır. İçinde besin ve yumurta akı rezervi mevcuttur. Oysa çok etkin olan spermatomozoa’nın besin rezervi yoktur. Çok miktarda üreyen spermiler 52 micromilimetre uzunluğundadır.”⁴¹⁸

Ateş, verdiği bu bilgilere bakıldığı zaman, sanki bir tefsir kitabı yazarı değil de jinokoloji ders kitabı yazarı gibi davranmış, hem bilimsel terimleri, hem de şekilleri tefsirine koymaktan çekinmemiştir.

2. İnsanda Cinsiyetin Belirlenmesi ve Tesadüf Kanunu

İnsanların çoğu doğan çocuğun cinsiyetinin kadın tarafından belirlendiğini sanmaktadır. Ülkemizin özellikle doğu kesiminde erkek çocuk isteyen kişi, birkaç kızı olduktan sonra, sorumlu olarak karısını görmekte ve ya boşayıp yeniden bir başka kadınla evlenmekte yada eşinin üzerine bir başka kadını kuma olarak getirmektedir.

Ateş de dişi çocuk doğurduğu için kınanan, dövülen hatta boşanan kadınlardan bahsetmekte ve böyle davranan kişinin, “ İçlerinden birine bir kızı olduğu müjdelendiği zaman içi gamla dolarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden, halktan gizlenmeye çalışır. Onu utana utana tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün? Ne kötü hükmediyorlar?”,⁴¹⁹ “Toprağa gömülmüş olana sorulduğu zaman: Hangi günahtan

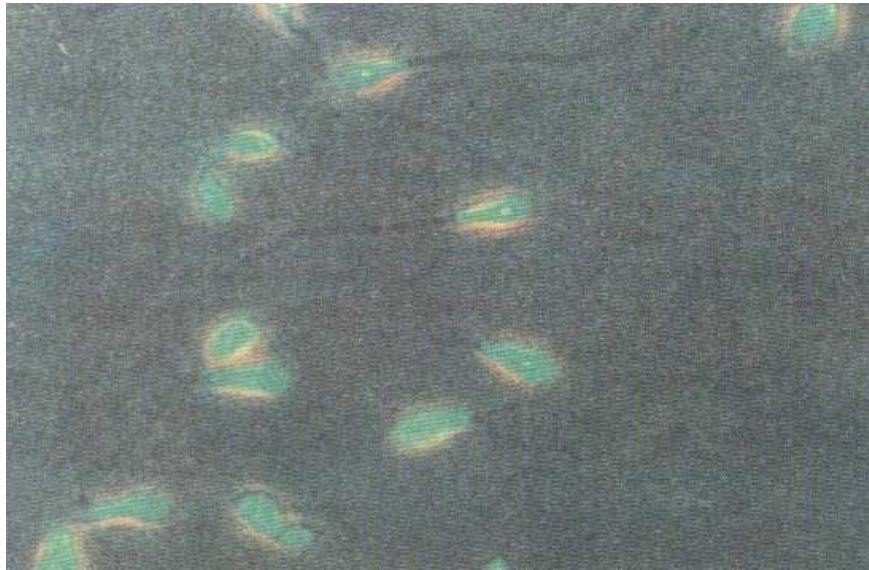
⁴¹⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.196-199.

⁴¹⁹ Nahl, 16/58-58.

ötürü öldürüldü? diye.”⁴²⁰ Ayetlerine dayanarak, cahiliye ahlakı üzerine olduğunu söylemektedir.⁴²¹

“وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ مِن تُطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ” “O’dur ki iki çifti: erkeği dişi, atılan meni nutfesinden yarattı.”⁴²² Ayetinden hareketle, ceninin erkek veya dişi olmasını belirleyen menideki nutfe olduğunu,⁴²³ modern ilmin ise buna sperm dediğini söylemektedir.⁴²⁴

İnsanda yirmiüç çift kromozom bulunduğunu insanda cinsiyetin belirlenmesinde ise son bir çift kromozomun etkili olduğunu söyleyen Ateş konu ile ilgili daha teferruatlı bilgi vermek isteyerek şunları anlatmaktadır: “Erkek hücreleri kromozomlarının son çifti birbirinden farklı: xy iken, kadın hücrelerinin son çifti birbirinin aynı xx’dir. Şimdi erkeğin husye hücreleri meyo bölünmeye başlayınca, sonuçta meydana gelen her sperm hücresinin, kromozomu ya x veya y karakterini taşır. Yani bu spermderden her biri, ya dişildir, ya da erkil. Erkil karakterli sperm, dişil karakterli spermden farklıdır.

Şekil 11. Spermder

Erkil spermin başında bir ışık noktası görölmektedir. Dişil karakterli spermdde böyle bir ışık yoktur. Ayrıca erkil sperm, dişil spermden daha hareketli, daha çevik ve daha

⁴²⁰ Tekvir, 81/8-9.

⁴²¹ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.239.

⁴²² Necm, 53/45-46.

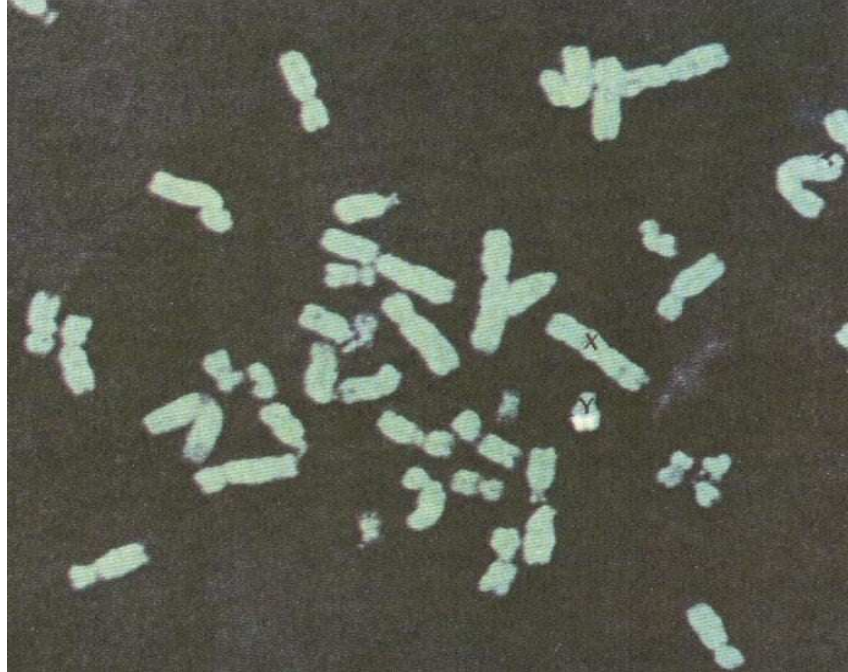
⁴²³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.184.

⁴²⁴ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.190.

güçlüdür. Erkil sperm, sinsice ve füze gibi süratle hareket eder ve alt saat içerisinde yumurtacığın bulunduğu yere varır. Eğer yumurtacık döllenmeye hazır ise Yaratıcının takdiri ile onu aşılır. Yumurtacık hazır değilse, saatlerce bekler, sonunda üzüntüden ölüp gider.

Fakat dişil karakterli sperm ağır davranır, yumurtacığın bulunduğu yere on iki saat sonra hattâ bazen yirmidört saat sonra ulaşabilir. Oraya vardığında şayet yumurtacık, erkil sperm tarafından döllenmiş ise tasadan ölür. Ama yumurtacık geç kaldığı için erken gelen erkilleri onu döllemeyip ölmüşlerse, dişil sperm, yumurtacığı dölleme şansı bulur.

Allah'ın irâdesi ile, erkil karakterli sperm, yumurtacığı döllese meydana gelen nutfе-i emşâc (sperm ile karışmış, döllenmiş yumurtacık yani zigot), 23 çift halinde 46 kromozom içerir. Her çiftin bireyleri, birbirinin aynıdır. Yalnız son çiftin her kromozomu arkadaşından farklı: biri uzun, biri kısadır: XY. Aşağıdaki fotoğraf bu durumu göstermektedir:

Şekil 12. Spermiler

Resimde görüldüğü üzere erkek hücrenin içerdiği 46 kromozom, 23 çift olarak dizilmiştir. Her çiftin iki ferdi, birbirinin aynıdır. Ancak bu çiftlerden yalnız birinin bireyleri,

birbirinden farklıdır: x ve y. Bunlardan y kromozomu kısadır, üstünde bir parıltı vardır. X kromozomu uzundur, büyüktür ama kendisinde bir parıltı yoktur. İşte bu dişil karakterdir.

Şimdi şayet Allah'ın takdiri ile dişil karakterli sperm, yumurtacığı aşılsa nutfе-i emşâc (döllenmiş yumurta) dişil olur: xx.

Kadının ayda bir çıkardığı yumurtacık, sadece dişil karakterlidir: xx. Yumurtacık tek karakterli olduğundan, o, cenînin cinsini belirleyemez. Cinsi belirleyen, yalnız meni hayvancığı (sperm)dir. Çünkü kimi erkil, kimi dişil karakter taşıyanlar, spermilerdir. Eğer yumurtacığı, erkil meni hayvancığı aşılamişsa çocuk erkek; dişi meni hayvancığı aşılamişsa çocuk dişi olur.”⁴²⁵

Ateş, bilim adamlarının, yumurtayı aşılama hususunda iki türden birine güç verip onu muhayyer bırakan şeyin tesadüf olduğunu söylediklerini, halbuki bunun Allah'ın iradesi olduğunu da vurgulamaktadır.⁴²⁶ Ateş'e göre bu iradeye işaret eden ayetler ise şunlardır: “Göklerin ve yerin hükümrânlığı Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuk, dilediğine de erkek çocuk verir. Yahut çocukları erkek ve kız olarak çift verir ve dilediğini de kısır yapar. Şüphesiz O, bilici ve her şeye kadirdir.”⁴²⁷, “O'nun bilgisi olmadan ne meyveler kabuklarından çıkar, ne bir dişi gebe kalır ve nede doğurur...”⁴²⁸, “Allah'a ne yerde ne de gökte hiçbir şey gizli kalmaz. Rahimlerde sizi dilediği gibi biçimlendiren O'dur, O'ndan başka tanrı yoktur. O, güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁴²⁹

3. Kürtaj

Ateş, kürtajın “Çocuklarınızı وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا” yoksulluk korkusu ile öldürmeyiniz. Onlara da, size de rızkı veren biziz.”⁴³⁰ ayetindeki çocuk öldürme yasağı kapsamına girdiğini ve bu nedenle haram olduğunu düşünmektedir.⁴³¹

⁴²⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.190-192.

⁴²⁶ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.9, s.244,245.

⁴²⁷ Şura, 42/49-50.

⁴²⁸ Fussilet, 41/47.

⁴²⁹ Al-i İmran, 3/5-6.

⁴³⁰ İsra, 17/31.

⁴³¹ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.4, s.512.

“Nutfe rahme yerleşince ona bir melek gelir; onu avcuna alır. ‘Ya Rabbi, yaratılacak mı yaratılmayacak mı?’ der. Eğer ‘yaratılmayacak’ denilirse can bulamaz, rahimler onu dışarı atar.” hadisinde, çocuğun doğal olarak rahimden düşmesine işaret edildiğini söyleyen Ateş, düşmenin iki türlü olduğunu ve doğal düşmede annenin bir sorumluluğu olmadığını anlatır ve doğal düşüğün sebeplerini maddeler halinde tek tek açıklar. Çocuğu müdahale sonucu düşmeye de Ateş, kürtaj demektedir.⁴³²

Eğer anne karnındaki çocuk annenin hayatını tehlikeye sokmuşsa ancak bu takdirde çocuğun alınabileceği görüşünde olan Ateş, Eclamsia and pre-eclamsia denilen, gebelik zehirlenmesi dışında annenin ölümüne yol açan bir gebelik halinin olmadığını da vurgulamaktadır.⁴³³

Cenin maruz kalacağı bazı tehlikeli durumlarda da ceninin alınabileceğini söyleyen Ateş, gebeliğin ilk aylarında annenin yakalanacağı bir Alman kızamığı hastalığının, annenin kanser tedavisi için verilen hapları almasının, annenin röntgen ışınlarına maruz kalması v.b. durumların, çocuğun ölümüne sebep olabilecek beden kusurlarına yol açacağı ve bu durumda kürtaj yapılabilceğini düşünmektedir.⁴³⁴

Daha sonra doktorların düşüğü çeşitlere ayırdıklarını söyleyen Ateş, düşük çeşitlerini şöyle anlatmaktadır:

“1. Uyarıcı düşük: Threatend Abortion. Düşük değil, sadece düşük uyarısı olduğu için bu ad verilmiştir. Gebeden bir miktar kan gelir. Ancak gebe iyileşince durur, başka komplikasyon olmadan cenin büyür.

2. Zorunlu düşük: Inevitable Abortion. Buna zorunlu düşük denir. Çünkü cenin mutlaka rahimden atılır, hiçbir ilaç bunu önleyemez. Genellikle şiddetli kan gelir, yada alt karında veya sırtta şiddetli ağrılarla birlikte üç hafta kan gelir. Eğer rahim içindekini tamamen boşaltabilirse buna tam düşürme denilir. Ama bazı kalıntılar rahme asılı kalırsa eksik düşürme denilir. Incomplete Abortion. İçeride kokuşma ve iltihaplara neden olmaması için rahmin temizlenmesi gerekir. Halk dilinde temizleme, doktorlarca

⁴³² Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s. 341, 342.

⁴³³ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.4, s.514.

⁴³⁴ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.4, s.514-515.

rahim boynunu genişletme denilen basit bir ameliyatla kalıntılar alınır: Dilatiton Currettage. Antibiotiklerle intani durumlar tedavi edilir.

3. Gizli Düşürme: Missed Abortion. Bu durumda rahimde iç kanama olur, çocuk beslenemez, ölür. Bazen çocuk rahimde katılaşır, bir süre kalır, uzar, kısalır. Sonra bir gün ya rahim onu kendiliğinden atar, ya da doktor Prostaglandin hapları vererek, ya da genişletme ameliyatı ile, ölmüş cenini alır.

4.Yinelenen düşük: Repeated Abortion. Bunun nedeni aşağıdakilerden biri olabilir:

- 1) Annede müzmin böbrek hastalığı, zührevi hastalık veya şeker hastalığı.
- 2) Rahim bozuklukları
- 3) Rahim boyunun genişlemesi.
- 4) Kalıtsal cenin hastalıkları.

Eğer bu hastalıklardan biri yoksa o düşüğe, normal düşük: Habitual Abortion denilir. Bunun sebebinin Progesteron hormonunun azlığı olduğu sanılmaktadır. Bu durumda hastaya bu hormondan verilir. Öteki hallerde tedavi sebebe göre değişir.”⁴³⁵

B. KORUYUCU HEKİMLİK İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

Kur’ân ve hadislerle getirilen hükümler hastalıklardan korunmaya, hastalıkları tedavi etmekten daha fazla önem verir. Bu yüzden koruyucu hekimlik gerek teorik gerekse pratik değerlendirmelerde önemli bir rol oynamaktadır.⁴³⁶ Kur’ân’da, çeşitli yönlerden giyim, uyku, vücut ve deri temizliği; yiyecek ve içeceğe dair kaideler ve meskenlere, ölümlere ve evlere karşı davranışlar hakkında geniş bilgiler verilmekte ve onda koruyucu hekimlik ile ilgili pek çok konularda önemli kaideler bulunmaktadır.⁴³⁷

1. Domuz Etinin Yasaklığı

İslam’da tür olarak yasaklanan tek hayvan domuzdur.⁴³⁸ Domuz etinin yasak olması sıhhi esaslara dayanır.⁴³⁹“Koruyucu hekimlik açısından önemli olan konulardan biri de,

⁴³⁵ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.4, s.512-513.

⁴³⁶ Seyid Hüseyin Nasr; *İslam ve İlim*, (Çev.: İlhan Kutluer), İstanbul 1989, s.164.

⁴³⁷ Karl Opitz; *Kur’an’da Tababet*, (Çev.: Feridun Nafiz Uzlu), Ankara 1971, s.45.

⁴³⁸ Recep Cici; *İslam’a Giriş-Gençliğin İslam Bilgisi*, D.İ.B. Yayınları, İstanbul 2007, s.369.

⁴³⁹ Yusuf el-Kardavi; *İslam’da Helal ve Haram*, (Çev.: Mustafa Varlı), Hilal Yayınları, Ankara 1970, s.78.

yiyeceklerin çeşidi ve temizliği konusudur. Zira rastgele ve temiz olmayan yiyecekler, insan sağlığına zararlı olduğu gibi, bizzat bazı yiyeceklerin kendisi, insan sağlığı için zararlıdır. En mükemmel koruyucu hekimlik kaide ve prensiplerini koyan Kur'an, bize bizzat zararlı olan yiyecekleri haber vermiş ve bu yiyeceklerin yenilmesini ve kullanılmasını kesinlikle yasaklamıştır.”⁴⁴⁰

Ateş de, حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخَنَازِيرِ “Size leş, kan, domuz eti...haram kılındı...”⁴⁴¹ v.b ayetlerde⁴⁴² geçen (لَحْمُ الْخَنَازِيرِ domuz eti)’nin yasaklığının, domuzun kendisinin kötü olmasından değil de, insan vücuduna verdiği zarardan dolayı olduğu görüşündedir.⁴⁴³

Ateş, Kur'an'ın emerettiği şeyde insan için yarar, yasakladığı şeyde de insanın sağlığı veya hayatı için pek çok zarar olduğunu vurguladıktan sonra, Kur'an'ın söylediklerinin bilime uygun düşmekte ve bilim yoluyla da ispat edilmekte olduğunu söylemektedir.

Daha sonra ise domuz etinin bilinen zararlarını anlatan Ateş, domuz etinin insan vücuduna zararlı bir şeridin aracısı olduğunu, sindirimi güç olduğu için bu etin insanın sindirim organlarını yordüğünü, pis bir hayvan olduğu için çevreyi kirlettiğini söylemektedir.⁴⁴⁴

2. Oruç ve Sağlık

Ateş, orucun Kur'an-ı Kerim'deki yerini ve hükümlerini Kur'an Ansiklopedisi'nde açtığı oruç maddesinde uzun uzun anlatmış⁴⁴⁵ fakat orucun faydalarını bu başlık altında değil de, orucun faydaları için özel olarak açtığı savm⁴⁴⁶ ve oruca ek⁴⁴⁷ başlığında değerlendirmiştir.

Ateş, Avadhutika Anandamitra Acarya'nın yazdığı, Zafer Bozkaya tarafından Türkçeye çevrilen, Vejetaryen Beslenme isimli kitapta, orucun yararlarının çok güzel izah edilip, İslam'ın emrettiği orucun, insan sağlığı açısından ne denli önemli bir ibadet olduğunun

⁴⁴⁰ Celal Kırca; *Kur'an ve Fen Bilimleri*, s.239.

⁴⁴¹ Maide, 5/3.

⁴⁴² En'am, 6/145; Nahl, 16/115; Bakara, 2/173.

⁴⁴³ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.5, s.273.

⁴⁴⁴ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.5, s.272.

⁴⁴⁵ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.16, s.348.

⁴⁴⁶ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.18, s.441.

⁴⁴⁷ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.26, s.488.

kanıtları ile ortaya konulduğunu düşünmekte⁴⁴⁸ ve bu kitaptan pek çok aktarımlarda bulunmaktadır.

Oruç tutmanın en eski tedavi yöntemlerinden biri olduğunu, hayvanların hastalandıkları zaman iç güdülerini ile oruç tuttuklarını, insanların da böyle yapmaları gerekirken aksine hasta iken daha çok yediklerini nakleden Ateş, sınırlı bir dönem için besin alınmasının durdurulması ile sindirim için harcanan enerjinin beyne gönderildiğini, Yunan filozofları Sokrat, Eflatun ve Pisagor'un da önemli zihinsel çalışmalara ve sınavlara girmeden önce oruç tuttuklarını, yine Yunan matematikçisi Pisagor'un da öğrenmek istediği bir şeyden önce 40 gün oruç tuttuğunu anlatmaktadır.⁴⁴⁹

Et, beyaz pirinç, beyaz ekmek, beyaz şeker gibi rafine edilmiş besinlerin, şekerlemelerin, yağlı ve kızarmış yiyecekler ile aşırı proteinli yiyeceklerin fazla yenmesiyle vücudun asidik hale geldiğini, besinlerimizdeki koruyucu renk ve tat verici kimyasalların, sigara, alkol ve kullanılan ilaçların, sistemimize kimyasal zehirler eklediğini nakleden Ateş, doktorların, biriken bu iç zehirlerin hastalıkların asıl sebebi olduğuna işaret ettiklerini de anlatmaktadır.⁴⁵⁰

Biriken bu zehirler sonucu oluşan iç kirlenmenin sebep olduğu hastalıklar da Ateş'in naklettiği bilgiler arasındadır. Deri reaksiyonları, gaz, kabızlık, ateş, safra ve böbrek taşları, siğiller, damar sertliği ve yüksek tansiyon, zihinsel ve duygusal rahatsızlık, artrit, alerji ve astım, karaciğer rahatsızlıkları, diş çürümeleri olarak sıralanan bu hastalıklar hakkında da bilgiler nakledilmiştir.⁴⁵¹ Örneğin alerji ve astım başlığı altında şunlar anlatılmaktadır: “Ciğerlerdeki bronş tüpleri ağaç kökleri gibidir. Nefes borusundan gittikçe daha ince tüplere dallanır ve küçük hava keseleri ile biter. Bedendeki aşırı zehirden ve özellikle asidik atıklardan dolayı bu tüpleri kaplayan mukus tabakası tahriş olur ve iltihaplanır. Sonra bronş salgıları aşırı aktif hale gelir ve bu tüplerin içinde mukus birikir. Bu zehirli atıkları nötrleştirmek için beden histamin enzimi salgılar. Fazla miktarda histamin salgılanması hastada öksürük, aksırık, burun akması, göz sulanması gibi alerjik reaksiyonlara sebep olur.

⁴⁴⁸ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.18, s.441.

⁴⁴⁹ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.18, s.441-442.

⁴⁵⁰ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.18, s.443.

⁴⁵¹ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.18, s.442-446.

Tahriş edici bir maddeyi solumak da ani alerji ve astım krizine yol açabilir. Alerjik bir reaksiyon, belirli yiyeceklerin alınmasıyla veya böcek ısırması sonucunda meydana gelebilir. Bu tür reaksiyonlar atıkların derinin gözeneklerinden dışarıya çıkma yolu bulmaya çalışmasından ötürü oluşan egzama, sivilce, çıbanlardır.”⁴⁵²

Tüm bu hastalıklara sebep verebilecek olan iç kirliliğin, oruç ile giderilebileceğini nakleden Ateş, orucun hastalıkları önleyici ve tedavi edici etkisinin eskilerce de bilindiğini hatta tıbbın babası olan Hipokrat’ın “Herkes kendi içinde bir doktora sahiptir. Biz ona işinde yardımcı olmalıyız. Hastayken bir şeyler yemek demek hastalığı beslemek demektir.”dediğini, Yunan filozofu Paracelsus’un da “Oruç tutanlar içsel doktorun koruması altındadır.” sözünü nakletmiştir.⁴⁵³

Orucun faydalarının maddeler halinde anlatıldığı ve oruç tutan köylüden doktora, esnaf ve öğrenciden enstitü başkanına kadar çeşitli kesimlerden insanların oruçtan gördükleri faydaları anlatan sözlerinin olduğu bölüm⁴⁵⁴, Ateş’in bundan sonra naklettiği bölümler arasındadır.

Sonuç olarak Ateş, orucun koruyucu ve tedavi edici hekimlikteki yerini, bilimsel tefsirin önemli isimleri olan Razi ve Tantavi’ye göre çok detaylı bir biçimde ele almış gözükmektedir.

C. EMBRİYOLOJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

Embriyoloji, döllenmiş yumurtadan başlayarak canlıların tam bir şekilde meydana gelişine kadar geçen gelişme aşamalarını inceleyen bilimdir.⁴⁵⁵ Kur’an-ı Kerim’de de insanın yaratılışına sık sık dikkat çekilmekte ve insanın nasıl yaratıldığına bakması istenilmektedir.

1. Embriyo ve Embriyonun Safhaları

Ateş, embriyoyu ve geçirdiği safhaları anlatmaya, *إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا* “ Doğrusu biz,insanı imtihan etmek için karışık bir nutfeden yarattık da onu işitici ve görücü yaptık.”⁴⁵⁶ ayetinden başlamaktadır.

⁴⁵² Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.18, s.445-446.

⁴⁵³ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.18, s.448.

⁴⁵⁴ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.18, s.449-452.

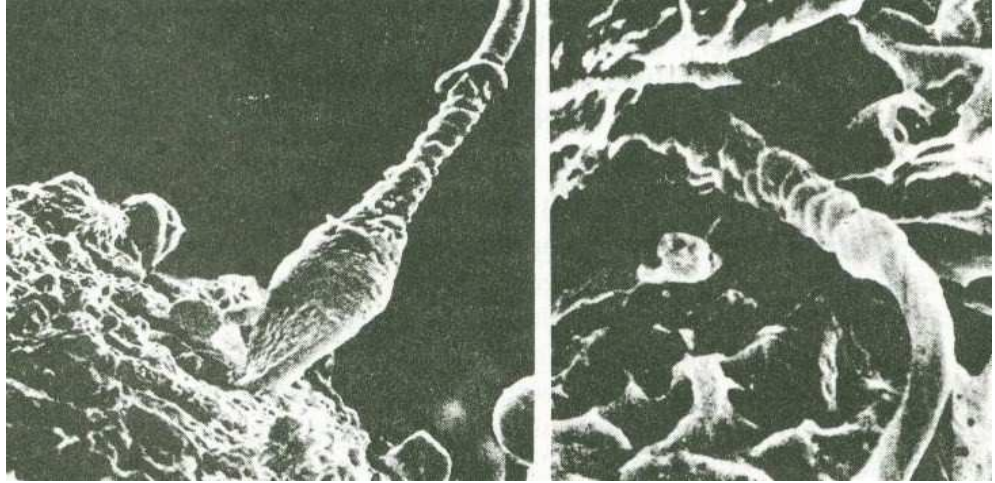
⁴⁵⁵ Meydan Larousse; *Embriyoloji Maddesi*, c.4, s.216.

⁴⁵⁶ İnsan, 76/2.

Razi (ö.606/1210), Suyuti (ö.911), Meraği (ö.1953) ve Elmalılı Hamdi Yazır gibi bir çok müfessir, ayetteki nutfe-i emşac'dan maksadın, erkeğin suyu ile kadının suyunun karışımı sonucu meydana gelen ve henüz alaka olarak rahim duvarına tutunmamış olan karışım olduğunu düşünmektedirler.⁴⁵⁷

Ateş de nutfenin erkeğin suyu olan meni, nutfe-i emşac'ın da erkeğin suyu ile kadının suyunun karışmasıyla meydana gelen birleşmiş nutfe olduğunu söylemekte ve bilim dilinde de buna “zygote” denildiğini anlatmaktadır.⁴⁵⁸

Yumurtayı dölleyip zigotu oluşturmak için çabalayan milyonlarca sperm olduğunu fakat bu spermelerin yolda pek çok zorlukla karşılaştığını anlatan Ateş⁴⁵⁹, sonunda sadece birinin içeriye girebildiğini söylemekte ve bunu gösteren şu şekli de vermektedir.⁴⁶⁰

Şekil 13. Rahmi delmeye çalışan sperm ve içeri girip kuyruğu dışarda kalmış sperm

Spermin yumurtanın içine girmesinden sonra yumurtanın diğer spermelerin girmesini önlemek için bir sıvı salgıladığını ve bu sıvının yumurtanın etrafında bir zar oluşturduğunu söyleyen Ateş, Fertilisation membran denilen bu zarın yumurtayı sarmaladığını, başı içeriye girmiş fakat kuyruğu dışarıda olan sperminde bu zarın oluşmasıyla kuyruğunu kaybettiğini anlatmakta ve bu olayı gösteren şu şekli vermektedir.⁴⁶¹

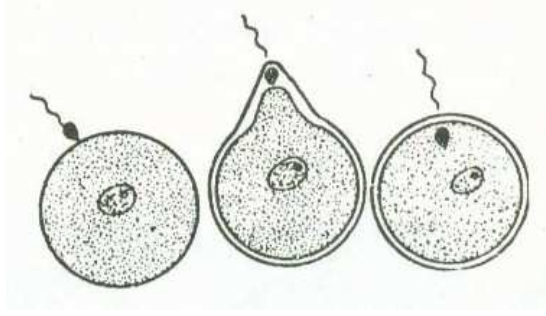
⁴⁵⁷ Bkz. Razi; *Mefatihü'l Gayb*, c.30, s. 236; Celaleddin Suyuti; *Tefsiru'l - Celaleyn*, el – Mektebetü'l – Şe'biye, ts. Cilt 2, s.495; Meraği; *Tefsir*, c.29, s. 160; Elmalılı; *Hak Dini Kur'an Dili*, c.8, s.549.

⁴⁵⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.200.

⁴⁵⁹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.193,194,200.

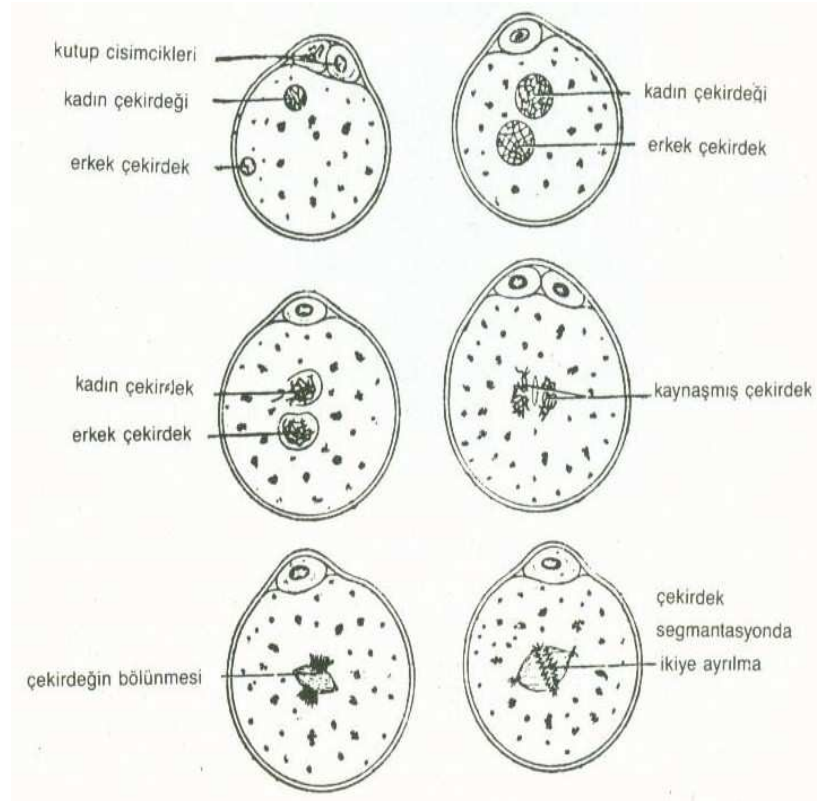
⁴⁶⁰ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.188.

⁴⁶¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.200-201.

Şekil 14. Spermin kuyruğunun kopması

Bu aşamada henüz fertilisasyonun ⁴⁶² başlamadığını, olgunlaşmış yumurtanın başkalaşıma başlaması içi bir uyarıya ihtiyaç duyduğunu bunun için de sperm çekirdeğinin yumurtanın merkezindeki çekirdeğe girdiğini anlatmakta ve yumurtanın fertilisasyonunu gösteren şu şekli tefsirine eklemektedir.⁴⁶³

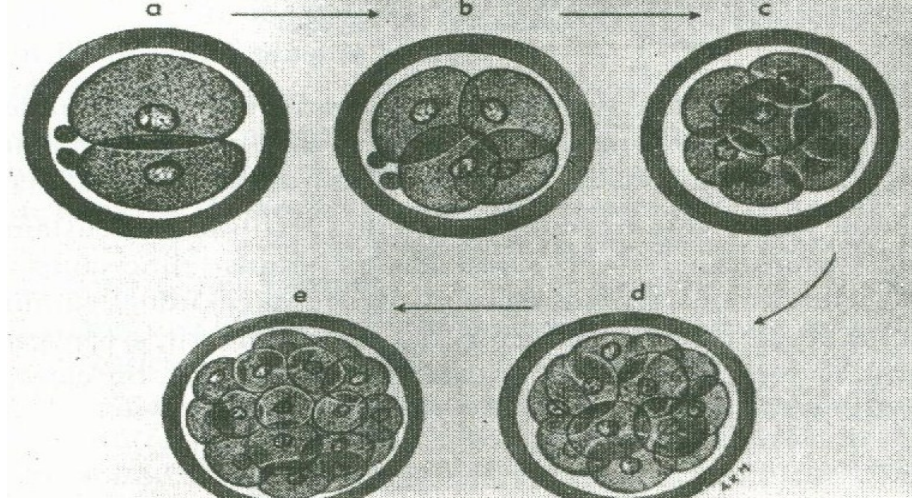

Şekil 15. Yumurtanın Fertilisasyonu

⁴⁶² Fertilasyon: Sperm ile ovumun birleşmesi, döllenme (Daha geniş bilgi için Bkz. Utkan Kocatürk; Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981.)

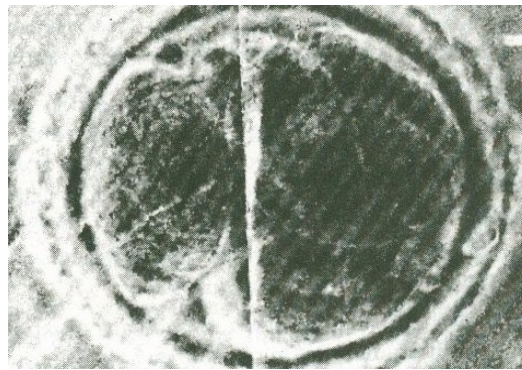
⁴⁶³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.201.

Bölünme ile meydana gelen her hücrenin ikiye bölünerek ceninin oluşmaya başladığı söyleyen Ateş, bunu gösteren şekli vermeyi de ihmal etmemektedir.⁴⁶⁴

Şekil 16. Hücrelerin bölünmesi ile başlayan cenin yapımı

Şekilde de görüldüğü gibi, fallop tüpünde döllenmeden sonra zigotun bölünmeye başladığını söyleyen Ateş, Morula⁴⁶⁵ durumuna gelinceye kadar bölünmenin devam ettiğini, morula da ise iki grup hücrenin oluştuğunu, merkezi dolduran hücre grubunun embriyoyu inşa etmekle görevli olduğunu, merkezi çevreleyen hücre grubunun ise cenini sarmalayan zarı oluşturduğunu anlatmakta ve döllenmiş olan bir yumurtanın gerçek fotoğrafına da şöyle yer vermektedir:⁴⁶⁶

Şekil 17. Döllenmiş Yumurta

⁴⁶⁴ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.202.

⁴⁶⁵ Morula: Döllenmiş zigotun mitotik bölünmesi ile oluşan embriyonik hücre. (Daha geniş bilgi için Bkz. Utkan Kocatürk; *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981.)

⁴⁶⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.203.

Morula içinde bir boşluğun oluştuğu safhaya Blastocyst denildiğini, yukarda zikredilen değişiklikler olurken morulanın fallop tüpünün zarı üzerindeki tüylerin hareketiyle yavaş yavaş rahmin içine itildiğini, bir hafta içinde morulanın rahme ulşatıldığını anlatan Ateş, Corpus Luteum tarafından salgılanan Progesteron hormonunun yardımıyla rahimin morulayı kabule hazır hale geldiğini ve rahme yapıştıktan sonra yavaş yavaş rahmin dokusuyla kaplandığını da aktarmaktadır.⁴⁶⁷

Buraya kadar emşac nutfe'nin oluşumunu anlatan Ateş, bundan sonraki aşamanın Alaka aşaması olduğunu zikretmekte ve bu kelimenin geçtiği ayetleri şöyle sıralamaktadır⁴⁶⁸:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ
مُخَلَّقَةٍ “Ey insanlar eğer öldükten sonra dirilmekten kuşkuda iseniz, bilin ki biz sizi önce
(önce) topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan, sonra yaratılan ve yaratılmayan mudğadan (bir çiğnemlik etten) yarattık.”⁴⁶⁹ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً. وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ طِينٍ ,⁴⁷⁰ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا. فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ
“Andolsun biz insanı çamurdan bir süzmeden yarattık. Sonra nutfeyi alakaya çevirdik. Alakayı mudğa yaptık, mudğayı kemiklere çevirdik, kemiklere et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratılanların en güzeli Allah ne yücedir.”⁴⁷¹ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ قَسَوَى فَجَعَلَ مِنْهُ ,⁴⁷² أَلَيْسَ الْإِنْسَانُ أَنْ يُثْرَكَ سُدًى أَلَمْ يَكْ نُطْفَةٍ مِّنْ مَّيِّ يُمْنَى ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ قَسَوَى فَجَعَلَ مِنْهُ ,⁴⁷³ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى
“İnsan başı boş bırakılacağını mı sanır? Kendisi, dökülen meniden bir nutfe değilmiydi? Sonra alaka oldu da rabbi onu yarattı, düzenledi. Ondan iki çifti: erkeği-dişiyi var etti.”⁴⁷⁴ اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ,⁴⁷⁵ “Yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı alaktan yarattı.”⁴⁷⁶

Müfessirlerin alakayı kan pıhtısı olarak tercüme ettiklerini, fakat bu tercümenin yanlış olduğunu söyleyen Ateş, eski müfessirlerin son dönemdeki bilimsel verilerden haberdar olmadıkları için böyle bir hata yapmalarının normal sayılacağını, fakat tıp uzmanlarının alakanın bir kan pıhtısı olmadığı görüşünde olduğunu anlatmaktadır. Ateş de bu konuda doktorların görüşüne katılmakta ve bunu şu sözlerle ifade etmektedir: “Bugün ana rahmine sokulan, toplu iğne başı kadar küçük bir kamera sayesinde sperm hücresi ile yumurta hücresinin ana rahminde geçirdiği bütün aşamaları görüntülemek mümkün

⁴⁶⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.209.

⁴⁶⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.204-205.

⁴⁶⁹ Hac, 22/5.

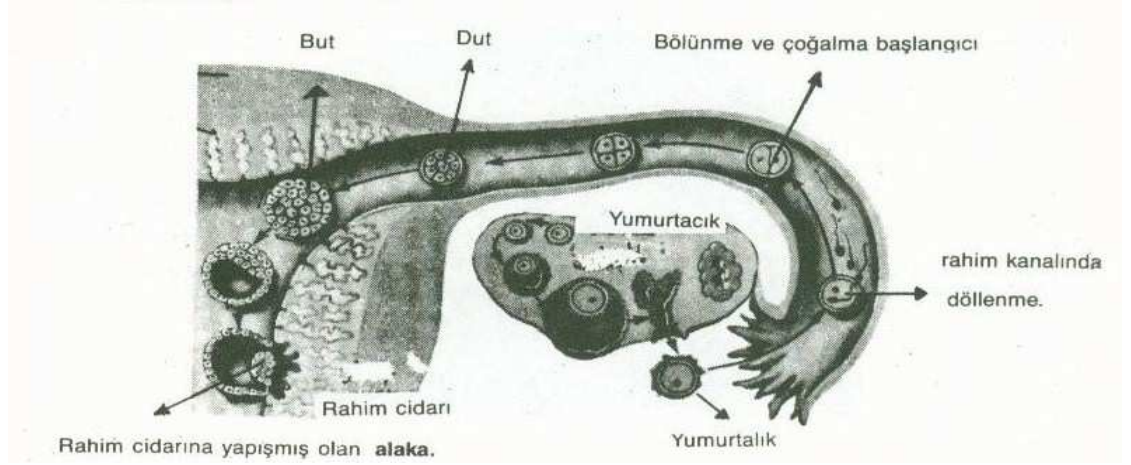
⁴⁷⁰ Mü'minun, 23/12-14.

⁴⁷¹ Kıyamet, 75/36-39.

⁴⁷² Alak, 96/1-2.

olmuştur. İşte bu görüntüler sayesinde ki Kur'an-ı Kerim'in bir çok yerinde geçen alaka kelimesi ile, fallop borusunda sperm hücresiyle döllenmiş olan dişi yumurta hücresinin, döllenmeden bir hafta sonra rahim duvarına asılıp gömülmesi durumunun kastedildiğini anlıyoruz.”⁴⁷³

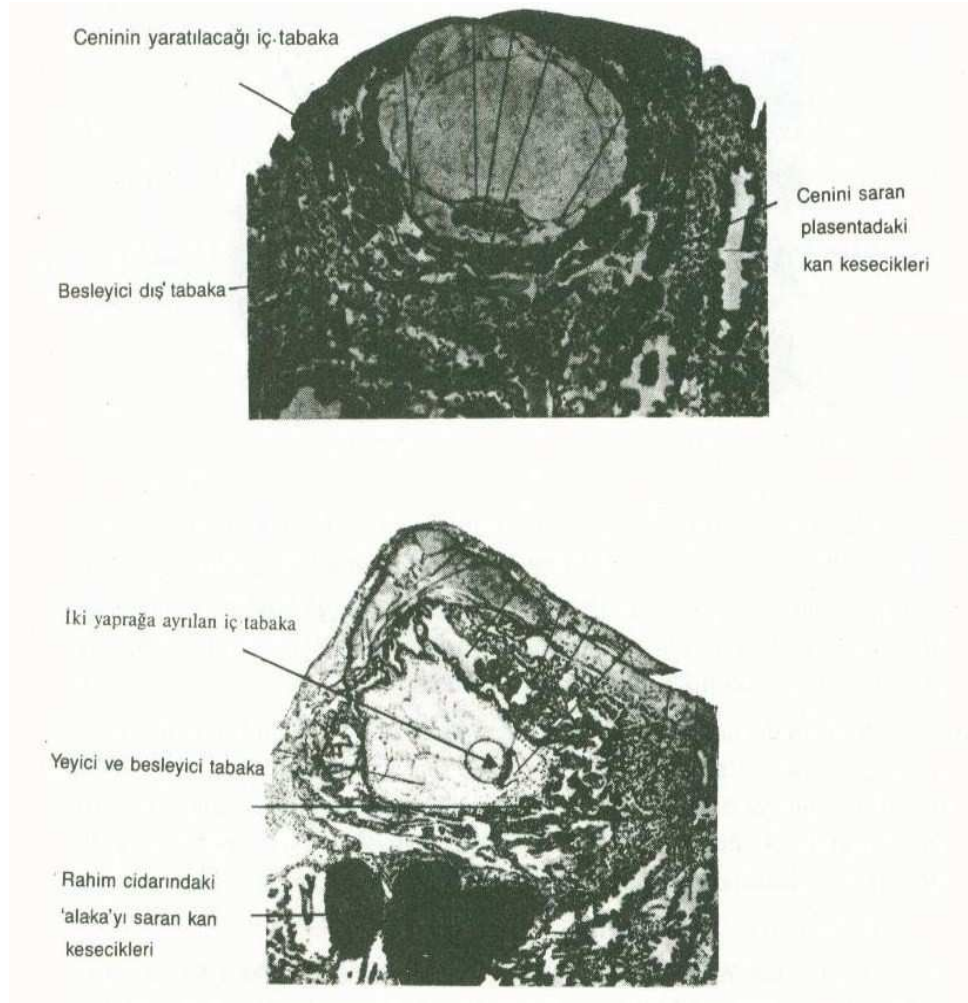
Rahme tutunan alakanın o anda $\frac{1}{4}$ mm büyüklüğünde olduğunu söyleyen Ateş, alakanın etrafının kan kesecikleriyle çevrili olduğu için eski müfessirlerin yaptıkları hatanın çok da büyük olmadığını da vurgulayan Ateş, yumurtanın yumurtalıktan çıkıp rahme tutunan alaka olmasına kadar geçirdiği safhaları aşağıdaki şekiller üzerinden hareketle tekrar özetlemektedir.⁴⁷⁴

Şekil 18. Yumurtanın alaka olmasına kadar geçirdiği safhalar

⁴⁷³ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.205-206.

⁴⁷⁴ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.206-208.

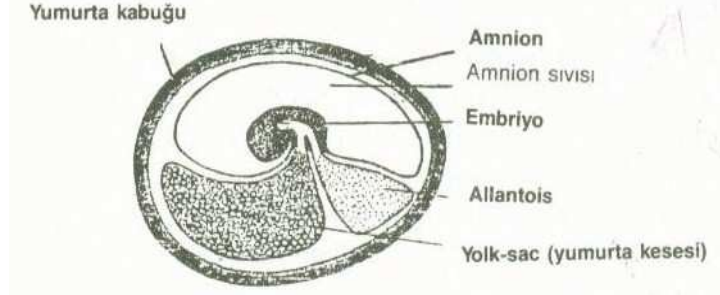
Şekil 19. Besleyici dış tabaka ile cenini oluşturan iç tabaka

Muhallaka ve ğayr-i muhallaka kavramlarının alakanın iç ve dış tabakaları olduğunu düşünen Ateş, iç kısmın cenini ve zarlarını oluşturduğunu, dış kısmın ise rahim cidarına kenetlenip, cenine gıda sağlamakla görevli olduğunu söylemektedir.⁴⁷⁵

Rahme yapışan embriyo hakkında da bilgi veren Ateş, embriyonun dışında Chorion, Amnion, Allantois ve Yolk-sac isimli zarların bulunduğunu söyler ve bu zarların görevlerini şöyle açıklar: “Kabuğun iç yüzeyini kaplayan ve üç zarı içeren Chorion, suyun buharlaşmasını önler. Amnion da göbek kısmı hariç, embriyoyu her yandan sarar. Embriyo su ile dolan Amnionun içinde kalır. Rahim içinde bulunan Chorion, dallara ayrılır, kendi içinde zarlar hasıl olur. Anne ile bebek arasında bağlantıyı kuran Plesenta,

⁴⁷⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.208.

Chorionun bir parçasıdır.”⁴⁷⁶ Ateş, bu anlattıklarını şekil ile de ifade etmek isteyerek, aşağıdaki şekilleri de tefsirine eklemiştir.⁴⁷⁷

Şekil 20. Embriyonun dışındaki zarlar

Müfessirler, يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظِلْمَاتٍ ثَلَاثٍ “Sizi, analarınızın karnında üç kat karanlık içinde şekilden şekile değiştirerek yaratıyor.”⁴⁷⁸ Ayetindeki üç karanlık bölgeden maksadın babanın sulbü, annenin teraibi ve rahim olduğunu söylemişlerse de, genelde karnın iç yapısı gözönünde bulundurulmuş ve ayete o açıdan yaklaşmıştır.⁴⁷⁹

Razi, İbn Kesir gibi müfessirler şöyle demişlerdir: “Birinci karanlık bölge karnın, ikincisi rahim, üçüncüsü de rahmin içinde çocuğu koruyan ve kaplayan meşimedir.”⁴⁸⁰

Ateş ise ayetin embriyonun üç karanlık içinde büyüdüğün söylemekte olduğunu bunların ise: 1) Dış karnı cidarı (maternal anterior duvar), 2) Rahim cidarı (Uterus duvarı), 3) İç rahim zarı (amnio chorionic membrane) olabileceğini düşünmekte ve bu zarları gösteren şu şekli vermektedir⁴⁸¹:

⁴⁷⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.209-210.

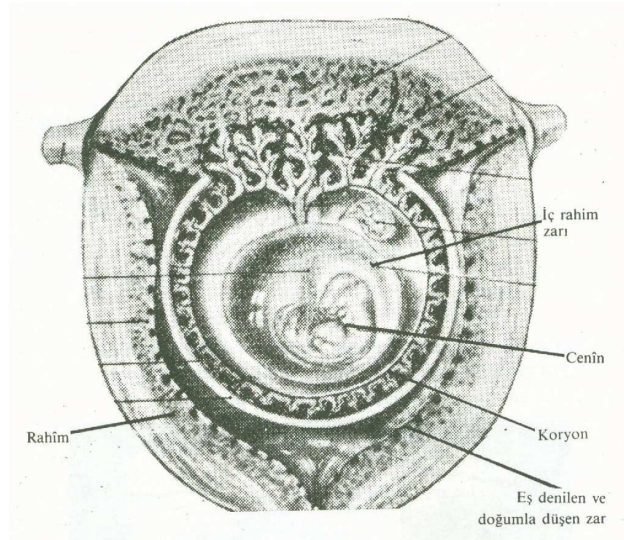
⁴⁷⁷ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.209-210.

⁴⁷⁸ Zümer, 39/6.

⁴⁷⁹ Bkz. Zeki Duman; *Kur'an ve Tıbbı Göre İnsanın Yaratılışı ve Tüp Bebek Hadisesi*, İzmir 1990, s.24.

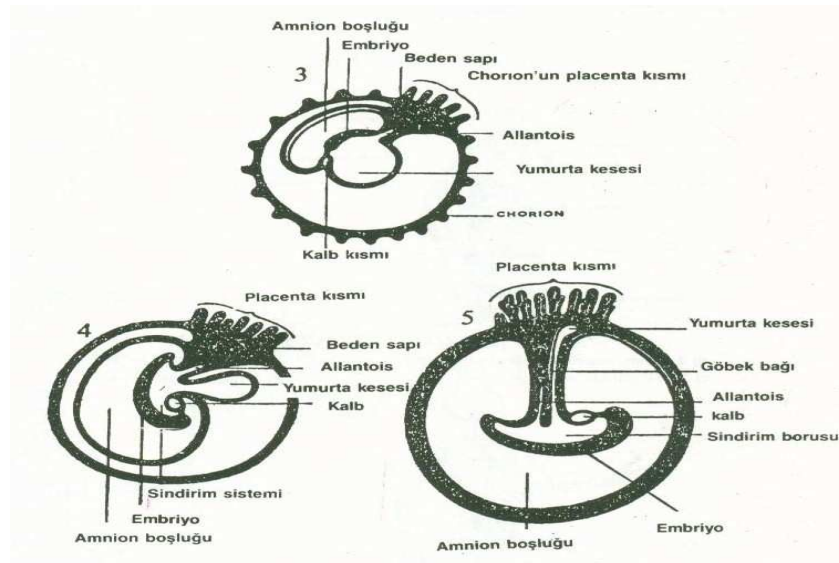
⁴⁸⁰ Razi; *Mefatihü'l Gayb*, c.16, s. 245; Ebu'l - Fadl İsmail İbn Kesir; *Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri (Tefsiru'l-Kur'ani'l Azîm)*, (Çev.: Bedrettin Çetiner; Bekir Karlıdağ), Çağrı Yayınları, İstanbul 1993, c.4, s.46.

⁴⁸¹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.6, s.90.

Şekil 21. Üç Karanlık

Ateş, alakadan sonra embriyonun daha da gelişerek organlarının belirmeye başladığı safhaya Kur'an'ın mudğa dediğini düşünmekte ve mudğa aşaması ile ilgili sadece şu şekilleri vermekle yetinmektedir⁴⁸²:

Şekil 22. Mudğa Aşaması

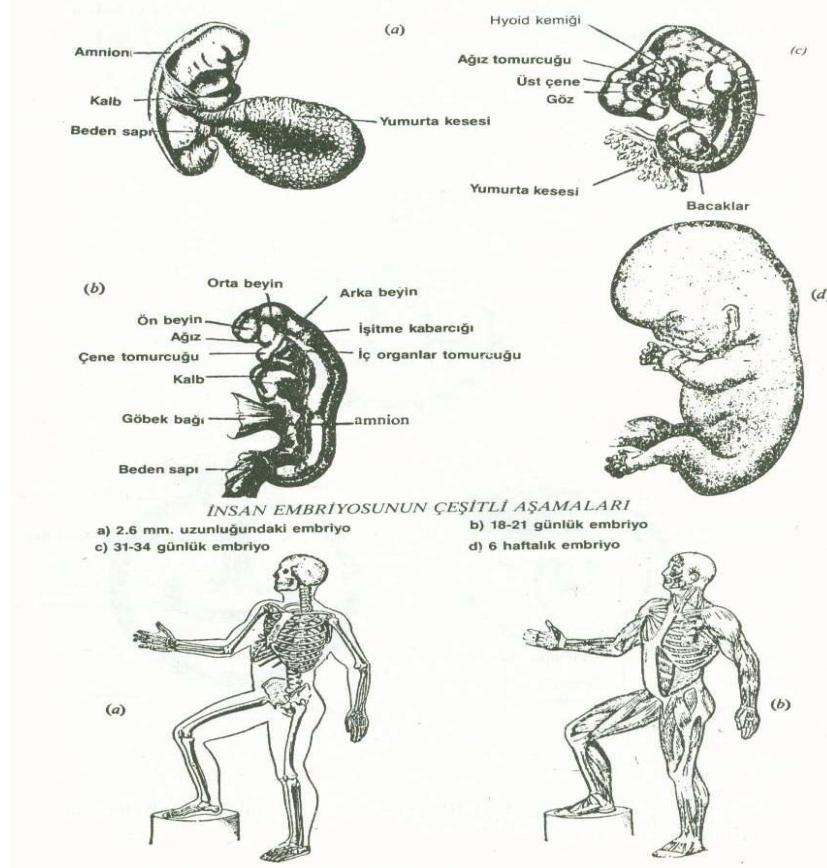
Ayet-i kerimede mudğanın kemiklere dönüştürülmesi ve kemiklere etin giydirilmesi devreleri bir arada zikredildiğinden Razi ve diğer bazı müfessirler bu ayeti açıklarken mudğanın asli özelliğini kaybederek kemiklere dönüştürüldüğünü söylemişler⁴⁸³, diğer

⁴⁸² Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.211.

⁴⁸³ Razi; *Mefatihü'l Gayb*, c.23, s. 84; İbn Kesir; *Tefsir*, c.3, s.240.

bir kısım müfessirler ise mudğanın bir kısmı iskeleti meydana getiren kemikleri oluştururken diğer kısmının kemiklere et olarak giydirildiğini düşünmektedirler.⁴⁸⁴

Ateş ise bu konuda detaya girmemiş sadece iskeletin oluştuğu safhaya Kur'an'ın kemik ve kemiklere et giydirilmesi dediğini söylemiş ve embriyonun çeşitli aşamalarını gösteren şu şekilleri tefsirine yerleştirmiştir:⁴⁸⁵

Şekil 23. İnsan Embriyosunun Çeşitli Aşamaları

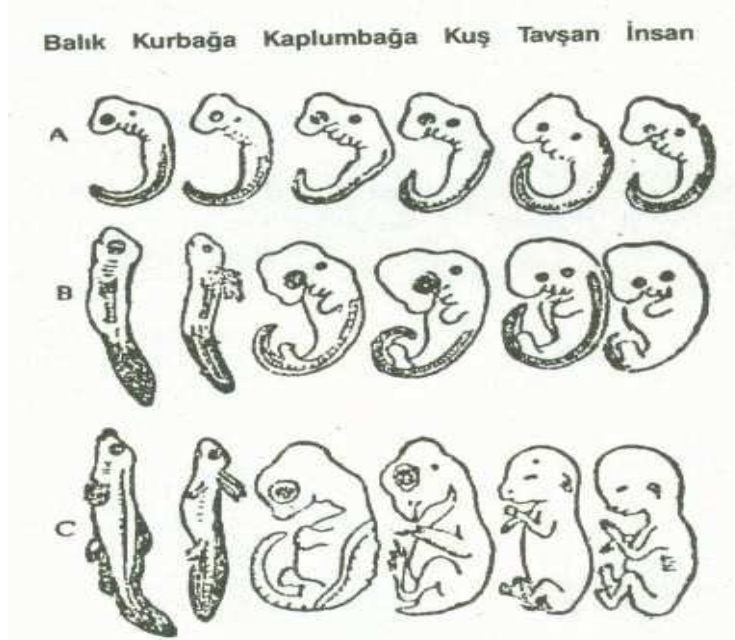
Ateş'in yukarıda verdiği ilk dört şekil embriyonun çeşitli safhalardaki görüntüsüdür fakat aşağıdaki iki şekilde olgun insana ait iskelet ve kas yapılarını niçin verdiği konusunda Ateş hiçbir açıklama yapmamıştır.

“Sonra biz onu, başka bir yaratık olarak inşa ettik”⁴⁸⁶ ayetinde işaret edilen önemli bir husus olduğunu düşünen Ateş, Memelilerin ceninlerinin ilk halinin birbirine benzediğini

⁴⁸⁴ Bkz. Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubi; *el-Camiu li Ahkami'l - Kur'an*, Kahire 1968, Cilt 6, s.6; Ebu Abdillāh Şihabuddin es-Seyyid Muhammed el-Alusi; *Ruhu'l - Meani*, Beyrut 1984, Cilt 18, s.14.

⁴⁸⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.211-212.

ancak iskelet aşamasından sonra bunların ayırt edilebildiklerini, ayetinde bundan bahsettiğini söylemektedir. Ceninlerin birbirine ne kadar benzediğini göstermek içinde çeşitli ceninlerin üç aşamadaki hallerini gösteren şu şekli de tefsirinde vermektedir:

Şekil 24. Çeşitli Ceninler

Tantavi Cevheri’de Al-i İmran suresinin altıncı ayeti ile ilgili değerlendirmeleri sırasında annenin rahminde döllenmiş tek bir hücre ile hayata başlayan ceninin, daha sonra karışık bir kan pıhtısı halini aldığını, bir müddet sonra kurbağa gibi bir şekle büründüğünü aktarmaktadır. Bundan sonra ceninin omurgalarının oluştuğunu ve bu evrede adeta kuş gagası olan bir böcek görüntüsüne ulaştığını anlatan Cevheri, bir süre sonra anne rahmindeki bu canlının maymun gibi dört ayaklı bir hayvana benzediğini nakletmektedir. Dördüncü ayında baş, kol, göz ve ağız gibi azalarının geliştiğine, beşinci ayda ise cinsiyetinin belirginleştiğine dikkat çeken Cevheri altıncı ve yedinci aylarda boyuna gelişimini sürdüren anne karnındaki bebeğin sekizinci ayda gözlerinin açıldığını ve kafa tasının saç ile örtüldüğünü bundan sonra da doğumuna kadar gelişimine devam ettiğini aktarmaktadır.⁴⁸⁷

Ateş’in embriyonun merhaleleri ile ilgili verdiği bilgiler bu kadar değildir. Ateş, Embriyonun gelişimini üç buçuk haftadan, 28 haftaya kadar, verdiği yaklaşık 15 resimle

⁴⁸⁶ Mü’minun, 23/12-14.

⁴⁸⁷ Daha geniş bilgi için Bkz. Cevheri; *el-Cevahir*, c.2, s.46; c.10, s.32-33, 104-105.

tek tek izah etmektedir.⁴⁸⁸ Biz burada bu resim ve bilgilerin hepsini vermeyeceğiz fakat örnek olması için bir tanesini aynen nakledeceğiz:

“ 4 HAFTALIK

Embriyon dört haftalık olunca, boyu da 33mm’yi bulur. Omuriliğin içinde bulunacağı tüp yavaş yavaş meydana gelmeye başlamıştır. Kenar tarafta, başının altında, akciğerlerdeki bronşların yerleri belirli bir şekil almaya başlamıştır. Bunlar yapı itibariyle köpek balıklarının andırır. Kalp de yavaş yavaş gelişmektedir (resimde görünen koyu yer). Başlıca kalp damarı olan aort da belirli hale gelmiştir. Kalp bu sırada embriyona nispetle normal bir insaninkinden 9 kat daha büyüktür. Pompaladığı kan bütün embriyondan başka, göbek kordonunu da dolandır.”⁴⁸⁹

Şekil 25. 4 Haftalık Embriyo

Buraya kadar verdiği bilgilere bakılınca Ateş’in, bilimsel tefsirciliği oldukça benimsemiş olduğu, hatta Tantavi Cevheri’yi bile geride bırakacak kadar tefsirinde bilimin verilerini tefsirinde kullandığı görülmektedir.

⁴⁸⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.216-231.

⁴⁸⁹ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.217.

VII. ANTROPOLOJİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

1. İnsanın Toprakтан Yaratılışı

Ateş, Antropolojiyi, “Yunanca insan anlamına gelen antropos ile, mantık, konu ve bilim anlamına gelen Logos kelimesinin birleşiminden meydana gelen bir sözcük olup, insan bilimi demektir.”⁴⁹⁰ şeklinde tanımlayıp, konusunun da “İnsanın, yaratılışı, evrimi, doğası, bireysel ve toplumsal davranışı ve bunların sebepleri”⁴⁹¹ olduğunu söylemektedir.

Antropoloji’nin iki türünün olduğunu söyleyen Ateş, birincisinin tabii ve tıbbi antropoloji olup, insanı başka varlıklardan ayırt eden elemanları araştırdığını; ikincisinin ise felsefi antropoloji olup insanın evren varlıkları içindeki konumunu ve bunlarla ilişkisini incelediğini anlatmaktadır.⁴⁹²

Antropolojinin insan bilimi olması, Kur’an’ın konusunun da insan olması dolayısıyla Kur’an’da Antropoloji’nin var olduğunu düşünen Ateş,⁴⁹³ antropolojik olarak insanı ele alırken de onun yaratılışına işaret eden ayetlerden başlanması gerektiğini düşünmektedir.⁴⁹⁴

Ateş, insanın yaratılışının çamurdan başladığına,⁴⁹⁵ çamurun çeşitli aşamaları olan salsal,⁴⁹⁶ fahhar,⁴⁹⁷ hame-i mesnun,⁴⁹⁸ hâmiye,⁴⁹⁹ tin-i lâzib’e,⁵⁰⁰ insanın çeşitli aşamalardan geçerek,⁵⁰¹ bitki olarak,⁵⁰² nutfe’den,⁵⁰³ nutfe-i emşâc’dan⁵⁰⁴ yaratıldığına, insanın önce yaratılıp sonra biçime konulduğuna⁵⁰⁵ ve insanın acıkma, susama

⁴⁹⁰ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.28, s.32.

⁴⁹¹ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.28, s.32.

⁴⁹² Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.28, s.32.

⁴⁹³ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.28, s.33.

⁴⁹⁴ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.28, s.34.

⁴⁹⁵ Müminun, 23/12; Secde, 32/7.

⁴⁹⁶ Hicr, 28/26,28,33; Rahman, 55/14.

⁴⁹⁷ Rahman, 55/14.

⁴⁹⁸ Hicr, 28/26,28,33.

⁴⁹⁹ Kehf, 18/86.

⁵⁰⁰ Saffat, 37/11.

⁵⁰¹ Nuh, 71/13.

⁵⁰² Nuh, 71/17.

⁵⁰³ Kıyame, 75/ 37.

⁵⁰⁴ İnsan, 76/2.

⁵⁰⁵ A’raf, 7/11.

duyularının olmadığı bir aşamasına⁵⁰⁶ işaret eden ayetleri sıralamış, bunların insanın yaratılışının çeşitli aşamalarını anlatan ifadeler olduğunu, bu ifadelerden insanın, birden bire olmuş basit bir varlık değil, milyonlarca yılda özene bezene, ıstıfa ile yaratılmış bedensel varlıkların en şerefli olduğu sonucuna varmıştır.⁵⁰⁷

Ateş, evrim maddesinde anlattığımız pek çok ifadesini burada yineleyerek, Cahız, İbn Mikseveyh, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi isimlerden evrim ile ilgili alıntılarda bulunduktan sonra *إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا* “Doğrusu biz insanı evirip çevirdiğimiz karışık bir nutfeden yarattık da onu işitici, görücü kıldık.”⁵⁰⁸ ayetini zikretmiş ve Razi’den şu sözleri nakletmiştir: “ Nutfeden yaratılmış olan bütün insanlar, gerçekte yine topraktan yaratılmaktadır. Çünkü sperm ve yumurta, yenilen besinlerden oluşur. Besinler ya hayvansaldır veya bitkisel. Hayvansal ve bitkisel besinlerinde anası topraktır. Öyle ise insanların da diğer yaratıklarında yaratılışları yine toprağa bağlı olarak sürmektedir.”⁵⁰⁹

Gerçekten de Razi “Andolsun biz insanı çamurdan (süzülmüş) bir sülaleden yarattık”⁵¹⁰ ayetindeki “sülale” kelimesi üzerinde açıklamalarda bulunmuş ve sülaleden kastın, topraktan yetişen gıdalarla beslenme sonucu meydana gelen nutfe olduğu kanaatini belirtmiştir.⁵¹¹

Razi’den yaptığı alıntıdan sonra bilimin tespitine dayanarak Ateş, insan vücudunun arzın içerdiği elementleri içerdiğini, vücudumuzun, karbon, oksijen, hidrojen, fosfor, kükürt, azot, kalsiyum, magnezyum, demir, manganez, bakır, iyot, flor, kobalt, zink, silisyum, alüminyumdan oluştuğunu, bu gerçeğin de Kur’an’ın bir mucizesi olduğunu söylemektedir.⁵¹²

Kur’an’ın konu ile ilgili bir başka mucizesini de Ateş şöyle anlatmaktadır: “Diğer bir mucize de insanın aslen nutfeden meydana geldiğidir. O nutfe ki insanın çıkardığı bir damla sıvıdır. İnsan bu sıvıdaki hayvancıkların, kadının yumurtasıyla birleşmesinden hasıl olur. İşte bu hayvancıklar ve yumurtacıklar hep kandan oluşmaktadır. Kan ise

⁵⁰⁶ Tâhâ ,20/118-119.

⁵⁰⁷ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.519.

⁵⁰⁸ İnsan, 76/2.

⁵⁰⁹ Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.520.

⁵¹⁰ Mü’minun, 23/12.

⁵¹¹ Razi, *Mefatihü’l Gayb*, c.23, s.84.

⁵¹² Süleyman Ateş; *Kur’an Ansiklopedisi*, c.9, s.236.

Kilüs'ten doğan sütsel maddenin emilmesiyle meydana gelir. Kilüs: Bitki, hayvan ve sudan ibaret olan besinin sindirilmiş durumudur. Bu besinler toprağın unsurlarından meydana gelmektedir. Bundan dolayı hepsinin aslı topraktır. O halde toprağın unsurlarından oluşan insan vücudunu tahlil etmek sureti ile, insanın temel atasının topraktan yaratılmış olduğu anlaşılır. Sonra onun zürriyeti, toprağın hülâsası olan nutfeden yaratılmaya devam edegelmiştir.”⁵¹³

VIII. DAKTİLOSKOPİ İLE İLGİLİ AYETLER VE YORUMLARI

1. Parmak İzi

“بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَنْ تُسَوِّيَ بَنَانَهُ”⁵¹⁴ ayetinde Allah'ın daha büyük uzuvlara değilde parmak ucuna işaret etmesinde bir hikmet olduğunu düşünen Ateş, parmak uçlarındaki çizgilerin her şahsa göre değiştiğini, parmak izlerinin cinayet hırsızlık gibi olaylarda failin tespitinde önemli bir delil olduğunu söylemektedir.⁵¹⁵

Konuyu modern bilimin verilerine dayanarak parmak izini açıklamaya devam eden Ateş, şunları anlatır: “İlmin tesbitine göre insan, henüz annesinin karnında üç aylık cenîn iken cildin üzerine bu çizgiler çizilmektedir. Karakter belirtileri olan bu çizgiler, üçüncü ayın başında cenînin derisine çizilmeye başlar, sonunda tamamlanır. Bütün deride bulunan bu çizgiler, insandan insana farklıdır. Milyarlarca insan, her biri ayrı çizgilere sahip. İkiz kardeşlerin dahi çizgilerinde fark vardır. İnsanlar görünürde birbirine benzerler, hele ikizler birbirinin aynı gibi görünürler. Ama mutlaka birini diğerinden ayıran özellikler, başkalıklar vardır. İnsanda, hayvanda ve bitkide bu kadar benzeme ve bu kadar başkalık. Aradaki kan ve hücre bağlarına karşın, kardeş kardeşinden, baba oğlundan, kız annesinden farklı çizgiler taşır.”⁵¹⁶

Ateş'in parmak izinden bahsettiği bir diğer ayet ise; حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاؤُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ “Nihayet oraya vardıklarında kulakları, gözleri ve derileri yaptıkları işler hakkında sahipleri aleyhinde tanıklık ettiler.”⁵¹⁷ Ayetidir. Ateş, insanın

⁵¹³ Süleyman Ateş; *Kur'an Ansiklopedisi*, c.9, s.236.

⁵¹⁴ Kıyamet, 75/4.

⁵¹⁵ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.171.

⁵¹⁶ Süleyman Ateş; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.171-172.

⁵¹⁷ Fussilet, 41/20.

ahirette işlemiş olduğu günahlarına organlarının tanıklık edeceğini anlatırken, parmak izlerini bu olaya şöyle delil kılmaktadır: “ İnsan derisi, deri altı bezlerinin salgıladığı hafif yağ tabakasıyla örtölüdür. İnsan herhangi bir maddeye elini dokundurunca veya ayağıyla basınca el ve ayak izleri o maddeye çıkar. Bu izler o madde üstünde açıkça görölmesede kimyasal maddelerle onları açığa çıkarmak mümkündür. İşte görölüyor ki daha dünyada iken insanın organları, işlediği suça delalet etmektedir.”⁵¹⁸

Bu ayetin parmak uçlarındaki farklılığa işaret ettiğini düşünen sadece Ateş değildir. Tantavi ‘de bu konuda Ateş gibi düşünmüş ve ayeti öyle tefsir etmiştir.⁵¹⁹

⁵¹⁸ Süleyman Ateş; *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c.8, s.133.

⁵¹⁹ Cevheri; *el-Cevahir*, c.24, s.318.

DEĞERLENDİRME

Süleyman Ateş'in Bilimsel Tefsir'e Yaklaşımı'nın doğru olarak değerlendirilmesi, bilimsel tefsiri savunanlar ile bilimsel tefsiri eleştirenler arasındaki konumunun doğru olarak belirlenmesine bağlıdır.

Ateş'in bilimsel tefsiri savunanlar arasındaki yerine bakıldığı zaman Türk tefsir kitapları arasında ilk defa tefsirine insanın yaratılışı⁵²⁰ ve astronomi⁵²¹ ile ilgili resimleri koymak suretiyle bir ilki meydana getirdiği görülür. Ateş, Kur'an'ın tefsiri yapılırken tabiat bilimlerine, astronomiye ve yer yer modern ilimlere vakıf olunmasının gerekliliğini de savunmuştur.⁵²²

Ateş'in günümüz verilerini kullanarak açıkladığı ayetler insanın yaratılışı ve astronomiyle sınırlı değildir. Fizik, biyoloji, koruyucu hekimlik vb. bilim dalları ile ilişkilendirdiği ayetlerde de Ateş, modern ilmin verilerini kullanmaktan çekinmemiştir. Ateş'in tefsirinde izfiyet teorisinden güneş sistemine, kürtajdak kömürün teşekkülüne, üreme organlarından parmak izine, evrimden uzayın fethine kadar çok geniş bir yelpazede, modern ilmin en son verilerinden faydalandığı görülür.

Hatta Ateş modern ilmin verilerini kullanırken bazen ifrada kaçmış, verdiği bilgilerin içeriğiyle neredeyse tefsirini bir fizik veya embriyoloji ders kitabı şekline dönmüştür. Bu noktadan bakıldığı zaman Tantavi Cevheri'ye yapılan, tefsirine Cevahiru't-Tefsir yerine, Cevahiru'l-Ulum denilmesinin daha uygun olacağı, verilen bilgilerin mahiyet bakımından okuyucuyu Kur'an'dan alıkoyduğu eleştirisi,⁵²³ Ateş'e de yapılabilir.

Buraya kadar verilen bilgiler incelendiğinde kişide, Ateş'in bilimsel tefsire karşı olması şöyle dursun onun hararetli bir savunucusu olabileceği intibası uyanmaktadır. Ancak Ateş, Kur'an'ın amacının insanlara beşeri bilimleri öğretmek olmadığını vurgulayarak, Kur'an ayetlerini sadece beşeri ilimler doğrultusunda tefsir eden, modernist olarak nitelendirdiği bazı kimselerin oluşturduğu tefsir hareketlerini eleştirmiştir.⁵²⁴

⁵²⁰ Bkz. Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.10, s.200-230.

⁵²¹ Bkz. Süleyman Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.3, s.82-83.

⁵²² Bkz. Süleyman Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.11, s.361; c.1, s.470.

⁵²³ Şehmus Demir; *Kur'an'ın Yeniden Yorumlanması*, İnsan Yayınları, İstanbul 2002, s.94.

⁵²⁴ Bkz. Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.132; c.6, s.388.

Ateş'in eleştirisi aslında bilimin verilerinin, ayetlerin izahında kullanılmasına değildir. Ateş, Allah'ın kudretini vurgulamayı amaçlayan bir ayetin, amacı dışında, bir bilimsel icat veya keşfe işaret ettiği iddiasıyla yorumlanmasına karşıdır. Yine ayetin lafzını zorlama te'villerle bilimin verileriyle mutabık hale getirme çabasına da Ateş karşı çıkmaktadır.⁵²⁵ Bu karşı çıkışı ile Ateş, bilimsel tefsiri eleştiren Zehebi ve Şatibi ile aynı noktaya gelmektedir. Çünkü bu isimler de peygamber döneminde böyle bir yorumlama tarzına gidilmediğini, arapların bilmediği bu yaklaşımın, yorum sınırlarını zorlamanın ötesine geçemeyeceğini düşünmektedirler.

Ateş'in bilimsel tefsir karşıtları ile kesiştiği tek nokta bu değildir. "Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık."⁵²⁶ ayetindeki "Kitap" ın "Levh-i Mahfuz" olduğunu söyleyen Ateş, dolayısıyla ayetin, bütün varlıkların bilgisinin Allah'ın ezeli ilminde bulunduğu işaret ettiğini ancak bu bilgilerin Kur'an'da bulunmasını zorunlu kılmadığını düşünmektedir.⁵²⁷

Doğruluğu kesinleşmemiş bilimsel verilerle ve lafzının desteklemediği te'villerle tefsir yapılmasının ayetleri yanlış yorumlamaya götüreceği, yanlış yorumun da tefsir kitaplarında yer etmesi sonucu hem kafa karışıklığına sebebiyet vereceği hem de bazı insanlarca Kur'an'ı eleştirmede malzeme olarak kullanılabileceği tehlikesine işaret eden Ateş⁵²⁸, bu nedenle doğruluğu kesinleşmemiş bilimsel verilerle tefsir yapılmasına, kelimenin lafzının desteklemediği te'villere gidilmesine karşı çıkmıştır.

Buraya kadar verilen bilgiler ışığında Ateş'in bilimsel tefsire yaklaşımını, bilimsel tefsir yöntemini benimseyenlerle eleştirenler arasında deyim yerindeyse bir "orta yol" şeklinde değerlendirebiliriz. Zira Ateş, bilimsel tefsir methodunu tamamen kabul etmek yerine bazı noktalarda eleştirel bakış açısıyla ve kesinlik kazanmış ilmi verilerin kullanılması, ayetin lafzının zorlama te'villere götürülmemesi vb. sınırlar koyarak kabul edilmesi taraftarı olmuştur.

Ateş'in bu yaklaşımı M. Abdullah Draz ile büyük benzerlik göstermektedir. Draz da aynı Ateş gibi düşünmüş olmalıdır ki bilimsel tefsir için şunları söylemiştir: "İfrada

⁵²⁵ Bkz. Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.2, s.329.

⁵²⁶ En'am, 6/38.

⁵²⁷ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.3, s.142.

⁵²⁸ Bkz. Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.5, s.132-133.

varmadıkça, kesinlik kazanmış ilmi verilerle Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği hakikatlerin karşılaştırılmasında herhangi bir sakınca bulunmadığını ve bunun imanın kuvvetlenmesi için zaruri olduğunu ifade etmek isteriz.”⁵²⁹

Draz ve Ateş'in kesinlik kazanmış ilmi verilerin kullanılmasına yaptıkları vurgu, bilimsel tefsirin önemli isimlerinden olan Razi'nin dünyanın dönüşü ile ilgili yorumuyla düşmüş olduğu konuma düşmeme ve bu konuda gelebilecek eleştirilerden âri olma çabası olarak değerlendirilebilir. Ancak bu yersiz bir çaba olacaktır. Çünkü günümüz bilimi için “kesinlik” ifadesinin bir değerinin olmadığını düşünen ve bu yaklaşımı benimseyenler ile bilimsel tefsiri bütünüyle benimseyenler arasında metodolojik olarak bir fark bulunmadığını iddia eden bir görüş de mevcuttur.⁵³⁰

Bu noktada ise konuya daha üst bir boyuttan bakmak gerekmektedir. Celal Kırca bu konudaki tartışma ve zihin bulanıklığının temelinde “rasyonalite” ile “rasyonalizasyon” kavramları arasındaki ince farkın anlaşılmamasının bulunduğunu düşünmektedir.⁵³¹ Kırca'nın bakış açısı ile bakıldığında, Razi'nin o gün yaptığı yorum ile Ateş'in bugün yaptığı yorum arasında rasyonalite ile rasyonalizasyon farkında mevcut olduğu görülmektedir.

⁵²⁹ M. Abdullah Draz; *Kur'an'a Giriş*, (Çev.:Salih Akdemir), Kitabiyat, Ankara 2000, s.128.

⁵³⁰ Şehmus Demir; *Kur'an'ın Yeniden Yorumlanması*, s.97.

⁵³¹ Celal Kırca; “Bir Anlama Sorunu Olarak Kuran Yorumlarında Rasyonalizasyon”,s. 285.

SONUÇ

Bir yandan kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'in "oku" emriyle nazil olmaya başlamış olması öte yandan yedi yüz elli civarındaki ayette düşünüp araştırma yapmaya davet edilmesi, ayrıca Hz. Peygamberin Müslümanları her defasında ilme teşvik etmesi İslâm dünyasında ilim meşalesinin sürekli canlı tutulmasına zemin hazırlamıştır.

En buhranlı günlerde bile ölümü göze almak pahasına da olsa Allah'ın kitabını okumayı ve ona sarılmayı ihmal etmeyen Müslümanlar, ilmî alanda ilk asırlardaki heyecanı zaman zaman yitirme noktasına gelse de tamamen öldürmemiş yeniden diriltmesini bilmiştir. 20. asır bu yüzden farklı bir önem taşımaktadır. Zira Batı hegemonyası karşısında oldukça zor duruma düşen İslam dünyasında yeniden ilme yöneliş hareketleri canlanmaya başlamıştır.

Uzun süreli bir durgunluktan sonra İslam dünyasında Muhammed b. Ahmed el-İskenderânî ile başlayan ilme davet çalışmaları, Bilimsel Tefsir'in en büyük temsilcisi olan Tantavi Cevheri ile adeta zirveleşmiştir. Belki de bizim bilimsel tefsir hareketleri olarak nitelendirdiğimiz bu çalışmalar sayesinde Müslüman kitleler yavaş yavaş kendilerine gelmeye ve ilmi sahada varlık göstermenin yollarını aramaya başlamışlardır. İlk bakışta bilimsel tefsir hareketinin tepkisel bir hareket olduğu düşünülebilir. Hatta yaptığımız çalışmanın neticesinde bizde de, bu düşüncenin pek de yersiz olmadığı kanaati hasıl olmuştur. Zira, hem bu hareketin ilk sistemleştiricisi olarak kabul edilen İmam Gazali döneminde, hem de hız kazanarak ekolleştiği 20.yy. da Kur'an-ı Kerim'e karşı bir takım olumsuz fikirlerin canlandırılmaya ve yayılmaya çalışıldığı görülmektedir. Gazali'nin döneminde genel itibariyle "akıl-vahiy problemi" olarak karşımıza çıkan bu sorun, 20.yy. da "din-bilim problemi" görüntü sergilemektedir. Dikkat edildiğinde her iki problemin de odaklaştığı noktanın Kur'an-ı Kerim olduğu görülmektedir.

İmam Gazâlî, Razi, Cevherî gibi İslam uleması, Kur'an'ın en iyi şekilde anlaşılmasını sağlamak için günün verileri ve kendi ilmi birikimleri ile ayetleri tefsir etmişler ve bugün bilimsel tefsir diye isimlendirdiğimiz akımın, kendi dönemlerindeki bayraktarları olmuşlardır.

Bilimsel tefsir hareketi üzerinde zaman zaman bir takım hararetli tartışmaların da yapılmış olduğu görülmektedir. Yapılan bu tartışmalarda, hareketin anlaşılması amacından ziyade kabul ve ret eksenini üzerinde yoğunlaşıldığından bunca zamandır ortaya sağlıklı bir sonuç konulamamıştır. Bu sebeple bilimsel tefsir ekolünün en büyük probleminin, onun anlaşılama meselesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu problemin aşılması meseleye önyargısız yaklaşılmasına ve tek taraflı olarak değil, bütün yönlerden incelemeye tabi tutulmasına bağlıdır.

Bizde yaptığımız bu çalışma ile bilimsel gelişmelerin inanılmaz boyutlara ulaştığı günümüzde son dönemin önemli müfessirlerinden olan Süleyman Ateş'in Bilimsel Tefsir'e nasıl yaklaştığını, bilimsel tefsirin kabul ve reddettiği yönlerini, çağımızın bilimsel gelişmelerinden tefsirinde ne kadar etkilendiğini tespit etmeye çalıştık.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki Ateş, "muğayyebata" ait konular haricinde, ayeti zorlama te'villere tabi tutmadan, kesinleşmiş bilimsel verileri kullanarak yapılan bilimsel tefsire karşı değildir. Yine Ateş, Allah'ın kudretine işaret için Kur'an'da astronomi ve insanın yaratılışı ile ilgili ayetlerin mevcut olduğunu düşünüp, Allah'ın kudretinin iyi anlaşılabilmesi için bu hususlarda teferruatlı bilgiler verilmesine taraftar olmakta fakat okuyucuyu sıkıp yoracak uzun anlatımlara karşı çıkmaktadır.

Tefsirinde verdiği bilimsel verilere bakıldığında Ateş'in çok donanımlı bir şahsiyet olduğu da dikkatten kaçmaz. Ateş, farklı pek çok alandan bilimsel verileri tefsirinde rahatlıkla işleyebilmiş, konuyu oldukça geniş bir referans çerçevesinde değerlendirerek, gerek gazetelerden gerek çeşitli branşlardaki bilim adamlarından sıkça alıntılarda bulunarak, bilimsel gelişmelerin takipçisi olduğunu göstermiştir.

Hülasa Ateş, bilimsel gelişmelerin sıkı bir takipçisi olup, kesinleşmiş bilimsel verileri ve bilimsel terimleri tefsirinde kullanmaktan çekinmeyen, kendi içinde tutarlı ve mutedil bir tavır sergileyen, bazı eleştirilerde bulunmakla beraber, bilimsel tefsir olarak nitelenen akıma çok yakın olan bir isimdir. Hatta Ateş'in bilimsel tefsirin günümüzdeki en önemli temsilcilerinden biri olduğunu söylemekle, hata yapmış olmadığımız kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Açıkgenç, Alparslan; İslam Medeniyetinde Bilgi ve Bilim, İSAM, İstanbul 2006.
- Ahmed, Aziz; Hindistan ve Pakistan’da Modernizm ve İslam, (Çev.: Ahmet Küskün), İstanbul 1990.
- Akarsu, Bedia; Felsefe Terimleri Sözlüğü, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1994.
- Akdemir, Salih; Cumhuriyet Dönemi Kur’an Tercümeleri, Akid Yayınları, Ankara 1989.
- Albayrak, Halis; Tefsir Usulü, Şule Yayınları, İstanbul 1998.
- Alpsoy, Said; Kur’an En Büyük Mucize, Gelenek Yayınları, İstanbul 2008.
- Alusi; Ebu Abdillah Şihabuddin es-Seyyid Muhammed, Ruhü’l – Meani, Beyrut 1984.
- Ateş, Süleyman; Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul ts., I-XII.
-Kur’an Ansiklopedisi, Kur’an Bilimleri Araştırma Vakfı, İstanbul ts., I-XXX.
-Gerçek Din Bu 2, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1992.
-İslam’a İtirazlar Kur’an-ı Kerim’den Cevaplar, Yeni Ufuklar Neşriyat İstanbul 2004.
-“Kur’an-ı Kerim’e Göre Evrim Teorisi”, *A.Ü.İ.F. Dergisi*, Sayı 20, İstanbul 1975, s.127.
- Aydüz, Davut; Fenni Tefsir ve Fethullah Gülen’in Fenni Tefsir Hakkındaki Görüşleri, *Yeni Ümit*, Nisan - Haziran 1998, s.33.
- Bağdadi, Ebu Mansur Abdulkahir; Mezhepler Arasındaki Farklar, (Çev.: Ethem Ruhi Fığlalı), T.D.V. Yayınları, Ankara 1991.
- Başaran, Ahmet; Kur’an-ı Kerim’in Bilimsel Mucizeleri, Düşünce Yayınları, İstanbul 2004.
- Bilmen, Ömer Nasuhi; Büyük Tefsir Tarihi, Bilmen Yayınları, İstanbul 1974.
- Bucaille, Maurice; Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur’an, (Çev.: Mehmet Ali Sönmez), D.İ.B. Yayınları, Ankara 1997.
-Kitab-ı Mukaddes Kur’an ve Bilim, (Çev.: Suat Yıldırım), T.Ö.V. Yayınları, 1985.

- Cerrahoğlu, İsmail; Tefsir Tarihi, Fecr Yayınları, Ankara 1996.
- Cevheri, Tantavi; el-Cevahir, Mısır 1931, Kahire 1350.
- Cici, Recep; İslam’a Giriş-Gençliğin İslam Bilgisi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2007.
- Cündioğlu, Düccane; “Tefsir’de Helenizm, Bilimsel Tefsir Zaafı ve Eleştirisi”, *Bilgi ve Hikmet*, Sayı 4, Güz 1993, s. 152, 158, 159, 161, 162, 164, 165, 168.
- Demir, Şehmus; Kur’an’ın Yeniden Yorumlanması, İnsan Yayınları, İstanbul 2002.
- Demirci, Muhsin; Kur’an’ın Temel Konuları, İ.F.A.V. Yayınları, İstanbul 2000.
- Draz, M. Abdullah; En Mühim Mesaj Kur’an, (Çev.: Suat Yıldırım), Işık Yayınları, İzmir 1994.
- Kur’an’a Giriş, (Çev.:Salih Akdemir), Kitabiyat, Ankara 2000.
- Duman, Zeki; Kur’an ve Tıbbı Göre İnsanın Yaratılışı ve Tüp Bebek Hadisesi, İzmir 1990.
- Ebu Davut; Sünen-i Ebu Davut, Mektebetü’l Ticariyyeti’l Kübra, Mısır 1950.
- Efil, Şahin; Yaratılış Modelleri, Pınar Yayınları, İstanbul 2003.
- Eren, Hasan; Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.
- Eroğlu, Ali; Tarihte Tefsir Hareketi ve Tefsir Anlayışları, Erzurum 2002.
- Erzurumlu, İbrahim Hakkı; Marifetname (Hazırlayan: M. Faruk Meyan), Bedir Yayınları, İstanbul 1993.
- Fazlurrahman; İslam, (Çev.: Aziz Akpınarlı), Ankara 1956.
- Gazali, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed; İhyau Ulumu’d-Din, Mektebetu Tahbariyyeti’l -Kübra, Mısır ts.
- Goldziher, Ignaz; İslam Tefsir Ekolleri, (Çev.:Mustafa İslamoğlu), Denge Yayınları, İstanbul 1997.
- Güneşli, Abdülbaki; Akli Tefsir Hareketi, Ahenk Yayınları, Van 2003.
- Hadidi, Mustafa Mahmud; İtticahu’t-Tefsir fi’l-Asri’l-Hadis, Mısır 1973.
- Huli, Emin; Kur’an-ı Kerim Tefsirinde Yeni Bir Metod, (Çev.:Mevlüt Güngör), Kur’an Kitaplığı, İstanbul 1995.

- İbn Kesir, Ebu'l- Fadl İsmail; Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri (Tefsiru'l-Kur'ani'l Azîm), (Çev.: Bedrettin Çetiner, Bekir Karlıdağ), Çağrı yayınları, İstanbul 1993.
- İbn Nebi, Malik; Kur'an-ı Kerim Mucizesi, (Çev.: Ergun Göze), Yağmur Yayınları.
- İbn Rüşd, Kadi Ebu'l Velid Muhammed b. Muhammed; Faslu'l Makal, (Çev.: Bekir Karlığa), İşaret Yayınları, İstanbul 1992.
- İmamoğlu, M. Ragıp; İmam Ebu Mansur el-Maturudi ve Te'vilatu'l- Kur'an'daki Tefsir Metodu, D.İ.B. Yayınları, Ankara 1991.
- İskenderani, Muhammed b. Ahmed; Keşfu'l- Esrari'n-Nuraniyyeti'l-Kur'aniyye, Mısır 1297.
- İz, Fahir; The Oxford Turkish- English Dictionary, ABC Basımevi, İstanbul 1989.
- Jansen, J.J. ; Kur'an'a Yaklaşımlar, Fecr Yayınları, Ankara 1993.
- Kardavi, Yusuf; İslam'da Helal ve Haram, (Çev.: Mustafa Varlı), Hilal Yayınları, Ankara 1970.
- Kırca, Celal; Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, Marifet Yayınları, İstanbul 1981.
-Kur'an ve Fen Bilimleri, Marifet Yayınları, İstanbul 1994.
-“Hz.Peygamberin Getirdiği İlahi Mesajda Kuşatıcılık”, İslam Medeniyetinde Bir Arada Yaşama Tecrübesi Sempozyumu, Trabzon 2008, s.2.
-“Bir Anlama Sorunu Olarak Kuran Yorumlarında Rasyonalizasyon”, İlim Yayma Vakfı Tarihinden Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar Konulu Kur'an ve Tefsir Yaz Akademisi, İstanbul Ağustos 2009, s.16.
-“Kur'an'ı Anlama da Dil Problemi”, *İlmî Araştırmalar Dergisi*, Yıl:1, Sayı:9, Temmuz 1998, s.39.
- Kindi, Ebu Yusuf Yakup b. İshak; Felsefi Risaleler, (Çev.: Mahmut Kaya), İz Yayınları, İstanbul 1994.
- Korkmaz, Hüseyin;Yoktan Varoluş, İpek Yayınları, İstanbul 1996.
- Korlaelçi, Murtaza; “Taşköprülüzade ve Katip Çelebi'ye Göre Türk Kültüründe Felsefe'nin Yeri”, Türk Kültürüne Felsefi Açıdan Bakış Sempozyumu, Samsun 1989, s.26,33.
- Kocatürk, Utkan; Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981.

- Kurtubi; Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed; el-Camiu li Ahkami'l - Kur'an, Kahire 1968.
- Kutup, Seyyid; Fi Zılali'l-Ku'an, Hikmet yayınları, İstanbul ts.
- Meraği, Ahmet Mustafa; Tefsiru'l-Meraği, Beyrut 1974.
- Mevdudi, Ebu'l-Ala; Tefhimu'l-Kur'an, İnsan Yayınları, İstanbul 1996.
- Meydan Larousse, Embriyoloji, Fizik, Jeoloji Maddeleri, Cilt:4,6, Meydan Yayınevi, İstanbul 1971, s.216, 685, 703.
- Mimioğlu, Mihri; Biyoloji, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul 1998.
- Mürüvve, Yusuf; el-Ulumu't Tabiiyyeti fi'l Kur'an, Beyrut 1967.
- Müslim; Sahih-i Müslim ve Tercümesi, (Çev.: Mehmet Sofuoğlu), İrfan Yayınları, İstanbul 1969.
- Nasr, Seyit Hüseyin; İslam ve Modern İlim, *İlim ve Sanat*, Sayı 2, Temmuz- Ağustos 1985, s.11,12.
- İslam ve İlim, (Çev.: İlhan Kutluer), İstanbul 1989.
- Nevfel, Abdürrezzak; el-Kur'an ve'l İlmu'l Hadis, Mısır ts.
- Opitz, Karl; Kur'an'da Tababet, (Çev.: Feridun Nafiz Uzluk), Ankara 1971.
- Razi, Fahreddin; Mefatihü'l Gayb, Mısır 1358; İstanbul h.1308.
- Rıza, Reşit; Tefsiru'l-Menar, Beyrut ts.
- Russel, Bertrand; Din ile Bilim, (Çev.: Akşit Göktürk;), Say Sayınları, İstanbul 1990.
- Salih, Subhi; Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an, Beyrut 1978.
- Serdar, Ziyaüddin; "Kur'an mı Bilim mi?", *İlim ve Sanat*, Sayı 4, Kasım-Aralık 1985, s.97,98.
- Sofuoğlu, Mehmet; Tefsire Giriş, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- Suyuti, Celaleddin; el-İtkan fi Ulumi'l Kur'an, (Çev.: Sakıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1987.
-Tefsiru'l - Celaleyn, el – Mektebetü'l – Şe'biye, ts.
- Sürer, Esengül; Kur'an-ı Kerim'de Allah-Alem İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.

- Şatibi, Ebu İshak; el-Muvafakat fi Usuli'sh-Şeria, Matbaatu't Ticariyye, Mısır ts.
- Şengül, İdris; "Kur'an Üzerine", *A.Ü.İ.F Dergisi*, Ankara ts. Cilt 37, s.244.
- Şimşek, Ümit; Kainatın Doğuşu, Zafer Yayınları, İstanbul 1980.
- Şimşek, M. Sait; Yaratılış Olayı, Beyan Yayınları, İstanbul 1998.
-Günümüz Tefsir Problemleri, Esra Yayınları, İstanbul ts.
- Tuğlacı, Pars; Büyük Türkçe - İngilizce Sözlük, Pars Yayınları, İstanbul 1966.
- Tümer, Günay; "Genel Olarak Din", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, "din" maddesi, İstanbul 1994.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük; Ankara 2005.
- Uludağ, Süleyman; Felsefe - Din İlişkileri, Dergah Yayınları, İstanbul 1985.
- Ülken, Hilmi Ziya; Uyanış Devrinde Tercümenin Rolü, Vakıf Gazete Matbaa Kütüphanesi, İstanbul 1935.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi; Hak Dini Kur'an Dili, Azim Dağıtım, İstanbul 1992.
- Yıldırım, Suat; Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000.
- Yusuf, Mürüvve; el-Ulumu't- Tabi'iyeti fi'l-Kur'an, Beyrut 1967.
- Zehebi, Muhammed Hüseyin; et- Tefsir ve'l Müsfessirun, Kahire h.1381.
- Zerkani, Muhammed Abdulazim; Menahilu'l-İrfan fi Ulumi'l-Kur'an, Beyrut ts.
- <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/weboku.asp?id=328&yid=6&sayfa=8> erişim tarihi 11.06.2007.

ÖZGEÇMİŞ

08.11.1981’de Ankara İli Kazan İlçesi’ne bağlı Fethiye Köyü’nde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kazan’da tamamladı. 1999’da Sincan İmam - Hatip Lisesi’nden mezun olduktan sonra, Kırıkkale Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Bilgisayar Programcılığı Bölümü’ne girdi ve 2003’te mezun oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi’ne başladı ve 2006 yılında dönem birincisi olarak tamamladı. Mezuniyetten sonra, Kayseri Melikgazi İlçe’sinde Kur’an Kursu Öğreticisi olarak göreve başladı. 2009 yılında Kırıkkale İl Vaizliğine atandı fakat muhtelif sebeplerden devam edemedi. Halen Ankara Kazan İlçesi’nde Kur’an Kursu Öğreticisi olarak görev yapmaktadır.

Adres: Fethiye Mahallesi No: 24

Kazan/ANKARA

Tel: 0 535 483 10 50

e-mail: aysekavak@mynet.com

aysekavakgulbay@ hotmail.com